

TRONIS

REVISTĂ DE CULTURĂ, SERIE NOUĂ

IULIE 1999, Nr. 7 (348), anul IV (XXXIV) • 16 pagini — 3500 lei

moartea cărții ?

Tot ce știm este că nu știm, spunea Platon, dar tot el credea că am cunoaște mai mult decât din cele aflate de la dascăli, prin anamnezis. Din acest amestec de cunoaștere și necunoaștere, oamenii trebuie să brodească adevărul. Mereu, deducerea viitorului din semnele timpului prezent, a dat naștere la întrebări, în timp ce „lumea” și-a continuat mișcarea, indiferentă la ce s-a gândit despre ea. Am auzit ades o întrebare: va fi să dispară cartea, cartea pe suport de hârtie?... Și dacă da, de ce ne îngrijorează surparea unei împărății, cea a Galaxiei Gutenberg, cum i s-a spus și cu care eram atât de obisnuiți? Există pur și simplu în noi o doză de neliniște în fața schimbărilor ce ne par radicale, sau neliniștea vine dintr-o întrezărire: a unui viitor în care generațiile ce vor urma, nu vor mai putea să participe la aproape nici una dintre valorile de care noi, părinții lor, am fost legați și pe care le-am creat? Neliniște, pentru că simțim cum firele prin care credeam noi că vom pătrunde în viitor, se subțiază și se scâmoșază, gata să fie rupte, adică noi nu vom mai putea face parte din acest viitor, pentru că lumea noastră de gânduri, de simțire, trăiri și credințe, va deveni neinteresantă și fără căutare. În moartea cărții pe suport de hârtie, scriitorii par că ar desluși semnele rău prevestitoare ale morții Cărții, adică a unei forme de creativitate ce ne-a însoțit de la scrierea lui Ghilgamesh ori a Sakuntalei până astăzi. Va fi să dispară atunci cartea fiecărui scriitor de acum, ce e drept, odată cu Shakespeare, Homer, Vergiliu și Dante — măruntă sclavă în mausoleul regilor ei morți. Și, firește, dincolo de aceste întrebări ce ne vizează pe noi, stă altă întrebare: vor fi copiii noștri fericiți în viitorul pe care îl vedem cum se naște din lumea de astăzi? Nu știm și trebuie să ne închipuim fericirea unor copii perfect înstrăinați de părinți.

Se poate întrezări că ne aflăm într-un moment de cotitură, în care are loc o schimbare profundă: se produce metamorfoza identității unei civilizații, odată cu metamorfoza identității oamenilor ei, după care valorile de astăzi nu vor mai avea înțeles. Sperăm totuși într-un viitor capabil să comunice cu timpul nostru, cel al civilizației Gutenberg. Căci altfel, o prefigurare dusă la extrem, e cea a dizolvării oamenilor într-un ciber spațiu. Atunci, nu va mai exista relație între om și real, deci nu va mai exista trăire așa cum o concepem astăzi, rezultat al unui contact aproape epidermic cu realul, cu timpul prezent. Și cum gândirea e urmarea sumelor de trăiri, în ciber spațiu nu va mai exista gândire, așa cum o cunoaștem noi. Abstractizarea se va duce până în limitele ei posibile? Vor mai exista prietenii, sau doar legături în „rete”? Va mai exista imbold creator, sau, într-o realitate virtuală, satisfacerea unei dorințe, ce aneantizează aspirația, făcând ca dorința să-și ajungă suficientă siesi? Se vor mai naște valori spirituale, ori hrană va fi doar aparența? Întrebări al căror răspuns nu îl putem da noi, ci doar ni-l putem închipui și putem cugeta ce-ar putea să însemne moartea cărții...

T.

ÎN CELELALTE PAGINI:

• „Investigăm insistent pe limes-ul dunărean... unde se pot găsi multe explicații privind etnogeneza românească” (Dr. Adrian Rădulescu) • „Muntele viu este o carte fantastică, miraculoasă, dar și realist-psihologică” (Dan Stanca) • „Culoarea, în pictură, reprezintă valoarea” (Eugen Mărgărit) • Cărți la „Ex Ponto” (Poeme de războiu de Radu Gyr, Matel și Eva de Florin Șlapac) • Eminescu și alogeni; Meta-vestirea, un „roman” al lui Arghezi (Două eseuri de Nicolae Rotund și Mircea Țuglea) • Cărți și semnificații • China între saga și blitz (Note de călătorie de Constantin Novac) • Stelariana • Scara lui Escher • „Sunt un designer cu accente de grăficien cromatic” (Constantin Grigoruță) • Români la Hitler, la Stalin și la Truman (Comentarii de Gh. Buzatu pe marginea unei cărți apărute la Editura „Univers enciclopedic”)

LIMBĂ ȘI DIALECT

Reprezentanții diverselor asociații culturale românești de la noi și din sudul Dunării (Macedonia, Albania, Bulgaria, Grecia) s-au întrebat din nou, după căderea comunismului „Ti h'im?” („Ce suntem?”). Anii de dictatură parcă șterseseră cu buretele din memoria colectivă acțiunea culturală românească din Balcani începută încă din vremea domnitorului Al.I. Cuza, de către ministrul său Dimitrie Bolintineanu, continuată apoi, cu intensitate diferită de mai toate guvernele de la București. Înființarea și funcționarea școlilor și bisericilor românești din satele și orașele balcanice cu populație aromânească compactă, școlarizarea aici în țară a tinerilor aromâni pentru a deveni învățători și preoți în satele lor de origine unde au cultivat conștiința națională fuseseră uitate. Doar bătrânii își mai aduceau aminte de ele, din când în când, după cum am putut constata noi înșine într-o excursie făcută în Albania în anul 1989. De aceea, întrebarea *Ti h'im?* ni s-a părut firească la aromânii trăitori în țările menționate mai sus și chiar la cei din România, cu toate că aceștia din urmă, puteau găsi în numeroasele volume, almanahuri, reviste, apărute până la al doilea război mondial și păstrate în bibliotecile noastre, răspunsuri pertinente la chestiunea respectivă.

Așadar ce sunt aromânii sau, mai degrabă, ce limbă vorbesc?

La aceste întrebări răspunde și ilustrul savant de origine română Eugeniu Coseriu, cel care, în lucrări precum *Sistema, norma y habla* sau *Sincronia diacronia e historia* s.a. a revoluționat lingvistica mondială de după Saussure, și pe care cercetătorii germani îl numesc un „geniu”, „un gigant” al științelor limbii de azi (vezi, în acest sens vol. *Energiea und Ergon. Studia in honorem Eugenio Coseriu*, Tübingen, 1988).

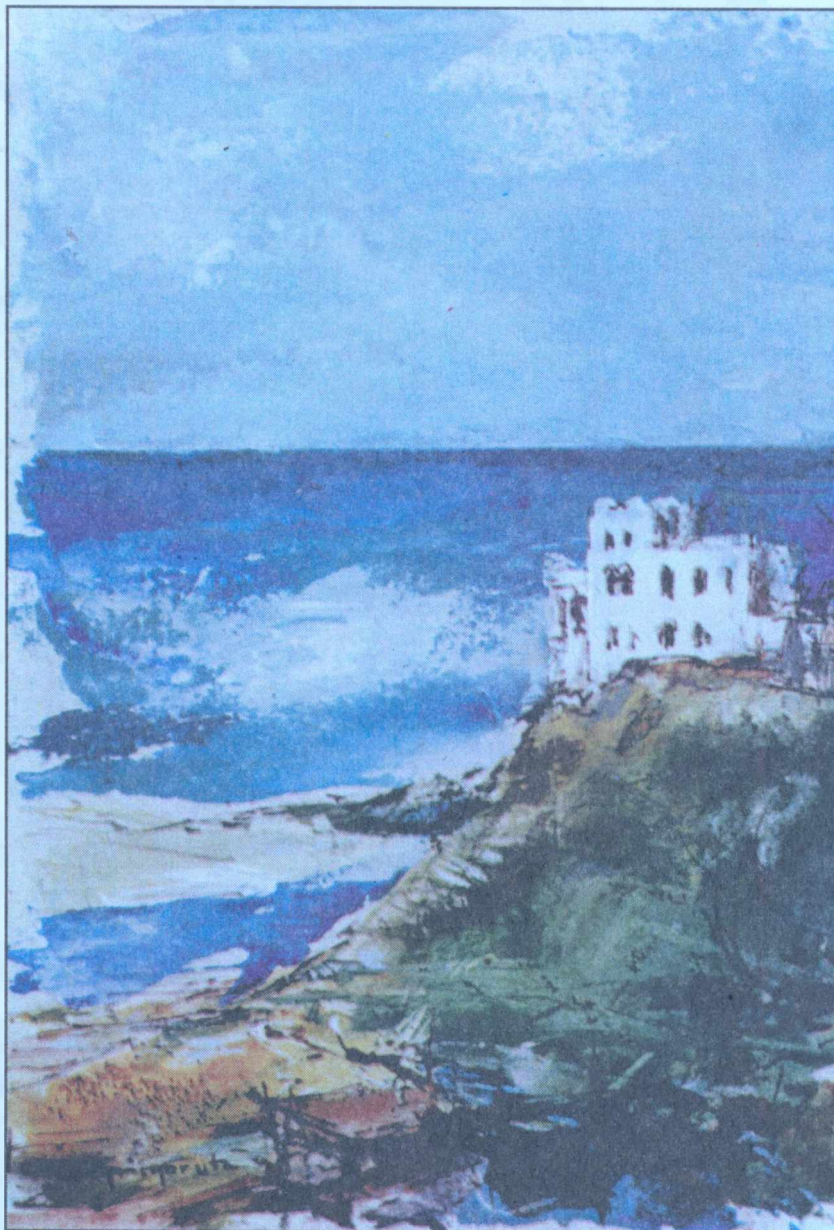
Reluând, în studiul „Limbă istorică” și „dialect” (Fonetică și dialectologie, București, 1993, p. 55-66), problema varietăților: teritorială (*diatopică*), socio-culturală (*diastratică*) și statistică (*diafatică* sau *diafatică*) ale unei limbi, precum și conceptele saussuriene *diacronie* — varietatea în sens istoric și *sincronie* — adică lipsa de varietate, „un singur moment de timp ori o stare de neschimbare funcțională”, Eugeniu Coseriu redefineste noțiunile de limbă, limbă istorică și dialect.

„Limba”, spune învățatul român este o noțiune substanțială (s.n.N.B.), despre care se pot indica proprietățile obiective ale obiectului desemnat, pe când „dialectul” este o noțiune relațională (s.n.), deoarece dialectul există întotdeauna în interiorul unei limbi.

Diferență substanțială între limbă și dialect nu există pentru că „în substanțial dialectul nu este altceva decât limbă”. Însăși etimologia cuvântului *dialect* pledează pentru această interpretare și înțelegere: în greacă *dialektos* înseamnă „un sistem sau un mod al vorbirii, un fel de a vorbi”, fiind derivat de la verbul *diagomai* care înseamnă „a vorbi unui cu altii sau unul cu altul”. Față de *glossa*, *dialektos* este specific, întotdeauna specific, dar la început limba comună se numea tot

NISTOR BARDU

continuare în pag. 12

• Număr ilustrat cu lucrări de Constantin Grigoruță din ciclul „Case și peisaje din Constantia”

10.486

Domnule Profesor, de curând a intrat în librării o nouă ediție din „Istoria Dobrogei”, carte pe care ați scris-o în colaborare cu istoricul Ion Bitoleanu. Ce propune nou față de apariția anterioară?

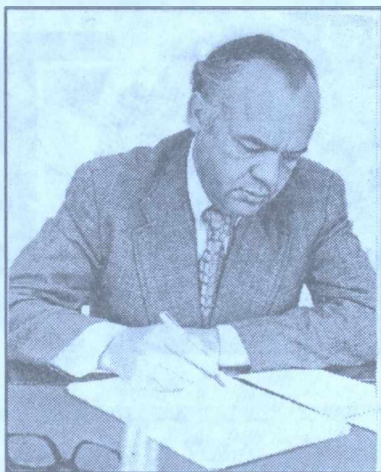
• Se spune de regulă, și spunem și noi cu această ocazie acestei noi ediții privind trecutul Dobrogei, că a fost „îmbunătățită și mult sporită”. Într-adevăr, de la prima apariție în anul 1978 — la scurtă vreme după sărbătorirea centenarului de când România și-a câștigat independența, iar Dobrogea a fost reintegrată hotarelor sale naturale — și până acum, au trecut aproape 20 de ani. Și, prilejul celor 120 de ani de aniversare a aceluiași eveniment ne-a determinat să revenim și să încorporăm volumului cele mai recente date și fapte istorice referitoare la această unică provincie românească tansdunăreană. Aproape 70% din întreaga economie a spațiului de întindere a cărții, a fost reactualizată, fie în lumina cercetărilor arheologice de teren, fie în lumina datelor furnizate de arhive și, în fine, și în baza unor mai noi și mai reale interpretări istorice, totul rezultat al unei bibliografii bogate apărute recent în țară și în străinătate. Asa de exemplu, s-au refăcut capitolele privitoare la cultura, cu extrem de numeroase documente arheologice, cum ar fi Mormântul pictat de la Tomis; Ansamblul rupestru de la Basarabi care lipsea în ediția anterioară din pricina unor neatenții tehnoredacționale; lista mitropolilor de la Vicina, reconstituită mai detaliat în baza unor cercetări la Sfântul munte Athos, întreprinse de P. Năsturel, etc. Să mai adăugăm faptul extrem de important că am dezvoltat mai mult capitolele privitoare la religie, cu toate implicațiile lor în epocile romano-bizantină, medievală și indiscutabil, contemporană. Iar noutatea cea mai mare este adăugarea unor considerații cu totul noi, privitoare la regimul totalitarist redat acum în lumina sa firească, cu alte cuvinte interpretată prin optica judecăților democratice actuale.

Cititorul va găsi singur diferențele între cele două ediții și va avea satisfacția să constate plusul de adevăr și de obiectivitate care însoțesc demersul istoric întreprins de cei doi autori.

• **O atenție deosebită se acordă astăzi patrimoniului românesc. Modul în care forurile legislative privesc structura patrimonială, oferă specialiștilor posibilitatea unei implicări neperturbate în administrarea patrimoniului?**

• Aș fi bucuros să știu că astăzi patrimoniul cultural românesc se bucură de o „deosebită atenție”. Din câte știu, patrimoniul cultural românesc este extrem de bogat și de variat. Mă refer aici cu precădere la patrimoniul imobil: arhitectural-constructiv. Avem în țară la ora aceasta — cel puțin așa s-a înregistrat în actele D.M.I. — circa 20.000 de obiective: situri arheologice, ansambluri arhitecturale laice, biserici și mănăstiri, palate voievodale sau boieresti etc. Știu însă că sunt tratate preferențial. Integrarea lor în planurile de restaurare-conservare, așa cum se alcătuiesc la Ministerul Culturii, se face conform puterii de influență a celor care lucrează acolo, a „relațiilor” amicale sau după opțiunile înregistrate până acum în cadrul organelor de decizie. Nu există o ierarhizare a lor în ordinea priorităților, a nevoilor urgente de intrare în lucru. Sunt neglijate total monumentele de epocă clasică daco-greco-romană și medievală-timpurie, dându-se întâietate multor obiective bisericesti medievale — unele chiar fără o prea mare valoare în patrimoniul național. Pentru Dobrogea, în cei aproape 10 (zece) ani de la revoluție s-au alocat sume modice, doar pentru o sumară protecție sau, acum mai recent, se dă ceva pentru realizarea unor proiecte...

Implicarea specialiștilor (mai ales din teritoriu) în procesul activ de restaurare-prezervare, ar implica cu necesitate și antrenarea în acest proces a unor alocații care le stau lor în atenție directă. De ce să se aleagă monumentul ce trebuie restaurat, la București? Noi am propus o selectare a acestora, în funcție de nevoi, în cadrul Comisiei Monumentelor Istorice, iar sumele necesare restaurării să se distribuie facultativ, în funcție de planul aprobat. Ori, astăzi, pe lângă Ministerul Culturii se găsește o direcție a patrimoniului care dictează totul: proiectare, cercetare, restaurare. Deci de aici pornesc sumele destinate execuțiilor. Aceasta, după mine, reprezintă nu numai o greșală cu

Dr. ADRIAN RĂDULESCU:

„Investigăm insistent pe limes-ul dunărean... unde se pot găsi multe explicații privind etnogeneza românească”

efecte nefaste în patrimoniu, dar și un prilej de centralizare a activității de restaurare, care distorsionează procesul și creează mari nemulțumiri în țară.

Poate că apariția Legii Patrimoniului Cultural Național să aducă o oarecare „obiectivitate” în alegerea monumentelor ce trebuie restaurate, deci să elimine preferința și favoritismul.

• **Ca director al Muzeului Național de Istorie și Arheologie Constanța, cum apreciați stadiul muzeologiei românești?**

• În curând împlinesc 43 de ani de când m-am consacrat acestei minunate profesii. Ca să mă limitez la orizontul strict local, am participat direct sau numai am asistat la zeci de amenajări muzeale — fie ale propriului muzeu, fie ale altora de alt profil: de artă, etnografie, biologie etc. S-a făcut mult și după cum lesne se poate constata, aceste expoziții tematice, funcționează și astăzi cu toate exponențele lor istorice, artistice, etnografice s.a.

Mărturisesc însă că în ultimul deceniu, n-am mai auzit să se fi născut vreun nou muzeu sau să se reorganizeze vreo expoziție. Știu că la Bacău s-a construit o clădire nouă, muzeală; dar n-am aflat dacă s-a alcătuit și expoziția.

Ceea ce știu sigur, este că în toate muzeele de istorie, perioada recentă, de la 1945 încoace, a „căzut”. Ce s-a pus în locul ei, nu se prea știe. Cel puțin în cazul Constanței, în spațiile rămase „libere”, am așezat unele colecții. Lucrul acesta este explicabil din moment ce nu avem încă lămurite aspecte istorice, al căror fond se leagă de perioada comunistă. Triumfalismul epocii de tristă aducere aminte, încă trebuie judecat cu atenția și cu discernământul istoric menite să aseze perioada democrată într-un spațiu contemporan bine înțeles, bine structurat. Istoricii au început s-o facă, dar cu o oarecare timiditate. Sigur, că pe lângă interpretările corecte, noi, mai trebuie să și bani și nu puțin. Ori, acum, precum prea bine se știe, ne zbatem în penurie dăunătoare!

• **Ce ne puteți spune despre programul și rezultatele cercetărilor arheologice dobrogene din ultimii ani?**

• Multe. Mai întâi să precizăm că în Dobrogea execută săpături arheologice mai multe instituții de specialitate: Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Institutul de Arheologie din București, Institutul de Cercetări eco-muzeale din Tulcea, Muzeul Național de Istorie a României, și aflu că mai recent, a intrat

în sud-vestul provinciei și Muzeul Dunării de Jos din Călărași. Este un efort lăudabil, mai ales că o concentrare de mai mari forțe financiare și științifice, este categoric benefică.

Nou este că săpăm mai mult în alte forme decât cele tradiționale de pe malul mării, și anume, investigăm mai insistent pe limes-ul dunărean: la Ostrov (Durostorum), la Capidava, la Hârsova (Carsium), la Dinogetia, la Murighiol etc. Aici se pot găsi multe explicații privind etnogeneza românească pe linia Dunării. S-au născut civilizații; au avut loc confruntări spectaculoase, s-au perindat semintii; dar au rămas neelucidate comunitățile autohtone care stau la baza alcătuirii noastre etnice. Trebuie cercetat...

Nici mediul rural nu trebuie neglijat. Dimpotrivă, aspuce că o concentrare a eforturilor, a acelor de pe limes și acelea din punctele de mare interes agricol (Fântânele, Telita s.a.) pot da cheia înțelegerii multor procese istorice care până acum s-au dovedit impenetrabile.

Contează mult în ultima vreme, arta, religia, meșteșugurile, nenumărate aspecte ale istoriei militare, cum ar fi dovezile date de o inscripție în limba greacă descoperită recent la Histria, care ne amintește de un strateg (ofițer) al lui Mithridates Eupator, regele Pontului, a cărui autoritate s-a extins la un moment dat și asupra cetății de pe malul lacului Sinoe.

• **Cu ce s-a îmbogățit în ultima vreme patrimoniul Muzeului Național de Istorie și Arheologie Constanța?**

• An de an colecțiile noastre se măresc considerabil. Pe lângă achizițiile inerente unui muzeu, care se compun din monede, podobe, cărți de cult, icoane, inscripții s.a. aducem de la săpături cantități uriașe de vase ceramice, unelte, fragmente arhitecturale, pietre scrise s.a. într-un registru cum rar se poate întâlni la alte unități similare din țară. Abundenta acestor elemente de patrimoniu se explică prin faptul că Dobrogea concentrează într-un spațiu relativ restrâns, însemnate așezări omenesti — ca factori de civilizații diverse — aparținând perioadelor preistorice, clasice (geto-dacice, greco-romane și romană-bizantină). Aici, oriunde te-ai afla și dacă te încumeti să scormonești în pământ, găsești neapărat ceva. Suntem indiscutabil privilegiați din acest punct de vedere și tocmai de aceea trebuie să fim extrem de circumspecți și să salvăm tot ceea ce există. Avem însă surprize neplăcute, că au apărut în ultimul

deceniu, nenumărați traficanți de antichități. Se depistează cu ajutorul unor sârme magnetice obiectele de metal — în special monede — și apoi se scormonește pământul, se găsesc piesele și se pleacă cu ele. Este o barbarie! Este un atentat la cultura și civilizația națională. Să mai spunem că multe astfel de bunuri patrimoniale au luat calea străinătății fără să se fi sesizat cineva?

• **Ce rol joacă muzeistica, mai ales siturile arheologice importante, în circuitul turistic?**

• Joacă un rol imens. Conservarea „in situ” a unor monumente istorice se impune cu precădere în Dobrogea, unde apariții de cetăți, monumente comemorative, monumente de artă etc., sunt extrem de numeroase. Histria, Tomis, Callatis, Tropaeum Traiani, Capidava, Arganum, Niculițel și atâtea altele impun cu necesitate să fie conservate muzeistic, pe loc, în folosul miilor și miilor de turiști români și străini care ne vizitează anual și care caută astfel de obiective, vor să afle istoria zonei în care mulți sunt însetați întotdeauna de antichitate.

Așase face că am organizat, prin restaurări și amenajări mai vechi, cetăți și muzee ale centrelor respective cum ar fi: Histria, Callatis, Tropaeum Traiani, Niculițel s.a. Este impresionant Monumentul Triumfal de la Adamclisi; ni se relevă ca o apariție insolită Ansamblul rupestru de la Basarabi care, din păcate, acum, arată dezastruos...

Ce minunat ar fi să asigurăm printr-o construcție de protecție și de exploatare pe loc a Mormântului hypogeu de la Tomis, cel cu o frescă unică pentru secolele III-IV, de când datează s.a.

Nu se poate concepe turism fără monumente și fără muzee. Oriunde în lume ti se arată așa ceva. Se pare că la noi, procesul turistic înseamnă numai *vivere*; partea de delectare și de hrană sufletească este aproape total neglijată. Ori, în asemenea condiții nici interesul autorităților pentru conservarea și prezervarea lor nu ni se prea manifestă cu mai multă înțelegere.

• **Rezultatele cercetărilor arheologice au oferit în permanentă posibilitatea unor interpretări istorice fortate, vizând scopuri politice, încercând să acopere teze revizioniste etc. Există astăzi asemenea tendințe în frământata noastră zonă geopolitică?**

• Dacă limităm referirile noastre exclusiv la zona în care trăim, atunci indiscutabil trebuie să lămurim câteva lucruri pentru cititorii noștri. În literatura istorică din zona balcanică, au apărut mai multe lucrări și articole cu tendințe evidente de a reedita ideea unei apartenente a Dobrogei la civilizații a căror paternitate și-o arogă. Să se înțeleagă însă că niciodată în acest spațiu de la Dunărea de Jos și Marea Neagră, n-au apărut dovezi care să vină în sprijinul vreunei alte prezențe etnice decât cea care a clădit astăzi, filonul românesc atât de puternic și de viu.

S-a vorbit că în antichitatea târzie, secolul V-VII, marile migrații au făcut să dispară etniile autohtone și continuitatea romană atât de necesare apărării acestui spațiu (cetățile de pe frontiera dunăreană și cele de pe malul mării). Dar cetățile au existat mereu, au fost refăcute din ordinul autorităților imperiale cu ajutorul armatei și al mâinii de lucru furnizate de localnici, de băștinașii geto-romani. Niciodată nu a existat un hiatus în viața și continuitatea comunităților autohtone — ele fiind acelea care au făcut să reziste atâtea vreme atacurilor avaro-slave sau bulgare, cetăți ca Durostorum, Sucidava, Sacidava, Axiopolis, Capidava, Carsium, Dinogetia, Noviodunum, Aegessius s.a. S-a perpetuat intactă o civilizație curată de înaintași ai noștri. Dacă veacurile de început ale evului mediu, în special sec. VIII-IX, sunt mai puțin clare, asta se datorează interpunerii elementului slav care a blocat vehicularea oamenilor de cultură ai Bizanțului spre Dunăre, deci s-a produs un gol de informație. Arheologia însă, civilizația balcano-dunăreană sau străromânească (Dridu) stă măturie fidelă a continuității noastre etnice, a celor care au făurit atâtea monumente de o valoare inestimabilă.

Aceasta ca să dăm numai un exemplu. Sunt însă multe altele asupra cărora ne vom opri, poate, cu un alt prilej similar.

DAN PERȘA

Domnule Dan Stanca, „Muntele Viu” pare la o primă lectură o carte stranie. Este „lupta împotriva speciei” tema acestui roman?

• Trebuie să mărturisesc că sunt surprins de această întrebare. Nu aş putea spune că este vorba despre o luptă împotriva speciei, cât despre dorinţa de a sublima specia. Această carte este una a contrastelor. Ea cuprinde atât porţiuni scandaloase şi iconoclaste într-un fel, dar şi porţiuni, cred eu, foarte spirituale. Acestea din urmă tind spre o anume seninătate spirituală, cum în putine cărţi am reuşit să realizez.

Datorită tensiunii create între cei doi poli menţionaţi cititorul este... oarecum şocat. De fapt, mulţi mi-au spus că au fost surprinşi de această carte. Unii mi-au mărturisit că nu au înţeles-o, alţii au fost de părere că ea ar fi fost inspirată din scrierile de proastă calitate ale lui Pavel Corut. În nici un caz nu a fost în intenţia mea de a crea această senzaţie (cât despre sursa de inspiraţie ea trebuie căutată în altă parte...).

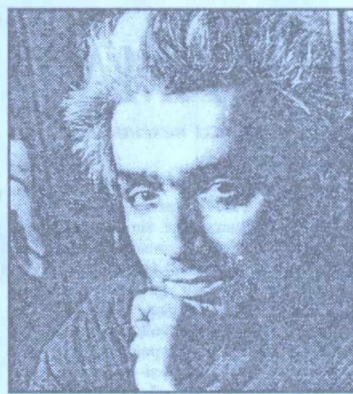
Eu am încercat în final, prin ipostazierea aceluşi heruvim, să dovedesc că sacral se poate manifesta acum printr-o epifanie, printr-o teofanie de o maximă violentă care poate să ducă până la dislocarea unui zăcămant muntos, până la dislocarea zăcămintelor geologice ale ţării.

• Pentru că tot aţi vorbit de contraste, trebuie spus că, în fapt, cartea dumneavoastră are două finaluri: primul constă în naşterea de către munte a „muntelui viu”, a heruvimului, iar cel de al doilea se rezumă la sosirea lui Bill Clinton la Bucureşti şi la anunţarea deciziei că vor transporta „minunea” într-o staţiune din Nevada pentru cercetări...

• Sfârşitul cărţii este sarcastic şi are o bună doză de derizoriu. Explicaţia este simplă: acest miracol extraordinar nu este înţeles de nimeni iar străinii vin să-l ia şi să-l supună unor teste speciale pentru a găsi o posibilă explicaţie. Însă, ceea ce este miraculos, ceea ce este dumnezeiesc nu poate fi

DAN STANCA:

„Muntele viu” este o carte fantastică, miraculoasă, dar şi realist-psihologică”

Dan Stanca (n.30 septembrie 1956) a absolvit Facultatea de litere; lucrează actualmente în departamentul cultural al cotidianului *România liberă*. A publicat proză, eseu, versuri în *L.A.I., Cotidianul, Luceafărul, Contrapunct, Viaţa Românească, Euphorion, Vatra, Convorbiri literare, România literară, Familia, ARC*. Volume apărute: *Vântul sau tipătul altuia* (roman, Ed. „Militară”, 1992), *Simbol sau vedenie* (eseu Ed. „Rosmarin”, 1995), *Aripile arhanghelului Mihail* (roman, Ed. „Nemira”, 1996), *Cer iertare* (proză scurtă, Ed. „Cartea Românească”, Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti, 1997), *Contemplatorul solitar* (eseu, Ed. „Institutul European”, Iaşi, 1997), *Apocalips amânat* (roman, Ed. „Cartea Românească”, 1997), *Ultima biserică* (roman, Ed. „Eminescu”, 1997), *Ritualul nopţii* (roman, Ed. „All”, 1998).

explicat... Nu trebuie să uităm că, potrivit şi motto-ului pe care l-am ales din Dante, există o legătură de la cauză la efect între naşterea acestui munte viu, a acestui heruvim tăsnit din piatră şi cutremurul devastator care, din păcate, acum în apropierea anului 2000 „ne păste...”. Trebuie să fim conştienţi de acest lucru. Într-un fel această carte este şi o prorocie sumbră a viitorului apropiat al României. Mi-e teamă că-n realitatea propriu-zisă, nu în realitatea ficţiunii mele, va fi numai şi numai cutremurul şi nu se va naşte nici un heruvim.

• Acţiunea romanului este construită pornind de la relaţia specială dintre un profesor şi unul dintre elevii săi, o relaţie ce poate descumpăni pe

cititorul grăbit. De ce această alegere?

• Am pornit într-adevăr de la o legătură între maestru şi discipol, legătură ce poate fi caracterizată de o anume ambiguitate, în sensul că cei doi sunt bănuitori că ar avea o relaţie de natură homosexuală. Intenţionat am sugerat această ambiguitate pentru a nu mă situa într-o zonă prea pură, prea imaculată. Relaţia trebuie privită în toată complexitatea ei... Este, până la urmă şi o relaţie carnală însă nu carnalitatea contează fiindcă nu mă fixează într-o relaţie derizorie şi profană. Am folosit această sugestie tocmai pentru a-l deruta şi a-l speria pe cititorul tradiţional care ar putea vedea aici o sursă de scandal şi de frondă. Repet, acest învelis străveziu, necurat,

ascunde, de fapt, o formidabilă pasiune şi o formidabilă sete de a lupta cu specia.

Care este de fapt dorinţa profesorului? Aceea de a implanta, de a încarna, de a încorpora în discipolul său toată teoria pe care el a asimilat-o în ani şi ani de studiu. Acesta, profesorul, aflat la o vârstă de mijloc îşi dă seama că teoria nu este atât de puternică şi de incandescentă pe cât şi-ar fi dorit el să fie. Şi atunci, pentru că în plan concret realizările sale sunt foarte mici, are revelaţia acestui tânăr în care sădeşte toate trăirile şi cunoştinţele sale. Mai trebuie spus că acest tânăr misterios, care în final parcă nici n-ar exista, reuşeşte să ducă misiunea la bun sfârşit.

• Poate le spuneti celor care vor dori să citească acest roman în ce constă de fapt misiunea despre care aţi vorbit, care este, de fapt, aceasta?

• Aceea de a descătuşa din masivul carpatin acest miracol, această fiinţă angelică şi de a o proiecta spre imaginea unei sculpturi miraculoase. Pe de altă parte însă această descătuşare nu este doar a muntelui ci şi a tânărului, a fiinţei noastre. **Muntele Viu** este o carte fantastică, miraculoasă dar şi realist-psihologică.

• Această destăinuire mă duce cu gândul la miza romanelor lui Dan Stanca, o miză care nu lipseşte nici aici, nu-i aşa?

• Exact. Este vorba despre dorinţa de a face ca lucrurile despre care scriu să se întâmple cumva şi în realitate. Dorinţa mea nu a fost şi nu va fi niciodată aceea de a realiza o carte care să moară între copertile ei. Dimpotrivă ţin la o operă care să se poată revărsa în lume, care să poată avea o influenţă asupra realităţii, asupra societăţii, chiar asupra cosmosului în ansamblul lui. Ştiu că aceste cuvinte sună orgolios însă sunt de părere că trebuie să ne propunem o miză foarte înaltă pentru ca măcar prin intenţie, prin proiect, dacă nu prin realizare efectivă să ne apropiem de ea.

DORIN ORZAN

Mă aflu în atelierul pictorului Eugen Mărgărit şi încercăm să descifrăm împreună câteva probleme specifice artei şi ale propriei creaţii. Ce părere aveţi despre sinceritatea în artă?

• Sinceritatea este totul. Dacă nu eşti sincer nu faci nici o treabă.

• Socotiţi că sinceritatea vă defineşte creaţia?

• Orice lucrare valabilă este sinceră.

• Ce înţelegeţi prin valabilitate? Autentificarea în timp a valorii artistice a operei?

• Valabilitatea este atunci când o lucrare e bine făcută. E vorba de a descifra şi a realiza expresia în artă. Valoarea unei arte stă în expresivitate. Când există expresivitate, orice subiect e frumos. Până şi urâtul e frumos.

• Consideraţi că există o relaţie directă între artă şi politică sau mai bine zis, credeţi în influenţa nefastă a ideologiilor asupra artei?

• Artiştii puternici, artiştii care şi-au format o concepţie şi un stil, nu sunt influenţaţi. Pe mine nu m-au influenţat, de pildă. Politica n-are nici o legătură cu arta propriu-zisă. Decât indirect, poate să aibă influenţe nefaste la artiştii neformaţi, artiştii care umblă şi se chinuiesc să caute un concept, ştiu şi eu, un fel de a lucra. La ei, da, poate să aibă influenţe nefaste.

• Credeţi că pe o structură bine definită, pe o formaţie de artist bine articulată, profesionist, influenţa aceasta nu ar funcţiona.

• Artistul format ştie bine despre ce este vorba şi nu se lasă influenţat. S-ar putea să-l influenţeze anumite teorii noi pe care el încă nu le-a gândit şi ar putea să le aplice în domeniul lui, dar politicul nu, nu-l influenţează.

• Preferaţi să pictaţi în atelier sau în plein-air?

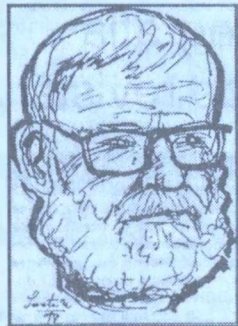
• Îmi place în plein-air. Asta şi din cauză că simt că nu am o vorbire curentă...

• O vorbire plastică...

• Da, să vă explic. Mi-a dat Dumnezeu viaţă lungă şi am putut să experimentez. Să-mi formeze un gând al meu propriu şi să înţeleg concepţia picturală; dar nu mă simt chiar întru totul că aş avea o vorbire plastică limpede; cred că mai am de muncit bine câţva timp ca să mă împlinesc complet. Şi viaţa mea, doamnă, ar fi în plein-air... Acolo am născut în faţa mea. Ştiu că e dificil, chiar un coleg al meu spunea că e foarte greu de dus bucătăria acolo, dar, mă rog, cu o bucătărie de campanie (mi-am format o casetă în care pun pensule, culori), merg în locuri mai retrase. Îmi place să stau în faţa naturii şi s-o observ. În atelier n-ai verificare, pe când natura ţi oferă verificare. Îmi place, îmi place în plein-air. Mai ales peisajele le lucrez în plein-air.

• Sunteţi unul dintre peisagiştii dobrogeni de marcă. Ştiu că nu sunteţi născut în Dobrogea. Care a fost motivul care v-a determinat să vă ancoraţi aici?

• De fapt nu m-am ancorat eu. Întâmplarea a fost să ajung în Dobrogea şi nu-mi pare rău. Nu-mi pare rău, pentru că Dobrogea, cred eu, din câte am văzut şi am umblat prin ţară, este locul cel mai propice pentru pictură. Mai ales pentru pictura în aer liber pe care o fac eu. Cea mai mare parte din an e senină şi sticloasă şi e frumos. Plus că şi locurile sunt frumoase, variate. Marea, atmosfera sunt propice

EUGEN MĂRGĂRIT :

„CULOAREA, ÎN PICTURĂ, REPREZINTĂ VALOAREA”

pentru pictură.

• Aţi simţit vreodată vreun gol de creaţie, faptul că nu mai aveţi a spune ceva, momentan, în pictură?

• Nu, nu, nu. Asta nu. Asta în nici un caz. Să ajung să n-am ce spune, nu, nici vorbă de aşaceva. Probabil că am avut alte stări depressive, când nu mergea şi ajungeam la impas, cred că mai toţi artiştii au aşa ceva, dar ce spuneţi dumneavoastră nu, nu.

• Ştiu că aţi fost studentul lui Steriadi şi Dărăscu... Puteţi să evocaţi câteva amintiri din studenţia dumneavoastră?

• Da. Pe Steriadi şi Dărăscu i-am prins când făceau ultimele prezenţe la Academiei. Pe urmă au plecat şi au venit profesori noi, mă rog, cu mentalităţi noi. Steriadi şi Dărăscu erau nişte oameni foarte calzi, foarte buni. Şi, natural, acumă dacă i-as avea, aş avea alt cap, aş discuta cu ei altfel. Vedeti, studiul acesta pentru formaţie este aşa: dacă nu-ţi stabileşti bine reperele şi drumul, te fâlfăie vântul cum se zice. Ei ştiau să ne orienteze, să ne explice lucrurile principale, să ne corecteze. Am amintiri frumoase despre ei. Steriadi era mai simpatic ca om...

• Optimist, solar...

• Da, vedeţi dumneavoastră, pe Steriadi şi Dărăscu i-am avut profesori mai puţin timp dar îmi amintesc mai mult despre ei. A mai fost pe urmă Maxy Szöny. S-au amestecat mai mulţi din generaţia nouă care năpuneau accent pe lucrurile principale în plastică.

• Ştiu că aţi fost cadru didactic. Cum s-a împăcat creaţia cu activitatea de profesor de pictură?

• Eh! S-au împăcat că era domeniul meu, nu era desigur prima chestiune din viaţa mea, dar s-au împăcat. Îmi făcea plăcere să lucrez. Am considerat că ce-am făcut eu ca profesor a fost pentru a-mi rezolva existenţa într-un fel. N-am avut ambiţii să aplic teorii noi, nu, dar temporar am rezolvat chestia asta. Mi-a şi folosit un pic. De multe ori artiştii nu le înţeleg concret. Dar eu fiind acolo şi trebuind să predau elevilor, a trebuit să-mi sistematizez cunoştinţele. Cam asta a fost cu perioada mea de profesorat. Secretul era să ies mai repede la pensie, să pot să scap de domeniul ăsta, dar mă întâlneam cu plăcere cu elevii şi cât am stat acolo nu mi-am băţut joc de ceea ce am făcut.

• Cum aţi reuşit să traversaţi perioada realismului socialist?

• A fost o perioadă destul de lungă şi am simţit şi eu că aş fi putut fi influenţat în rău. Muncind şi ţinându-te de treaba ta îţi dai seama ce e valabil şi ce nu. Se

punea atunci accent pe temă, pe subiect. Eu a trebuit să mă întrebuntez, să fac verificări. Dacă mă ţineam numai de subiect, plastica rămânea pe planul doi; mi-am dat seama încă de atunci care-i valoarea plasticii: expresivitatea. Şi atunci, perioada asta nu numai că nu m-a influenţat, dar m-a provocat să văd ce e valabil. A fost o perioadă, în orice caz, care era mai bine dacă lipsea (Râde).

• V-aţi retras mai mult în atelier, în intimitatea creaţiei...

• Vedeţi, acum la bătrâneţe pot să spun: nu că m-am izolat, dar ne-am cam retras fiecare, în bălgoşul lui. În cercul nostru de prieteni (fiecare are un cerc) vânturam ideile şi cântăream lucrurile bune. Am avut o generaţie destul de serioasă cum ar fi Nedel, Brădean, Sălişteanu pe care-i apreciez foarte mult.

• D-le Mărgărit, ce părere aveţi despre succesul în artă?

• Să fie cu măsură. Succesul prea mare nu e bun. Eu m-am apucat de pictură în nişte circumstanţe în care toată lumea mă lauda pentru nişte desene pe care le făceam, deşi eu nu eram multumit de ele. Şi să ştiţi, asta m-a făcut să mă apuc serios de pictură. Bineînţeles asta a căzut şi cu timpul n-am mai ţinut seamă de laude. Succesul fără măsură e periculos. Sunt cazuri când succesul încântă pe om şi sunt foarte triste situaţiile când ajungi să crezi că nu răspunzi aşteptărilor. Sigur, e bine să ai succes, căci succesul întretine munca. Dacă n-ai avea succes de loc, iar e rău. Dar succesul trebuie să fie cu măsură, asta trebuie subliniat, cu măsură.

• Cum vă autodefiniţi pictura?

• Ca să nu zicem că e o definiţie, mai mult o tendinţă: mie îmi place să fiu fovist, adică să lucrez cum s-a lucrat în fovism. Aşa văd eu lucrurile; văd natura limpede şi clar. Aşa mi-ar plăcea s-o şi realizez.

• Fireşte aveţi o estetică proprie...

• Orice artist trebuie să aibă o estetică proprie. Dacă n-are, nu face nimic. Dacă n-ai o concepţie care să te conducă, înseamnă că lucrezi bătându-te vântul şi nu creşti. Orice artist (cu toate că nu există o concepţie unitară despre artă) are concepţia lui despre artă, fără asta nu se poate. Concepţia mea este că în pictură trebuie să urmăreşti valoarea, adică expresivitatea, să înţelegi în ce constă valoarea şi să munceşti toată viaţa să te realizezi.

• Vă simţiţi apropiat de un artist român sau străin?

• Nu ştiu dacă asta este o înrudire din care să nu mai ies, în care să mă încadrez. V-am spus spre ce

tind eu. Îl apreciez foarte mult pe Vasile Grigore. Dintre artiştii contemporani, pe el îl apreciez cel mai mult. Îl apreciez de asemenea pe Iustian Costinescu, un artist ce nu a fost prea luat în seamă care, tot aşa, urmăreşte şi realizează după o metodă sintetică, un fauvism de actualitate.

• Ce părere aveţi despre relaţia artistului cu Divinitatea? Există o astfel de relaţie?

• Doamnă, cine o simte, poate spune că există, dar eu nu găsesc îmbinarea domeniilor. Divinitatea e divinitate, arta este artă. Mulţi îmi spun că sunt ateu, că nu sunt nici aşa, nici aşa. Nu sunt ateu, sentimentul religios e foarte bine implantat şi foarte bine înţeles la mine. A nu avea sentimentul religios înseamnă a fi în regnul animalelor. Omul a gândit, a văzut natura, dimensiunile, timpul ei şi a început să gândească: de unde venim? Ce-i cu noi? Asta duce la Dumnezeu. Şi atât. Arta este alt domeniu.

• Despre inspiraţie, d-le Mărgărit, ce ne spuneti?

• Inspiraţia e un lucru care mi-ar trebui. Inspiraţia e un ansamblu de stări pe care artiştii îl simt. Atunci când eşti inspirat simţi şi lucrezi şi se vede rezultatul. Am şi momente când lucrez fără inspiraţie. Diferenţa e mare. Simţi în lucrările unor artiştii că au avut momente de inspiraţie.

• Credeţi mai mult în talent sau în muncă? Sau şi în una şi în cealaltă?

• Eu încă îi invidiez pe oamenii talentaţi. Simt că n-am fost chiar aşa dotat. Sunt artiştii care au muncit mult. La noi Andreescu a trăit puţin şi a făcut lucrări extraordinare. Dacă nu era talentat din naştere nu lucra atât de frumos în atât de puţin timp. Mi-am dat seama că talentele sunt promisiuni, mai mult sau mai puţin. Sunt oameni dotaţi care se realizează repede însă talentul dacă nu te prinde şi te îmbolnăveşte şi te cucereşte, intri în domeniu şi munceşti şi crezi dar rămâi o simplă promisiune. Sigur că talentul e partea principală. Îmi puneam problema de multe ori. Ar putea totuşi să facă artă? Să fie artiştii? Teoretic vorbind toţi ar putea, însă structurile fizicii naturale contează foarte mult. Talentul este un lucru principal, însă tot atât de principală e formaţia. Dacă nu te formezi, să-ţi închei o concepţie bună, valabilă, rămâi la stadiul de promisiune. Mulţi tineri talentaţi pe care nu i-a cuprins focul să zic aşa, să-i ardă, să trăiască în domeniu, au rămas talentaţi dar nu au depăşit acest stadiu. Şi alţii care au muncit, au ajuns la o concepţie şi au devenit artiştii autentici. Da, asta e legătura.

• Cum simţiţi culoarea?

• Didactic vorbind, culoarea, în pictură reprezintă valoarea. Un artist trebuie să ştie să aprecieze bine proporţiile. Apoi trebuie să aibă dezvoltat simţul orientării şi al valoratilor (raportul închis-deschis). Culoarea este ultima potenţă a simţului. Vedeţi şi la animale, unele nu sesizează bine culoarea, am citit în prelegerile de specialitate. Culoarea este un capăt select al valoratilor. Culoarea are aspecte înşelătoare, contraste complementare: o culoare pusă pe diferite culori pare altfel. Trebuie să ştii cum să le pui.

• Să crezi armonii...

• Asta e, culoarea este domeniul meu.

GETA DELEANU

¹⁾ Ultimul interviu al pictorului Eugen Mărgărit

Crucea din stepă (Ed., „Ex Ponto”, 1999) cuprinde după revizuirea și întregirea autorului, două cicluri: *Frontul* care a apărut în 1942 sub titlul **Poeme de război** și *Orașe sub bombardament*, incluzând șaisprezece poeme inedite scrise în 1944. Scurta prefată semnată de Barbu Cioculescu, precizările îngrijitorului editiei, Ioan Popisteanu, coperta și ilustrațiile inspirate și rafinate ale lui Ion Titoiu, contribuie la o apariție editorială, pe care nu mă sfiesc s-o numesc, de interes național. Publicarea volumului lui Radu Gyr este nu doar un act reparatoriu, ci și unul obligatoriu pentru literatura română.

Într-o carte care a făcut senzație — **Temoine sur la grande guerre**, 1928, apărută și la noi cu titlul **Martor**, Norton Cru dezbate cele două perspective din care este privit războiul; pe de o parte, cea apologetică, pe de alta, aceea de tip „denunțator” și ajung la concluzia că literatura având ca temă războiul trebuie să se bazeze pe fapte autentice verificabile. Lipsa artificului, dezgolirea de eroism o întâlnim și în poezia lui Camil Petrescu, o găsim și la alți scriitori care au făcut războiul. Este și cazul lui Radu Gyr. Cu mici excepții, Războiul din Răsărit, ca, de altfel, și bombardamentele americane din aprilie-mai 1944, e înfățișat pe latura lui profund umană. Pentru început senzația cititorului, mai ales la o lectură de tip recitativ, este aceea a intrării într-o lume a cărții, în sensul dat de Dufrene (V. Poeticul), cu limite existționale, adică într-un real „centrat pe experiența unei ființe singulare”. După ultima poezie, **Episod**, se vede că s-a traversat, de fapt, un univers, s-a trecut dincolo de lucruri, intervenind sentimentul. Sentimentul general este cel al milei, al omenirii, al regretului pentru o lume dispărută, al regăsirii condiției de om: „Vreau Om să fiu numai, Părinte, mi-e foame de mine, / de chipul ce-a fost înaintea / sub ceruri senine”. Trecutul devine în câteva clipe amintire, un fel de muzeu: „Sub bărna căzută, / pernele, lung, se sărută, / se caută, se strâng, se frământă [...] / Revine, / ca niște coaste de strani jivine, / se ntind să vâneze, / droturi, cuire, speteze...”. Lumea intră în haos, în dez-ordine, totul este răsturnat. Amintirea funcționează încă, ea stabilește relația între cele două existente, timpuri, lumi. Salvarea iluzorie e dată de pendularea între front și acasă, între lumea de piatră și cea de basm. „Rontăi o coajă de pâine rămasă / și mă gândesc, ca-n fiece seară, acasă. / E ora când, sub lampa chioară, / fetița mea învăță, ori scrie / cu degetele ei de petală. / Măine are teză la școală, / sau, poate, are de scris, pentru joi, / o compoziție despre «eroi» / ... Scrie și nu știe nimic despre noi, / că putrezim aici pe poziții / până-n gât în noroi... / Nu știe ah, că putim / a mlaștină și-a tîntirim”. Radu Gyr are rara știință de „actualizare” în sensul unui prezent perpetuu, ocrotit de natură. Lumea copilăriei, femeia, iubita, sunt inoperante în zona războiului, de aceea spațiul devine securizant, scăpat de masacrul tunului și al tancului. Sentimentul păcii intime se prelungește în afară. Noptile sunt populate de vise erotice, care devin acaparatoare, obsesive și-n timpul zilei. Întreg universul pare bântuit de astfel de scene, roșii „ca un viol”: „Apoi seara vine încet, legănata / din sold, ca o fată. / Și-n zeama pe care-o sorbim din gamele, se-aprind goliciuni, / și pâlăie în line inele / năluți de femei, spurcăciuni. / În piept ni se urcă o ghiară, / sugem mahorca amară / și-n fumul vâscos de tigări vedem aceleași nerușinari...”. Memoria funcționează ireproșabil și aduce pe front amintirea marilor și repetabilelor erori, aceleași, într-o simetrie răsturnată: copilul din primul război, mângaiat de dușman: „Când s-a ridicat de plecare. / Geana îmi pâlăie lung, / și tîncii se miră: cum oare / eu, dușmanul lor, plîng?”

Războiul, bombardamentele, atacurile sunt o oarbă înclăstare. Oamenii își uită condiția, devin omizi, cărtite. Universul însuși se matamorfozează, își schimbă formele, abstracțiunea capătă concret. Sunt nelipsite gangrena, mormântul, mușegaiul, noroiul, mlaștina, focul etc., motive ale unor astfel de evenimente, fiecare având simbolistica ei. Astfel, mlaștina în poezia lui Radu Gyr nu are semnificația germinției, nu este unirea pământului cu apa, capabilă să dea *plămadă*, cum spune G. Bachelard, ci este simbolul imposibilității într-o fază a putrefacției materiei. Bombardați, oamenii sapă disperati, și se ascund de torentul ucigaș ce cade de sus. Viata pe pământ nu mai e posibilă. Omul devine cărtită, simbol al inițiatului în tainele pământului. Intrarea în labirintul subpământean este șansa de a-și găsi vindecarea de spaima morții, fie ea chiar prin moartea însăși. Simbolistica focului în asemenea situații nu poate fi decât aceea a infernului, ca formă a regresiei morale și psihice. Focul este însoțit de pucioasă, de fum și de cenușă. Acoperă tot, este orizontal nu se poate înălța spre cer, ca element al cerului, să se întoarcă la originea lui. Incapacitatea de a fi vertical îi răpește atributul purificator. Lîmpede și curat rămâne doar ceea ce scapă de el, ca în acest pastel delicat marcat de o ușoară solemnitate: „din gropi, din șanturi, unde s-a pitit, / din mlaștini, stepa iese-afară, vâlvoaie / Se-nchină floarea soarelui bălaie, / ca o madonă-n aerul sfîntit. // Salcâmii, gravi se pleacă în salut, / scotându-si pâlăriile de păsle... / Molatic trece vîntul ca o vîslă, / și luna ca un crîn peste trecut”.

Dimensiunile expresive ale poeziei sale stau în schimbările registrului poetic. Ar fi de amintit în primul rând planul prozodic, unde trecerile de la versul amplu la cel de metrică populară ori de la distih la grupările poetice diferite sunt frecvente. Războiul bulversează existente și peisaje, imaginile surprinse evoluează de la pastelul încărcat de solemnitate sau domestic la naturile „moarte”. Umorele se mișcă pe aceeași scală, între nostalgia amintirii toposului familial, a bucuriei scrisorii de acasă și moartea în diversele ei ipostaze: „Scurp sânge, / scui bucăți de plămîni, / sunt tot pucioasă și zgură. / Moartea îmi intră tărăna-n gură” ori: „Un zămbet se sleie în orbite / și prin tunică pieptul gâlgaia... / Dar mîna strînsă înclăstase-n ea / trei poze vechi, de sânge murdărite. // o frunte de femeie visătoare, / un plod cu ceru-n creștet ca un smoc, / și-un militar cu mîna-n cingătoare / și la bonet cu-n fir de busuioac”. Lumea frontului e alta decât cea a vremurilor de pace, viața de aici se desfășoară pe cu totul alte coordonate, adică este o altă viață. Peste ambele tipuri de existență, peste viață și peste moartea biruitoare rămîne iubirea. În fiecare dintre cele două cicluri există un poem intitulat *Episod*. Dacă în *Frontul* poezia marchează biruinta morții, în *Orașe sub bombardament* se exprimă forma cea mai pură a existenței, dincolo de bine și de rău, cum ar spune Nietzsche, întrucât consemnează izbânda dragostei. Acest *Episod* poate intra în orice antologie a liricii erotice universale. Surprins de bombardamentul atroce, îndrăgostitul trece dincolo pe punți de lumină: „Un iad clocotea și din cerul vâlvoi / cetatea în tîndări venea înapoi. // Dar el avea ochii mai grei de lumină, / minunea iubitei

ningea cu grădini. / Nici o șuvită răzleată / de sânge, pe fată... / Zâmbea, lumina răstignind / pe-un zid înnegrit. // Ardea de-o prea grea împlinire. // Venea de la ea. Strălucea de iubire”.

Generalizând, mai exact, simplificând, putem zice că volumul **Crucea din stepă** nu-i jurnalul unui îns ci radiografia unui moment al omenirii, triumfător până la urmă, în fata morții. Cartea este una dintre cele mai mari realizări ale poeziei române pe această temă. Poezia lui Radu Gyr tinde să coplească întreaga realitate tocmai prin sentiment, lucru evident doar pentru cine are în vedere acel „caracter de cosmicitate” (T. Vianu).

NICOLAE ROTUND

Matei și Eva este un roman de Florin Slapac (de fapt, reeditarea revizuită a volumului de debut) care poate fi receptat ca un exercitiu narativ postmodern, în care trama romanescă este subminată constant, sensurile sunt distorsionate prin demersul ludic, fixat mai ales la nivel stilistic (nivel de forță al textului), un discurs care își fixează limbajul și nicidecum secvențele epice fluidizate.

Scriitura deschide spații estetizante, unde lector și narator se pierd deopotrivă în labirintul nesfârșit al micro-nucleelor narative, hipersemnificative.

Subiectul, în măsura în care se poate reconstitui, nu reprezintă o funcție importantă a discursului. În manieră postmodernă, naratorii refuză să fixeze topografii, spații, actanți.

Textul lui Florin Slapac sfidează, în ordine estetică, spațiul utopic mizând pe ceea ce Michel Foucauld numește *heterotopie*, adică pe neliniste, pe inconstantă, destructia discursului romanesc, pe dezarticulare epică, pe angoasă, pe incongruențe, pe aglutinări compozite.

Ce anume fascinează lectura, în pofida acestei maxime evaziuni? Talentul naratorului de a intra în „zona interzisă” a lucrurilor, de a surprinde, dintr-o singură trăsătură de condei, viața nevăzută, partea ascunsă, lunară, neliniștită, adevărată, cea care nu se lasă rostită, transcrisă, coborâtă în litera moartă a scriiturii. Sunt percepții clare doar unui poet care, în cazul de față, prin recul, a optat pentru proză.

Nu există o ordine a secvențelor evenimentale, ci o ordine a trăirilor, a emoțiilor, a privirii care scrutează suprafețele ce par să nu aibă sfârșit.

Textul lui Florin Slapac este tesut din itele încălcate ale unor spații suprasaturate de semne. Privirea fără sata naratorului răstoarnă, prin re-scriere, relațiile firești dintre lucruri pentru că, în Zona ascunsă, se citește altfel, oameni și lucruri se relatează aproape magic.

Lumea este, cum observa Borges, „O mare carte deschisă” ale cărei „grafisme” sunt descifrate în exercitiul scriiturii. Naratorii romanului numesc doar aceste semne ale lumii, le provoacă. Cred că acest efort fascinează lectura romanului lui Florin Slapac. Chiar dacă a pierdut formula, lectorul știe că acest excurs printre lucruri și oameni îl va răsplăti, îi va deschide ochii minții, îl va învăța să vadă.

Dez-limitarea suprafețelor înseamnă limitare în profunzimile textului. Și cînd această Carte a Lumii a mai fost transcrisă, atunci la îndemână îi este transcriptorului stilul parodic, ironia, umorul excentric, procedeele intertextualității, poematizarea, „balul stilistic” cum îl numește M. Cărtărescu. Cităm aproape la întâmplare: „Seara cu ochii umezi făcea sluj în fata cerului. Adulmecau absent zvăpăiala fulgilor, aroma iernii”...

Textul lui Florin Slapac problematizează la nivelul limbajului poetic. Sensul se fixează chiar în spațiul clivat al semnului, pentru a se apropia mai mult de indicibil.

Matei și Eva se citește și ca o parodie a literaturii, în măsura în care fiecare cod literar se definește ca o modalitate de adecvare la realitatea lumii.

Naratorul nu fixează limite, nu se oprește ci, dimpotrivă, se lasă cu voluptate tiranizat de lucruri și oameni, conturează reprezentări vizuale, le încarcă semantic, șterge spațiile albe dintre elementele constitutive ale topologiilor proiectate.

Discursul narativ proiectează o lume valorizată, pe rând, în registrul realist și magic. Naratorul nu limitează sensul ficțiunilor ci dimpotrivă, le amplifică până la ștergerea oricărui contur, promovează o poetică a proliferării, a imprecisului. În acest text neobișnuit prin scriitură, autorul se face simțit ca o instanță ficțională transcendentă, spre care converg un număr nedefinit de limbaje, de idiostiluri, fiecare limbaj sectorial purtând semnătura unei lumi posibile, conturate mai ales la nivel expresiv.

Prin opțiunea pentru grotesc, pantagruelic, prin metafora cercului înscris în alt cerc, a lumii ca spectacol imens în ceremonialul textului, (un spectacol de gradul al doilea), se revalorizează, din perspectiva postmodernă, dezideratele romanului baroc: „Am făcut și eu ce am putut, umblând creanga prin lume, cu menajeria de fum a copilăriei în cărcă, până l-am întâlnit pe Verde, cel care m-a făcut să deschid ochii atent către un cerc mult mai mare decât Circul cel Mare”.

Eva devine metafora scriiturii, o oglindă care reflectă imaginile

lumii înseși. Dacă lumea este o carte și cartea este Eva, atunci Eva este chiar Lumea.

Cartea și Lumea reflectă la infinit imaginile mistificatoare ale Evei. Matei este un scrib anonim care surprinde suma nesfârșitelor posibilități prin care Eva se lasă înscrisă în litera moartă a cărții. O metaforă despre lumea văzută ca o mare și singură carte, acesta este de fapt romanul lui Florin Slapac.

Autorul, spre deosebire de prozatorii optzeciști, demonstrează că există o ordine a scriiturii, o ordine în memoria lumii înscrisă în text; în cartea Evei, în „Biblioteca Lumii” (Borges) totul este ireversibil. Timpul scriiturii este coincident cu timpul Operei, cu timpul celor șapte zile ale săptămânii, care au ordonat Marele Text și care structurează și cea de a doua microsecvență narativă a romanului în capitole numite: luni, marți, miercuri, joi, vineri, sâmbătă și duminică.

Nu am avut deloc impresia că acest discurs narativ ar sugera o criză a literaturii, pentru că textul propune deja un alt mod de a citi lumea, un mod permisiv la celelalte coduri de adecvare a real-irealului.

Literatura lui Florin Slapac merge în plin, chiar atunci când îi sunt explicate mecanismele textuării. Autorul iubeste literatura și nu este sâstiat de scheme, tropisme, neputințe; chiar în parodie există imensa bucurie a scrisului. Reeditarea acestui splendid roman este fără îndoială un eveniment pentru literele românești.

LĂCRĂMIOARA BERECHET

Lectura volumului **Matei și Eva** stimulează o rememorare a definițiilor consacrate ale postmodernismului și, mai ales, a tehnicilor vehiculate în spațiul românesc. Postmodernismul sub semnul căruia stă această lucrare nu este o etapă ulterioară modernismului și nu reprezintă sfârșitul modernismului ci e o „constantă stare de naștere și devenire”. Formula romanescă bipartită, partea I — în care narator este Matei — cuprinde 17 secvențe narative; partea II-a — în care narator este Eva — cu alte 7 secvențe, reface într-o manieră postmodernă bipartitia unui straniu *Canzonier* în care Eva depășește statutul de obiect poetic devenind subiectul poetic al ultimei părți, ordonate într-o strictă succesiune a momentelor de Luni până Duminică. Fiecărei zile de / din creație îi corespunde un text relativ autocomun față de restul operei, dar, în același timp, perfect integrat în fluxul narativ, caracterizat — de altfel — de o discontinuitate deliberată la nivelul evenimentelor. Creația Evei, pe măsură ce se apropie de ziua de Duminică, adaugă noi și noi protagoniști, manifestându-se pe deplin dimensiunea ei creatoare care se încheie cu un episod ce amintește de starea paradisiacă, transferată în plan terestru: „Câteva broaște topăiau aiurea, ca legate cu ată, cu gura căscată după libelule. Ocrotindu-le cu grijă, te ascundeai în grădină (...)” (p. 247).

De fapt, cele 7 capitole ale cărții Evei reprezintă continutul acelei ultime cărți rămase în bibliotecă: „Nu mi-a trebuit mult până să mă îndrăgostesc. Dar pe măsură ce timpul trecea, Eva mă vizita tot mai pe fugă, biblioteca se subția, cititorii uitau din ce în ce mai des să aducă volumele înapoi. În lipsa lor astupam rafturile pustii cu foi scrise mărunt, până ce m-am trezit din nou singur, fată în fată cu o singură carte. Am botezat-o Eva, asta mi-a trecut prin cap”. (p. 112.).

Imaginea unei biblioteci publice consumate și astfel epuizate se configurează ca un alt labirint, de data aceasta nu la modul obiectual: biblioteca — labirint ci la nivelul scriiturii.

Poetica ambiguității atinge în partea a II-a virtuozitatea unei scriituri din care nu se poate desprinde nici un sens pur literar, în vreme ce în partea I, lectorul inițiat al cărților nenumite de narator dar care conturează *background-ul* său livresc este condus în căutarea unui reper dincolo de literalitate. Fără a trimite în mod explicit la un alt sens, textul presupune întotdeauna o altă posibilă interpretare fără a o confirma: „Pe măsură ce mă adânceam în carte parcă-parcă mi se aprindea câte o lumină în fundul capului. La un moment dat m-am considerat de-a dreptul scânteietor, aureola mea electricizată îmi permitea să citesc și pe întuneric. Am descoperit noi și noi sensuri în aceleași cuvinte, am înțeles perfect tot ceea ce era de înțeles și, în sfârșit, am început să am oarece idei. Dar atât. Era din ce în ce mai clar că am nevoie de alte și alte cărți ca să-i împletesc firele și că, ceea ce era mai important, deocamdată nu puteam să o continui, să o dezvolt, să o refac în alt plan” (p. 111).

Confuzia persistă și la nivel tematic: Eva îl poartă pe Matei într-o inițiere — fără a sconta acest lucru — în lumea *aesthesis*-ului, a percepțiilor lumii sensibile. Rezonantele estetizante ale percepției amputează senzorialului materialitatea specifică pentru care impresiile declansate de lumea concretă să formeze o inedită perspectivă asupra creației: „Depart, limba unui far lîngea frisca diminetii. Cutii sparte cu vopsele atârneau în neorânduială la gătul săltăret al orizontului. Un nor, de forma unei tigve de măgar, mușca din ele. Apoi scuipa hăt departe amestecul spumos, cu unduirii caleidoscopice” (p. 25).

Intruziunea scripturală transformă universul într-un univers semnificativ ce asigură o nouă materializare a cuvântului dincolo de imaginea acustică și grafică a sa: „Crengile învelite cu un strat de gheață ale copacului băit de vânt în dreptul ferestrei emanau o undă de neliniste. Pe măsură ce noaptea se subția și tot mai multe umbre încărcău încăperea, ceva ne împingea să deschidem șipetele pe care le păstram ferecate în suflet. Falduri după falduri au început să se desfășoare baloturi de cuvinte. Le-am strâns cu grijă”. (p. 35).

Punerea în relație a diverselor elemente circumscrise prin tradiție unor domenii considerate irevocabil separate sustine unitatea narativă a romanului prin mecanismul dialogic în dimensiunea sa narativă (Michale Holquist). Realizând *punerea în relație* a propriului text cu capodoperele marilor romancieri ai secolului, Florin Slapac confirmă definiția postmodernismului formulată de Domenico LaCapra pentru care postmodernismul generalizează dezarticularea opțiunilor tradiționale, dezarticulare care nu înseamnă uzurparea valorilor instituționalizate ci o reevaluare a lor. Respingând realismul, autorul figurilor baroc-suprerealiste impune în literatura română un discurs narativ inedit și o serie de iconografii care s-ar putea numi în termenii lui Malcolm Bradbury „perceptuale”.

ILEANA MARIN

EMINESCU ȘI ALOGENII

Dacă Anton Pann trata elementul alogen cu o oarecare bonomie, având pentru fiecare etnie câte un epitet considerat de el caracteristic: țiganul — *hoț*, grecul — *diplomat*, ovreiu — *negustor* etc., Eminescu ni se prezintă ca un cercetător extrem de atent la nașterea populației prin mărirea numărului imigranților și, de la un moment dat, alarmant. El apelează la statistici defalcate pe județe, pe medii — urban și rural —, pe mari provincii românești, pe numărul deceselor și al nașterilor, pe ani, ca să urmărească în special raportul dintre populația românească și cea de origine evreiască și să tragă, apoi, concluzia: „Populația rurală a județelor în cari nu sunt evrei are tendința de-a crește cu 1500-2000 de locuitori pe an, populația din județele în care sunt mulți evrei scade sub natalitate; unde sunt mai puțini, sporul e ridicol și atinge abia cifra de 100, 50, 20 chiar. Articolul „Situația demografică în România” apare ca editorial în *Timpul* din 1 noiembrie 1881 și, dovadă a importanței ce i se acordă, va fi reprodus în *Telegraful român* din 5 noiembrie 1881. Scăderea populației românești în favoarea celei de alte origini se afla în atenția marelui gazetar de mai multă vreme. Cu câteva luni înainte, pe baza unei date furnizate de N.A. Alexandrin pentru aloptulea deceniu al secolului trecut, unde se stabilea, în județul Iasi, un deficit de 5623 de români și un excedent de 5152 de evrei, el prezentase concluzia, nu lipsită de suport real: „Se desertează Rusia și se curată, se desertează Austria și se curată de elementele ei bolnave, pentru a da pe viitorii cetățeni ai Moldovei...”. Trebuie să spunem că numărul mare al eveilor veniți la noi în țară, „cu grămadă” era o problemă și pentru presa evreiască de aici, „Fraternitatea” de ex., atrăgând atenția asupra imposibilității României, ca țară agricolă, să creeze noi locuri de muncă. În același sens se pronunța și Eminescu, contra numărului mare al veniților străini „neproductivi”. Mai întâi, consideră el, România trebuie să se organizeze economic și social, iar „pentru sacrificarea noastră e necesar ca să dispară din viața publică elementele parazite transdanubiene, a căror vină publică e dezorganizarea actuală” (*Timpul*, 20 oct. 1881). Teoria lui este justă: o dată, că nu România era de vină pentru această veritabilă „atractie”, apoi, refuzul muncii productive nu a fost nicicând beneficiar. Problema este în ce măsura evreii sunt, cu adevărat, de vină pentru această situație. Credința lui este că străinii vin la noi cu scopul clar de a se îmbogăți fără muncă. De aici și unele accente de xenofobie, marcate de un stil violent pamfletar. Dacă evreii supără și prin cantitatea imigrației, ceilalți deranjează prin lipsa de inteligență, prin imoralitate, lipsa profesionalismului, aviditatea de putere etc. În articolul „Între multe neplăceri ale vieții...” exprimă o poziție naționalistă, atacând dur organul liberalilor *Românul*, care duce, după el, o politică de cultivare a străinilor, până la a ignora total pe români. Pamfletul atacă pe „comunarul Frédéric Damé, pe bulgari, pe evrei: „... o facultate a Universității din București e împuiată cu bulgarii târzii la minte care-n viața lor nu și-au bătut capul decât cu cămătăria și cărora omul prevăzător nule-ar încredința viața unui cal, necum a unui creștin; acești bulgari cresc apoi la noi o generație diplomată și privilegiată de ucigași, iar noi, dacă arătăm toate acestea, atunci... suntem evreofagi...”. Constată o atitudine „slavofobă” a Europei, atribuie calificative unor etnii cu care românii au frecvente și dese contacte: maghiarii formează o gintă „mărginită la minte”, evreii una „timidă”, turcii „napoiată”. Vituperant se dovedeste în privința grecilor. Într-un manuscris (2264, cf. *Opere politice*, I, 1997, Ed. „Timpul”) face teoria „miopiei”, a privirii ca element fundamental al unor etnii. Explozia invectivelor are trimiteri directe, în final, la C.A. Rosetti și Pantazi Ghica: „... fizic stărpituri, intelectual catări, incapabili a pricepe ori a produce un adevăr, moralicește mlaștini infecte de nerusinare și de libertinaj. O, natura nu minte niciodată! Când pune-o viață-n două picioare — miop, cu privirea ascuțită și vicleană, înclinat a avea o cocoasă fizică, i-a dat totodată și cocoasa morală în suflet, i-a dat suflet de grec mizerabil pentru vecii vecilor”. În timp ce presa semnalează abuzuri ale autorităților față de minoritatea românească: „Un agent al guvernului unguresc zvârle dintr-o școală zidită de români băncile afară, demite pe învățător și pe preot, își bate joc de un sat de grăniceri...”, fără ca guvernul român să protesteze, la noi străinii se consideră persecutați atunci când ignoră legea.

Poziția lui Eminescu în chestiunea evreiască este una complexă. E drept, în mai multe rânduri și-a declarat adversitatea față de evrei. Dar, este el oare antisemit când declară: „Noi nu urâm pe evrei, dar nici de vină nu suntem că au fost persecutați în alte țări, că au contractat deprinderile de speculă și parazitism pe cari le are acum, și nici putem iubi acest rău elementar ce cade asupra noastră”? Este, în antiteză, un spirit de mare toleranță, cum s-au străduit unii comentatori să includă ideea, când afirmă: „La noi, ca în toate țările, evreii se prezintă ca un element parăsit de mijlocitori, a căror activitate, în loc de-a ieftini schimbul de produse îl scumpește în mod artificial și-l scumpește în aceeași măsură în care-l monopolizează în mâinile lor. Ei sunt, ca element

comercial, absolut stricăciosi...”? Chestiunii evreiești publicistul îi consacră, direct sau indirect, peste 100 de articole. În *Mihai Eminescu — Chestiunea evreiască* (1998, Ed. „Vestala”) D. Vatamaniuc, îngrijitorul și prefătorul antologiei atrage atenția asupra a două momente când problema evreiască s-a pus acut în presa noastră, ca și în cea străină: unul e legat de Conferința de la Constantinopol din decembrie '76 — ianuarie '78, celălalt fiind Congresul de la Berlin din vara lui 1878, care cerea modificarea art. 7 din Constituție, cu privire la acordarea cetățeniei evreilor. „Alianța izraelită” face presiuni pentru acordarea cetățeniei în masă, în vreme ce liberalii preferă ca aceasta să se acorde pe liste, iar Eminescu, în mod individual. Publicistul explică această veritabilă migrație a evreilor dinspre apus spre răsărit prin rezolvarea problemelor de organizare economico-socială în vest, în timp ce estul, datorită neasezării lucrurilor, le oferă mari șanse de îmbogățire. El a avut prieteni evrei, a deplâns moartea unor oameni de cultură evrei, a protestat la adresa unor măsuri de coerciție fizică și a făcut o netă distincție între evreii stabiliți de mulți ani în țară, dovedindu-și utilitatea, muncind efectiv, și cei veniți recent, „neproductivi”. Respingerea acestora din urmă avea în vedere și nealterarea fondului național „rasa românească”. În finalul articolului citat mai înainte, „Numai noi observasem...”, este foarte ferm: „Încolo însă naționalitatea română ca oricare alta are dreptul înăscut de a-și apăra moștenirea ei istorică și munca ei de orice alt element străin. Alegerea armelor și mijloacelor atarnă de timp și împrejurări, și, dacă e vorba de păstrarea rasei române pe acest colț de pământ și de întărirea caracterului ei și a felului ei de a fi, nici o armă nu este rea întrebuințată la timpul cuvenit”. Umorele din articol se vor regăsi în *Doină*: „De la Nistru pân' la Tisa / Tot românul plânsu-mi-s'a / Că nu mai poate străbate / De-atâta singurătate. / Din Hotin și pân' la mare / Vin Muscalii de-a călare, / De la Mare la Hotin / Mereu calea ne-o atin; / Din Boian la Vatra Dornii / A umplut omida cornii / Și străinul te tot paste / De nute mai poți cunoaște”. Care mai sunt defectele evreilor pe care le combate cu atâta tenacitate, cu vehemență polemică așa cum doar ei știa să o facă, bazat, atrag din nou atenția, pe documentele vremii? Unul din acestea este spiritul speculativ, care duce la vânzările silite, în special a imobilelor. Camăta este o povară insuportabilă, depășește, cu timpul de câte zece ori suma împrumutată, cum s-a întâmplat în anii '76 și '77. Procentul creditorilor de origine evreiască a fost în '76 de 82,9% și în '77 de 81,5%. Aceeași situație se întâlnește și în agricultură, comerț și industrie. Din această cauză cresc mizeria, mortalitatea, numărul celor care fac închisoare. Marele gazetar opinează că aceste mari capitaluri evreiești nu ar proveni din activitate cinstită, ci din „operații care nu produc valori, prin samsarlăcuri, prin traficuri, prin operații îndoelnice, prin așa-numite operații de bani ce ei fac exploatând împrejurările, starea de strămtoare sau mizerie sau prostia tuturor” (*Timpul*, nr. din 13 și 15 iunie 1879). Un alt defect ce vine în sprijinul evreilor este și liberalismul legilor românești, care „au prefăcut pământul României în mlaștină de scurgere pentru toate elementele de prisos din țările de prin prejur și că liberalii au fost aceia cari au creat cestiunea izraelită”. Dacă tot suportăm asaltul evreilor din alte țări, e necesar, consideră publicistul să se găsească o rezolvare problemei. În „Roadele demagogiei noastre” oferă cheia: „Aici e toată greutatea și tot mestesugul. A crea pentru evrei *posibilitatea* de-a ajunge la drepturi civile și politice fără a compromite nici un interes național și economic al românilor, a ridica piedica absolută a religiei pentru a o-nlocui cu garanții și mai puternice, iată ținta la care trebuie să aspirăm cu toții! Ce este de condamnat la această concluzie?

NICOLAE ROTUND

Meta-vestirea,
un „roman”
al lui Arghezi

Într-un recent studiu (*Postmodernismul românesc*, „Humanitas” 1999), Mircea Cărtărescu construiește, pornind de la una dintre direcțiile prozei românești interbelice, o adevărată „postmodernitate *avant la lettre*”. Ea ar fi caracterizată, în mod paradoxal, de procedee formale specifice „textualismului” („intertextualitate, metafictione, punere în pagină, etc.”), desi acestea trimit către o *variantă* a textualismului, cea de nuanță marxizantă a lui Mircea Nedelciu. Spre pildă, în *Cimitirul Buna-Vestire* al lui Arghezi, învierea mortilor din final ar restabili liantul „referențial” cu realitatea, anulând-o. În *Creanga de aur* a lui Sadoveanu, un „amănunt al construcției sale” i-ar revela „esenta *textuală*, antirealistă”. Este vorba de „enigma corăbierului”, care, odată rezolvată, își aruncă eroii în realul textual. În treacăt fie spus, am dezvoltat acest „amănunt” într-o lucrare din 1996. Scriam atunci: „Este destul de clar faptul că Breb proiectează o lume virtuală, în textul fictional ce-l include, lume care tinde să înghită lumea din care a luat ființă. Scrisoarea lui Daniil determină plecarea la Amnia, deci declansarea conflictului erotic și, în ultimă instanță, chiar lucrarea crengii de aur. Astfel, Kesarion devine un constructor de text, un actant fondator nu numai la nivel simbolic („masonic”). Actul său transcende construcția fictională, care se desfășoară de-acum înainte sub semnul unei coeziuni epistemologice slăbite, în paradox. Această „iesire din text” (sau, altfel spus, „spargere a ecranului”) nu este altceva decât o trecere „în real”, a cărei cauză Toma Pavel o vedea în „forta universului secundar”. Să fie această „fortă” o constantă a creației de maturitate sadoveniene, sau ea se datorește, în *Creanga de aur*, substraturilor masonice? Rămâne de văzut”. Trecând la literatura postbelică, Mircea Cărtărescu vede „indeterminare postmodernă” într-o secvență din romanul *Bunavestire* a lui Nicolae Breban, cea unde „zeul” scupă în albumul de fotografii răsfoit de personaje. Aceste distincții subtile își au originea, de fapt, în lucrarea fundamentală din 1991 a lui Brian McHale, *Postmodernist Fiction*, care nu e citată! Mai precis, în analiza pe care o face McHale romanului *Absalom*, *Absalom* al lui Faulkner. Potrivit lui McHale, „accesibilitatea și circulația cunoașterii, structurarea diferită impusă *aceleiași* cunoașterii de către diferiți subiecți cunoscători”, limitele cunoașterii etc. sunt teme ale ficțiunii moderniste. În schimb, întrebările-cheie ale unui text postmodernist ar fi: „câte feluri de lumi există? cum sunt ele construite și care este diferența dintre ele? ce se întâmplă când tipuri diferite de lumi se confruntă sau când hotarele dintre lumi sunt încălcate?”. E bine, se întâmplă că, urmând mimetic și pe tăcute criteriile altora, să inventăm o *tradiție autolegitimantă* a postmodernismului românesc.

În cazul romanului *Cimitirul Buna-Vestire*, „învierea mortilor” ar trimite către o „încălcare” a hotarelor lumii fictionale. Aici, versiunea resurecției finale nu este conformă vreunui canon creștin, nici măcar creștin-milenarist. Dincolo de învierea „cu voie de la poliție”, cerută de autoritățile ecleziastice („Cum ar rămâne episcopii și arhieriei, patriarhii și chiar Papa, dacă vrem să vorbim drept, când mortii ar putea să învieze fără aprobarea și asistenta lor? S-ar putea admite o înviere înainte ca sfintele

sinoade să fie încunostiintate de Cel care le inspiră?”), Biserica *va trebuisă* o condamne, întrucât pune în discuție chiar condițiile sale de existență. „Dacă ar învia mortii”, afirmă vicarul catolic, „însemnează că Biserica nu-i a lui Dumnezeu și că Dumnezeu, care o păstrează cu atâta grijă, nu-i al ei”. Paradoxul aduce aminte de cazul inchișitorului din *Frații Karamazov*, care-l osândește pe Iisus, desi îl recunoaște, deoarece a doua venire a sa nu este conformă textului biblic. Căci, acționând astfel, Iisus slăbește coerența textului sacru, al cărui fundament referențial este chiar El. Însă, în *Cimitirul Buna Vestire*, dilema este „rezolvată” *anulându-se* unul dintre termenii ei, respectiv cel canonic. Biserica ar fi „falsificat” textul sacru, care abia acum își împlinesc virtualitatea în cea de-a doua înviere. Opțiunea se „justifică” prin artificii para-canonice, precum cel al schivnicului din Thebaida, care mărturisește că „o reînviere este cu putință”, astfel: „Si într-un târziu, înviind și ei, Pontiu Pilat și călăii vechii legi, s-au sfătuit să-l prindă iarăși pe Iisus, dar bratele lor erau slabe, încheieturile li se dezlegau, și când au fost să-l învinovătească din nou la magistratul ludeii, limbile lor vorbeau aiurea, cuvintele îi înselau, și câți se apropiu de ființa lui, se destrămură ca niște păpuși de țărâțe”. Cu alte cuvinte, o reluare, o corectare a istoriei semnificative, care s-ar telescopa astfel la infinit. Există chiar „a treia înviere”, care-i include pe cei „uitați” într-a doua. Para-canonul se dovedește deci un esec, dorindu-se doar o variantă „corectată” a unui text „falsificat” căruia nu îi slăbeste instanțele tari.

La fel stau lucrurile și cu autoritățile laice, care vor oscila între ironie, neîncredere, și într-un sfârșit acceptare a resurecției ca fiind „autentică”. Pe lângă Parchet se instituie „o comisiune” care să cerceteze cazurile de „învieri”. Studiind dosarele, membrii ei clerici exclamă: „N-am mai pomenit! (...) E, într-adevăr, un raport oficial?”. „Semnat, vizat și înregistrat”, îi lămurește procurorul, „și strict confidential, cum vedeti”. „Parcă tot sunt nebuni, si oamenii, și personajele, și autorul raportului” ne mărturisește de această dată chiar naratorul. În relatări, de altfel, se strecoară modalități narrative românești care n-au ce căuta în actele confidentiale. Astfel, un țaran din Corbii-Mici folosește stilul indirect liber. Estimp, din Belciugari ni se transmite în stil direct liber. Mai semnează monahii unei mănăstiri, trei sute douăzeci și trei la număr, ultima mărturie fiind chiar a unui „înviat”. Relatările sunt, datorită acestui crescendo narativ, din ce în ce mai verosimile. „Comisiunea” trebuie, totuși, „să-si schiteze potecile intuitiv” între „fantastic și trist”, aflându-se la sfârșitul anchetei, în mare turburare și nehotărâre”. Însă „nehotărârea” este a unui narator *implicat*, cel care ne-a introdus, făcându-ne într-un fel prezentările, în toată această istorie. „Mi-au fost adusi doi oameni în două motociclete de către patru politisti”, suntem informați de la bun început. „Dar vād că-mi aduceti niște arestați... Sunt obișnuiți să primesc numai morți...”, li se adresează naratorul, în calitate sa de intendent al cimitirului, politistilor. „Sântărăși una și alta!”. Ca într-un banc sec, această exclamație ne-aruncă, fără alte ocolișuri, în povestea care tocmai începe. Politistii folosesc „cu inteligență” ironia, cum recunoaște chiar naratorul. (Seamănă, aici, cu comisarii Sigurantei din filmele cu comunisti. Pe cât de „lichele simpatice” erau primii, atât de neverosimili erau ultimii.). O vor folosi și mai târziu, trimițând direct la Parchet toate cazurile cu „înviați”. Cu toată „obraznicia” lor, vor rezista isteriei, în care s-ar putea descifra o „rinocerizare”. Altă „lichea simpatică”, avocatul acuzării, este și ultimul care va îndrăzni să afirme: „nu sunt acuzați că au înviat, ci pentru că pretind a fi înviați, fără să fi înviați”. Rezultă, formulând astfel, că o „dovadă” ar fi suficientă spre a restabili coeziunea lumii, amenintată de invazia de morți-vii. Si, în final, învierea va fi dovedită — dar cui? cine, în fata cui ar mai mărturisii despre ea? În paradox ar intra naratia însăși, cu tot cu relatare dintre ea și cititor. Cu alte cuvinte, unde se află naratorul, din ce „turn înalt” scrutează el multimele care cântă „Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte”? Conform condiției sale de existență, indusă de text, multimele ar fi trebuit să-l „cuprindă la mijloc”. Si el să cânte laolaltă cu ele.

Nu există, în *Cimitirul Buna-Vestire*, o confruntare violentă între două lumi fictionale, ci o transformare. Derivând din cea veche, noua epistemă concură cu ea și se instituie ca normă. „Structurarea diferită” a cunoașterii, „de către diferiți subiecți cunoscători”, este sursa acestei metamorfoze, ducând la extrem virtualitățile textului sacru. O temă a ficțiunii moderniste, deci, fără loc în diverse „tradiții” postmoderniste, cum insinua Mircea Cărtărescu, în remake-ul său. Există normă, instituirea ei, în multe texte folclorice încă

MIRCEA TUGLEA

continuare în pag. 14

NOUTĂȚI EDITORIALE

● În cadrul Editurii „Ex Ponto” a S.C. INFCON S.A. a apărut o nouă revistă de specialitate din domeniul dreptului cu titlul: **Revista Română de Drept Maritim** Anul I, nr. 1 / 1999. Revista își propune să continue tematica „Buletinului Jurisprudentei Maritime”, apărut în anul 1998, sub auspiciile Curtii de Apel Constanța. Colegiul de redacție este format din: director — Prof. Ioan Popisteanu; secretar de redacție — Marin Voicu; coordonator redacțional: — Maria Veriotti. Principalii referenți științifici și colaboratori: Acad. prof. univ. dr. Ioan P. Filipescu; prof. univ. dr. Octavian Căpățână; prof. univ. dr. Corneliu Bârsan; prof. univ. dr. Victor Dan Zlătescu; prof. univ. dr. Raul Petrescu; prof. univ. dr. Gheorghe Caraiani; Anton Capriel, Marin Voicu, Anton Fuduli, Ionel Hasotti, Maria Veriotti.

Din cuprinsul nr. 1 / 1999, menționăm la secțiunea „Articole și studii” următoarele materiale: 1. Limitarea de responsabilitate în materia creantelor maritime. Reguli uniforme, doctrina și jurisprudența — Marin Voicu; 2. Privire generală asupra privilegiilor maritime. Examen succint al Convențiilor Internaționale din 1926 și 1993 — Maria Veriotti; 3. Regimul juridical al spațiului acvatic al României — Adrian Vlad; 4. Cu privire la gajul asupra navelor maritime — Ionel Hasotti; 5. Răspunderea cărăusului în transportul mărfurilor pe mare. Regulile de la Hamburg, 1978 — Adrian Cristea; 6. Convenția internațională privind sechestrarea navelor maritime, Bruxelles, 1952, și dreptul național român. Privire comparată — Anton Fuduli; 7. Rezilierea de plin drept a contractului de bare-boat. Aspecte teoretice. — Maria Apostol. Revista mai cuprinde în sumarul său și secțiunile: Jurisprudența maritimă română, italiană și franceză; Convenții maritime internaționale; Legislație internă; Bibliografie maritimă (aparitii editoriale în anul 1998 și tr. I. 1999); Din agenda organismelor internaționale; Instance maritime internaționale; Manifestări maritime BIMCO 1999.

Abonamente pentru **Revista română de drept maritim** se pot face la S.C. INFCON S.A., Editura „Ex Ponto”, Aleea Prof. Murgoci nr. 1, Constanța, 8700. Tel./fax: 041 / 580527; 585627.

● **Teste grilă de economie pentru admiterea în învățământul superior.** (Coordonarea lucrării: prof. univ. dr. Victor Ploae; prof. univ. dr. Ion Lungu; lect. univ. d-ra Veronica Popovici), 350 p.

Concepută în conformitate cu cerințele actuale ale programei școlare, lucrarea conține teste grilă ce vizează atât evaluarea cunoștințelor teoretice cât și aplicarea concretizată printr-un număr mare de probleme. Testele sunt structurate pe 25 de capitole, ce urmăresc întocmai temele manualului de Economie din licee, fiecare capitol fiind completat cu un set de răspunsuri.

● **Betoane de mare rezistență aditivate** de Corneliu Dan Hâncu. 156 p. Având în vedere că în țara noastră utilizarea aditivilor este puțin extinsă și producția de aditivi foarte redusă, cercetările care au stat la baza elaborării prezentei lucrări pot stimula accelerarea introducerii pe scară mai mare a acestor valoroase substanțe — ca componente ale betonului — atât în proiectare cât și în execuție.

● **În inima lui Yamoto — 9 priviri lirice asupra Japoniei** de Aurel Rău. Editia a II-a revăzută. 118 p.

● **Economie politică. Macroeconomie** de Victor Ploae. 202 p. (Colecția „Gaudeamus”).

ÎN CURS DE APARIȚIE:

● **Teoria educației fizice și a sportului** de Albu Victor. Editia a II-a. 312 p. (Colecția „Gaudeamus”).

● **Chimie organică** de Răsanu Nicolae. 446 p. (Colecția „Gaudeamus”).

● **Ecuatii diferențiale integrale și sisteme dinamice.** 250 p. Sburan Silviu, Barbu Luminita și Motrici Cristinel. (Colecția „Gaudeamus”).

● **Armata română și unirea Basarabiei și Bucovinei cu România 1917-1918.** 250 p. Stănescu M.C.

● **Jurisprudența maritimă veche.** 260 p. Marin Voicu și Maria Veriotti. (Colecția „Themis”).

bazar sentimental

Cartea lui Negoită Irimie („Bazar sentimental — culori • sunete • cuvinte”) te pune pe gânduri. E cu adevărat un bazar și e cu adevărat sentimental, încât evocările puse în pagini de autori, îți dau ghes să cugeti la zilele pe care le trăim: fără nimic sentimental în ele, fără apropiere tihnă între confrății scriitori, iar în febra contestărilor, am mai pierdut și șansa de a avea vreun „patriarh al literelor românești”, sau măcar un „maestru”.

Indicele de nume al cărții se întinde pe mai bine de douăzeci și cinci de pagini, a câte două coloane — măsura cantitativă a conținutului, căci sunt evocați scriitori, mai cu seamă cei strănsi în jurul revistei „Tribuna” renăscută în 1957, de la Ion Agârbiceanu și Blaga la sexagenarii zilelor noastre, căci, cu precădere, Negoită Irimie vorbește despre scriitori care au debutat prin anii cincizeci. Artiștii plastici sunt și ei prezenți în număr mare, pe același fundal: Clujul, cu galeriile de artă, cu numeroasele-i cafenele, cu dealul Feleacului, cu Someșul, cu revistele culturale. Căci, în fundal, orașul este cel care capătă contur, portretizat și în versuri, ce amintesc încărcătura-i istorică.

Altfel, sentimentalul tinde spre idilism, căci parcă vrăjită de taragotul lui Dumitru Fărcaș, memoria autorului adună doar pe cele bune, fără vreo referire la contextul politic al anilor zugrăviți. Acesta fiind principiul cărții, odată acceptat de cititor, lectura lui nu poate fi decât plăcută, un plonjon între oameni pe care fie îți știe (ca artiști), fie n-a auzit de ei, căci ecoul consacării nule-a mai fost propice, dar care contribuie la crearea unei imagini, cea a Clujului cultural de ieri. În orice caz, cartea lui Negoită Irimie, o călătorie sentimentală în timp, stărnește pofta unei călătorii reale spre Clujul de astăzi.

CODIN OLĂREANU

drumuri în istorie

Drumuri în Istorie: Oil Terminal 100 se intitulează cea de-a patra realizare monografică a autorilor Aurelia Lăpușan și Stefan Lăpușan.

Drumul istoric pe care pornesc autorii, de această dată, este cel al *petrolului* derulat prin portul Mării Negre iar *Oil Terminal*/S.A. Constanța este unica unitate economică românească prestatoare de servicii în sectorul produselor petroliere și chimice lichide.

În luna octombrie a anului trecut unitatea, emblematică pentru destinul economic românesc, și-a aniversat un secol de activitate, prilej cu care a fost lansată și această carte închinată petroliștilor. Corelarea festivității cu un astfel de gest, prin care bilanțul istoric sfârșește într-o carte, nu poate decât să confirme blazonul de onoare al unei activități, dezvăluind orgoliul constructiv și responsabilități civice atât din partea celor ce desfășoară această profesie, cât și din partea condeielor aparținând acestui spațiu geo-cultural.

Lucrarea **Drumuri în istorie** se distinge printr-o riguroasă documentare consemnată obiectiv și cronologic. Dacă monografiile anterioare ale autorilor Aurelia Lăpușan și Stefan Lăpușan („*Cemavodă 1995*; Medgidia-Carasu” și „*Constanța-Memoria orașului*”) au concentrat informații răspândite în publicații vechi, recentul volum coboară în pagini, documente de arhivă dar și amintirile nestinse ale oamenilor, ale longevivilor petroliști, de fapt. După consemnările autorilor, au fost cercetate dosare din Arhiva Institutului de Cercetări și Proiectări de la Câmpina și din arhiva fostei societăți petroliere „Steaua Română” (1895-1948). Vechi hârti de arhivă, neatinse poate de la așezarea lor în raft, informații din publicații rare ce se transmit numai prin reproducere microfilmată, sunt scoase la lumină într-o lucrare accesibilă tuturor, scrisă aproape ca o biografie umană.

Când este abordat un astfel de subiect ai tendința să te gândești la o prezentare aridă despre rezervoare, conducte, rampe, bilanțuri și alte astfel de probleme specifice domeniului industrial.

Surpriza ne-o oferă însă faptul că dincolo de sporul informațional benefic tuturor, cartea se citește pagină cu pagină ca un roman cu oameni și fapte pe acest drum al petrolului, corelat cu destinul istoric al locului.

Dându-le ordinea și importanța cuvenită, neobositii cercetători știu să se implice ca un liant necesar în prezentarea informațiilor. De multe ori o astfel de abordare științifică, în care se simte și stropul de participare intelectual afectivă alături de documentul concret, prezintă lucrurile mai real decât o cercetare obiectiv-științifică, câștigul informațional având șansa să aparțină unui public mai larg.

Drumul petrolului pornește din adâncul istoriei, din timpul împăratului Septimius Sever pe aceste meleaguri (193-211) cu acele prime foloase obținute din „Oleum” în Dobrogea. Urmează apoi „lacurile imputite” și „fântânile de păcură” din vremea domnitorilor români Ștefan cel Mare sau Neagoe Basarab până la așezarea „găzăriilor românești” din secolul XIX ce atrag investitori străini, deschizând drumul spre organizarea primei Societăți petroliere „Steaua română” (1895), cu creșterile și descreșterile ei, trecând peste cele două războaie, și numindu-se

apoi sfidător „Sovropetrol”, adică „jaful de drumul mare” cum s-ar asocia această denumire în memoria românească. Noul „copil”, „Oil Terminal” Constanța, purtând acest nume din 1990, are „ursitoare bune”.

În acest sens putem spune că autorii au fost inspirați în abordarea acestui subiect în contextul în care speranțele bunăstării mileniului III se leagă atât de mult de Coridorul de Transport european a titeiului din Marea Caspică prin preluarea în tranzit la Marea Neagră. Oil Terminal este societatea pregătită în acest sens iar lucrarea poate încununa acest demers ca un deosebit material publicitar.

Din punct de vedere documentaristic este regretabil însă că autorii nu au realizat și un index de nume și geografie. De la emitenti de acte (suverani, miniștri, prefecți, primari) până la ingineri și constructori toată această participare omenească atât de viu adusă în faptele prezentate ar fi oferit o imagine de ansamblu asupra importanței lucrării pe plan național.

Desi intențiile declarative ale autorilor sunt acelea de a închina cartea „oamenilor petroliști” ea se constituie în egală măsură și ca o valoroasă sursă de documentare pentru istoria Constanței și mai ales a portului românesc de la Marea Neagră.

MARIA PARIZA

dulcele timp...

Dulcele timp pentru răpunerea răilor (Ed. „Alma”, Galați, 1997) constituie debutul editorial al poetului Iulian Grigoriu și cuprinde versuri elaborate într-un deceniu structural simetric față de Revoluție, adică între 1985 și 1995. Poezia sa transpunează tranșant cortinele realului și se înalță ca o catedrală a semnelor comentate de un ghid sibilinic printr-un discurs orgolios „ademenind un nou limbaj”, nu o dată epuizat de îndelungul travaliu *voyeur-ist* spre a ieși din încercarea locului comun și a adevărilor impuse prin presiunea tradiției: „O, Prier / n-am înlăntuit somnul orașelor / nici noaptea caldă a pădurilor / cu lupii nu m-am întrecut n-am fost nici prada nici călăul clipei / nici în visul cuiva nu m-am arătat înfricoșător / unde se termină legea cuvintelor nu am ajuns / stăpânii peste copilăria mea aici m-au adus / și mi-au arătat un adevăr care nu e al meu // îți spun toate acestea fiindcă locuiesc în împărăția de vinovăție a lucrurilor / nu mai pot alerga să întâmpin aceleași întâmplări dezolante / și toate par a mă întreba înadins întunecându-mi și mai tare tăcerea // Doar ceea ce am trăit doar ceea ce am trăit și eu am trăit totul (repet ceea ce nu a fost spus niciodată) / nici sub tencuiala asta sfărâmicioasă nu mai pot să privesc / cum se aprinde se stinge în fiecare seară / o viață da una nu o viață” (p.8-9). Ritualul inițiat întru a putea pune semnul egalității între poezie și rugă, între adevărul poetic și credință, poartă în el o întreagă încărcătură ontologică și se centrează pe axa unui basm sau mit cinegetic, ieșirea din cuvânt suprapunându-se automat cu îmbrăcarea armurii *semince* zodiacale de sorginte orientală, alter-ego-ul poetului confruntându-se și identificându-se cu dragonul de foc, expresie a misturii realului, spre a face loc imaginarii suveran, prezența căutând cu disperare absentă. Trupul, căruia nici când istoria nu-i facilitează nașterea totală, se textualizează către și prin moarte. Degradarea perpetuă datorată structurii sale duale, binele înfruntându-se neîncetat cu răul, poate, în cazul creatorului, să suporte reconvensia înfînirii ca semn al trecerii interregne, așa cum făceau barbienele gasteropode zidind cochiliile din calcarul secretat: „Melcul mă asurzește / dar ce mă înspăimântă / e casa trupului în care intru” (p.26). Poezia se repliază fără încetare în sine anexându-și cu masochistă și exorcizantă voluptate spațiile până mai ieri apoetice ale „alcoolului fermentat în labii” ori ale „ocnei calde în care serpii stau bine și ies bolborosind în pietre”. Dar va fi, oare, poetul devenit profet, urmat de mulțimi în nebunia lui de a le scoate dintre zidurile paradisului „sufocat sub munti de rugăciuni / ori pierdut ca laptele zeitei în desfrânări de constelații” (p.32)? Depinde de felul în care acest tânăr poet își va onora debutul mai mult decât promitător.

între două ipostaze

Geometria lacrimilor (Ed. „Fiat lux”, Buc., 1998) și **Gând pribeag** (Ed. „Amurg sentimental”, Buc., 1999) sunt ultimele apariții editoriale semnate de Bogdan I. Pascu, poetul apărând în două ipostaze lirice diferite: ca autor de poeme de largă respirație europeană și ca haijin, din extrasele critice însoțind prima carte fiindu-ne dat să aflăm că notorietatea de virtuos i-au adus-o îndeosebi, pe urmele lui Pillat, poemele într-un vers.

Poeemele din primul volum dezvoltă maxime biblice sau reduc la scene simbolice tranșe din istoria dramatică a acceptării creștinismului în Imperiul Roman (v. *Viziune*). În sillage arheizian, poetul își psalmizează dorința de a atinge rănilor cristice ori de a i se trimite un înger ca sol, însă asemenea poeme sunt departe de zbaterea între credință și tăgadă a cugetătorului de la Cernica, precum și de magia artizanală cu care acesta își povestește vorbele în discurs. Apar ca distonante și desuete în textele lui Bogdan I. Pascu metafore cu iz de amvon precum „iarba milei”, „sub pulpana păcatului”, „ambrozia

uitării”, „mărul sărutării”, „ieslea iubirii”, ca și turnurile arhaizante de tipul „al iubirii clește”, „al nopții stup”, „ale iubirii soapte”, „ca să plâng pe alior sân”, ca să nu mai vorbim de redundanța imaginilor, de rimele facile, de nichișmele neasimilate organic precum „urmele pașilor tăi pe plaja nestrăbătută”. Mai convingătoare sunt ecourile baladești în metrică folclorică sau cele simboliste cu ploile lor citadine ori cu golul generat de plecarea iubitei și conturat de urletul înfricoșător al câinilor nimănui: „Orașul gol în noapte a rămas / Prin noi se scurg tocite amintiri / Sub chipul lunii câinii de pripas / Urlă mereu cuprinși de presimțiri...” (Iona).

Dacă în acest volum trebuie să aflăm poezia dând la o parte cuvintele prisoselnice, convinși că în orice bloc de marmoră se poate ascunde o statuie, alta e situația în **Gând pribeag** unde haijinul și-a însușit un întreg exercițiu de observație ancestrală a naturii, exercițiu în care își inițiază și cititorii. Astfel, veselia vrăbiilor arată că primăvara e pe aproape, stolul de ciori prevestind, dimpotrivă, viscolul. Conflictualitatea constatată se atenuază benefic atunci când ea e transpusă în plan artizanal: pescărușul care alungă cioara ce atenta la cuibul lui desenează *hieroglifă* pe cer; plopii desfrunziți devin *caligrafii* diadane; rândunelele se însușie pe *portativul* serii etc. Metafora din spațiul creatului ordonează catalizator cele mai multe piese, din ele transpărând generozitatea și dușoșia protectoare a autorului care pledează implicit pentru izbânda binelui, a vieții în general: umbrele vântului tin viu focul după ce drumetul obosit a adormit; la dangățul clopotului spaimele nopții se duc ca lupii în fum; natura desăvârșește miraculos opera umană: „Razele lunii — / lăuta fără coarde / vibrând sub ele”. Alte poeme în spirit zen izvorăsc dintr-un prea plin sufletesc și consacra vitalitate atonică de-a dreptul contaminantă a haijinului ce surprinde firea în momentele ei de pace și de respiro cosmic: „Noapte de vară — / e plină acum făneata / de parfum stelar”. Ca și: „Pâine și mere - / umbra paradisului / pe stergarul alb”. Dar cel mai adesea peisajul e golit de prezente umane. Poetul dă glas nostalgiilor autumnale, vagului existențial pe care-l melancolizează romantic: porumbiștile uscate de vânt se sperie la trecerea trenului; cocorii zboară lin către sudul îndepărtat; frunzele veștede pardosesc poteciile; în bura rece mesteacănul își sună salba de aur; marea își topește albastrul în florile de ciulin; la sfârșit de vacanță valurile vin la tărnul dintr-o dată gol; pe mal o barcă răsturnată e căutată nostalgic de valuri; la dangățul clopotului, iisus pășește pe valul înspumant etc. Stampele marine și dobrogene se înscriu fericit într-o tradiție fecundă atât literar cât și pictural: „Casă sinilie / străjuită de mângăruși — / vis dobrogean”. Îngerii care populează celelalte volume ale poetului sunt prezenți și aici: „Peste câmpul ud — / doi îngeri întind puntea / curcubeului”. Si nu-i singurul plonjon transcendentalizat zămislișor de poezie, atâtă cât este, pe tărâmul nudei constativității reclamate de unul din canoanele speciei nipone, poezie care se lasă așteptată de cele mai multe ori în textele de mai mare îndindere. Concluzia se impune de la sine. Deci, „non multa, sed multum”!

untergrund

E în **Untergrund** (Ed. „Fundatiei Culturale Forum”, 1998) placheta de debut a lui Cristinel Nedea, o singurătate fără întoarcere. Omenirea s-a ascuns în ochiul triunghiular al divinității și s-a privat de drogul speranței și de foamea cunoașterii unui dincolo, tăindu-și totodată, căile spre încoace. Tragismul existenței rezidă în unisensul drumului dintre nașterea care e rezultatul întâmplării și moartea ca damnare inevitabilă. Vârstele lumii se numără în căderi de îngeri, iar conștiința fiecărui trăitor e suma grea de neliniști și de neodihnă a omenirii care l-a precedat, ca și a celei ce-i va urma, mistuită de ură atâtă cât să-i fie cenușa spulberată peste izvorul re-nașterii perpetue întru vremelnice iubire cu închideri și deschideri de cercuri metempsychotice și întru nutrirea secretă a gândului că se poate ieși, înconclast, din îmbrățișarea labirintică a timpului și de a se sustrage mortii implacabile — vis dintotdeauna al oamenilor care au râvnit soarta zeilor. Si dacă această experiență supraumană se consumă ca aspirație pură conformă legilor atotlaxale ale visului, atunci reiterativitatea gesturilor capitale se dovedește posibilă la nivelul insului, în care omenirea își face încercarea ei speculară: „(...) rătăcind în multimea celor care sunt eu, cu mâinile întinse înaintea privirii, mă apropii încercând să-mi cunosc pașii, mă clatin...) Este un timp pentru a muri, și un timp pentru a muri iarăși; un timp pentru iubire, și un timp pentru a iubi iarăși... O, și este un timp al adâncurilor! Al căderii și al urletului ce se va auzi... (prea târziu? avea-vom timp pentru moarte, femeie dinlăuntrul meu, tu, copilă?)”.

În subsolul cărții lui Cristinel Nedea întâlnim un discurs ce-și iese din sine cum laptele pus la fier și învârtindu-se obsesiv în jurul unei clipe suspendate de limba unui ceas care arată ora 5 a unei după amieze de vară, o oră în care se anihilează reciproc două vârste: a purității pre-pubertare și a maculării inerente presupuse de-o întreagă cohortă de paradisuri artificiale de sorginte alcoolică, având consistenta fumului de țigare, a aburului de după dereglarea simțurilor cu stupefiant ori a dezgustului

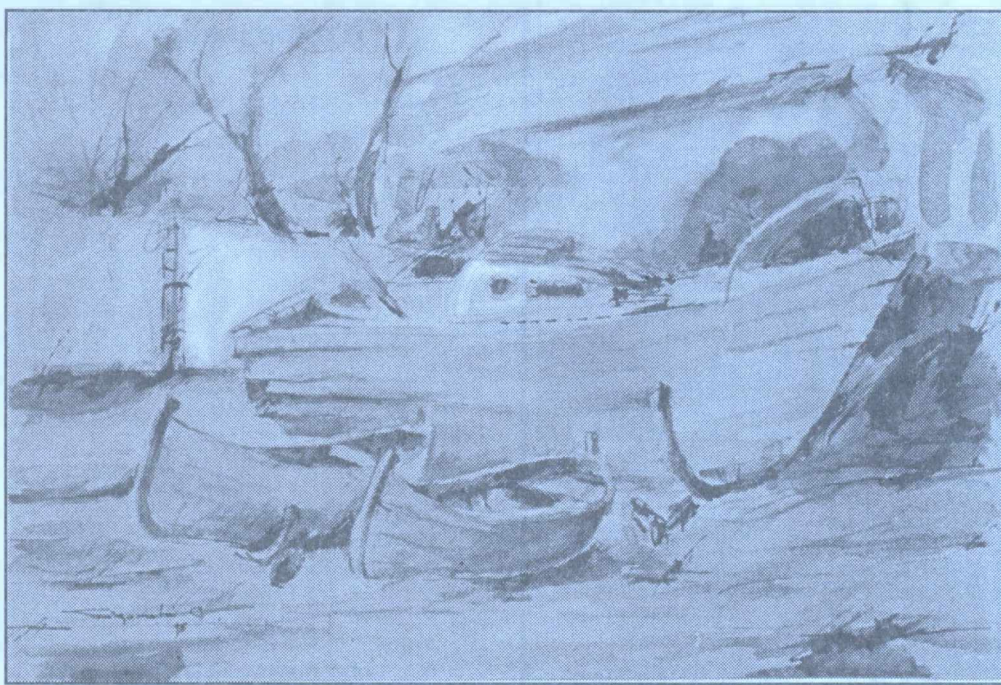
existential al treziei gretoase de după juvenilele experiențe sexuale, toate acestea situându-se, invariabil, sub zodia vămuitoare a morții de care adolescentul devine conștient tot așa cum ia, instinctual, act de faptul că Dumnezeu îl părăsește în maelstromul miasmatic al tentațiilor răului și păcătuirii. Aceste două stadii sau fațete ale condiției umane se simultaneizează după un principiu oniric și aceasta e poate nota distinctivă a unui debut ambicios, după cum notează, pe coperta a patra, criticul Petru Poantă.

ziua în care plouă

Cu placheta **Ziua în care plouă** (Ed. „Moldova”, Iași, 1998), Ion Dumbravă a ajuns la cea de a șasea carte de versuri. Banalul cotidian care-i hrănește discursul își cere cu insistență dreptul înnoberării prin poeme ce contin în finaluri tot atâtea proiectii cosmice. Într-o lume a plictisului „neîntâmplările se tin lant”. Orașul își trăiește pustietatea de amiază, iar existența își împinge monotonia până la încremenirea de sine în care „se pot întâmpla chiar și clipe de liniște”. Toamna e cel mai frecvent anotimp al acestei poezii ce fortează pustiul liricii bacoviene până la ultimele limite. Pe poet îl dexasperează lipsa de trăiri unice, zădărnicia scrisului, irosirea în duelul cu viața, esuarea în găurile negre ale unei existente desfrunzite de sens ori potopite de nostalgia anilor virili. Sentimentul trecerii (inutile) a timpului devine tot mai acut. Rostul experiențelor erotice, mici autodateuri ale singurătății, e de a decanta villonesc poeme precum coloanele de marmoră. Privită retrospectiv, viața ia chipul unei febrile, însă nădăruind onorate, așteptări a îngerului. Revelarea credinței nu are loc și, prin urmare, poemul rămâne „gri ca-n noiembrie ploile”. Într-un univers încropit alienant din singurătăți existționale, și în care fiecare se naște singur, își poartă crucea și se stinge împovărat de nerost, mântuirea prin și într-un poem pare să se constituie ca reper demn de luat în calcul liric: „șuieră vânturi târzii / prin arborele genealogic bățut / de treceri și ploi / până la brâu / în amiezele albe / până la subsuori crucile / în zăpada iernilor transilvane / până la cer umbra nopților lungi / în care desenez din memorie / existențe umane în care / scriu poeme cu chip de om / cu care să îmi trag pe soară singurătatea” (*proiect de poem*).

un haijin

Ioan Găbudean e unul dintre cei mai laborioși autori de haiku de la noi la ora actuală și pentru cine îi urmărește cronologic și îndeaproape discursul tristihic e tot mai vizibilă concluzia că poetul a căștigat în virtuozitate și dexteritate, adidoma fotografului care a trecut de la regizarea zămbetului clienților somați să nu se miște la instantaneul în care e immortalizat tocmai spectacolul eventiv al firii, maratonul ei brownian: „Vară ploioasă — / pălăria de paie / tot mai neagră”. Nu toate piesele decupează astfel de clipe paradoxal încărcate de lentoare cosmică, precum urcatul scârilor în compania melcului optimist de după ploaia de vară; cele mai multe sunt salvate într-o ultimă străfulgerare vizual-acustică și chiar olfactivă de sub implacabila ghilotină a vremurii: „Sfârșit de toamnă — / convorbire cu o frunză / foarte grăbită”. Rama oglinzii devine nu o dată agresiv-claustrofob: „Ceată fluidă — / fluturii se zbat / ca într-un insectar”. Specularul se răzvrătește neîncetat și-și impune propria sa realitate. Astfel, din albumul răsoit copilăria dă buzna în cameră; o știucă flămândă

tăstnește în aer și provoacă emoții pescarilor; umbra răsfrântă în apă a poetului stărnește curiozitatea unor peștișori; stelele din Mureș clipesc sirete, imaginea având asupra realității ogândite avantajul umanizării rezultate din cochetarea cu valurile; lacul Ursu apare, printre brazi, ca o imensă lacrimă s.a.m.d. În această ordine de idei, produsul uman artificial se întoarce securizator, pe calea corespondentelor din univers, în naturalul generator, lumânările aprinse pe morminte în Vinerea Patimilor închipuind tot atâtea licurici; ropotul ploii bruiază murmurul rugăciunii la Cina de taină; zăpada spulberă amintirile poetului în loc să le declanșeze cum îi stă tradiției în fire; resurectia palimpsestică nu întârzie nici ea să se manifeste profan, anticanonic: „Restaurare — / sfintii seamănă tot mai mult / cu michael jackson”; în vitrina unei librării agonizează nu cărți, ci frunze galbene, iar fluturele alb a devenit mesagerul și, totodată, semn(al)ul stării rarissime de poezie: „Fluturele alb — / seara de poezie / poate începe”. Dar, în discursul tristihic al lui I. Găbudean, există o diametralizare, pe o axă dialectică, răul alternând cu binele, bruscarea cu mângâierea, condamnarea cu iertarea, zgomotul cu liniștea etc. Exemplificăm polul pozitiv cu: „asfintit regal — / vânătoarea de rate / întruptă brusc”. Și chiar dacă un happy end basmic nu există în chip absolut, pactul cu iluzia neagresionară, fie el și temporar, trebuie salutat, căci tocmai conștiința efemerității vieții dă sens și gir estetic devenirii într-un înveșnicire: „Lacul nostalgic / ici-colo câte-o bucurie — / nufării”.

Placheta *Cioara* (Ed. „Ambasador” Târgu-Mureș, 1998), care ne-a prilejuit prezentele note de lectură, face dovada maturității artistice a haijinului Ioan Găbudean.

ION ROȘIORU

"va fi lumină"

Călin Vlasie a debutat matur, cerebral, în 1984, cu un volum („Laboratorul spațial”, ed. Albatros), în care cenzura a intrat cu bocancii, mutilând titlul, versurile, oferind chiar, vigilant, o „rețetă de lectură” (a adăugat plachetei subtilului

Poeme SF) pentru a distra atenția de la versurile șocante, proiective, de o stranietate insurgentă. Cu poemele respinse atunci a mai alcătuit un volum, „Întoarcerea în viitor”, scos în 1990 la Editura „Litera”, după care, în 1993 Ed. „Calende” i-a publicat „Un timp de vis”, poeme de concepție, „oarbe halucinații în tipătul unor secunde”, cum le numește însuși poetul care, foarte recent, a simțit nevoia unei antologări a textelor sale trecute prin atâtea pătării. Elle-a adunat între copertile întunecate ale unui tom intitulat **Acțiunea interioară**, editat de Ed. „Paralela 45” în **Colecția '80**, născând un univers eterogen, un spațiu hibrid, halucinant, în care se amestecă realul și imaginarul, sondând cu un anume patetism, eșecul existențial și gnoseologic, căruia i se pune o mască ironică de optimism: „Trăiesc în mijlocul universului / în miezul lumii. / Bine că m-am născut.”

Discursul lui Călin Vlasie, inteligent, lucid, polimorfic, e de fapt un joc meșteșugit cu vorbe colorate, cu sunete tari, un amestec bine studiat de gravitate și parodie fantastică, suprarrealistă, un spectacol exuberant de invenție poetică, ce trezește și alungă în vis, deopotrivă: „Va fi lumină / și ei se vor trezi / pe rând / dintr-un vis / al marelui zeu / disociativ / Se vor trezi pentru a visa / mai departe / imagini pocite / ale unui ecran infernal”. Atemporală, ieșind din tiparele oricăror mode sau curente, poemele adunate în volumul de față încropesc o „expoziție” de tablouri inspirate de „acțiunea interioară” a unui eu trăitor într-un peisaj liric frământat, aleatoriu, dar foarte viu și sugestiv. „Mi se întâmplă foarte rar să-mi văd sufletul / așa cum ai vedea desenul clar / al unui pachet / pe care apasă 3 km de ocean // Să ne înțelegem sufletul nu este egal / cu acest tablou inspirat / Este posibil să existe legături insesizabile // Este posibil ca suma tuturor tablourilor / să exprime mai complet starea mea / sufletească...”.

Înăbușindu-și programatic sensibilitatea și afectele, poetul le transferă mediului, sub chipul unui impact metaforic, ca o „posibilitate unică de a te lansa în supralumesc”, așa cum remarcă Gheorghe Gricurcu într-un pertinent comentariu la penultimul volum al autorului comentat aici.

GABRIELA INEA

CORNEL REGMAN

Acordându-i premiul *Omnia*, la finele anului trecut, cu prilejul celei de a IV-a editii a „Colocviilor tomitane”, nu ne-am închipuit că marcăm astfel un sfârșit de carieră / vocație și cu atât mai puțin de viață. Respectiva distincție, expresie a unei preturii colegiale pentru o activitate literară întinsă pe câteva (bune) decenii nu s-a dorit a consemna data expirării unui mandat de creator ci mai degrabă speranța unei continuități, speranța confirmării în perspectivă a opțiunii noastre. Plecând dintre noi pe neașteptate, Cornel Regman ne-a măhnit profund. Ne-a privat astfel de o voce unică în critica literară românească și deopotrivă de un om de spirit la fel de unic. Am avut prilejul să-i fiu alături ani de zile la Institutul Pedagogic din Constanța unde preda Teoria literaturii, apoi ne-am reîntâlnit la revista **TOMIS** în paginile căreia, cu binecunoscuta-i exigență acidă, își edifica ardelenește numele de *soacră* a literaturii române. Cel puțin volumul „Cică niste cronicari...” este rezultatul colaborării asidue cu publicatia tomitană.

Cornel Regman n-a fost, desigur, o personalitate confortabilă. Un om de spirit își este inconfortabil chiar și sie însuși. Nu are rost să înșir aici titlurile cărților sale; publicist, critic temut, eseist, antologator, alcătuitor de editii critice și nu în ultimul rând plâsmuitor de aforisme și paradoxuri cu performante notabile în gen, Cornel Regman ne-a lăsat moștenire un spațiu literar a cărui explorare oricât de repetată nu plictisește. El nu a creat o scoală literară și bănuiesc că nici nu si-a dorit-o. N-a avut prozeliti. O scoală literară presupune o metodă care, în cele din urmă, după o excesivă folosință, se banalizează, intră sub zodia comunului și apoi în desuetudine. Adăugând analizei subtile a textului, sau mai degrabă impregnând analiza cu amplitud sau spectru de considerații intelectual-malițioase, de la umor la sarcasm, atacând problema din cele mai imprevizibile unghiuri, căutând (și cel mai adesea găind) nod în papură limbii, Cornel Regman a făcut din paginile sale de critică literară pagini de autentică literatură. Poate că este unul dintre puținii noștri critici literari pe care-i citești pentru ei înșiși, nu neapărat pentru cei cărora li se consacră comentariul.

Am scris aceste rânduri nu tocmai inspirate sub imperiul proaspetei vești a dispariției omului Regman și cu sentimentul că, odată cu el, am dispărut și noi puțin.

CONSTANTIN NOVAC

CARTEA STRĂINĂ

TOTUL DESPRE CORFU ÎN DICTIUNEA LUI DURRELL

risipesc care încotro. Încă odată timpul magic, pe acea axis mundi numita Corfu, se destramă. Cataclismul ignoră, spulberă comunicarea întemeiată pe trăirea frumuseții de excepție. Cataclismul nivelează, nu recunoaște *destinul insular* și nici armonizarea grupului elitist după criterii de uitare estetică, sihăstrie și reculegere. În „Peștera lui Prospero” Durrell își face mâna de romancier, schițând portrete suculente și chiar personaje demne de viitoare sa grilă de relativizare a adevărului uman. Este totodată și o baie de expresivitate în concretul acvatic, arheologic, etnografic și religios, descris cu disponibilitate amuzată dar și cu uimirea și acribia eventualului autor de manual gen „Totul despre Corfu”. Antologică este relatarea în direct a procesiunii Sf. Spiridon, patronul insulei, ca să nu mai vorbim de sculpturile „profiluri ioniene”, cum este cel al lui Anastasie, pescarul de sepii și caracatițe, Moș Nicolae, reper autohton absolut, Niko, tescuitorul de struguri sau contele, gazda inițiată a grupului de vacanțieri. Detalii cu nemiluita, geografice, literare și artistice, arhitectonice și de peisaj în care muntele își dă mâna cu marea, ne oferă Durrell, trecându-le prin filiera propriei informații clasiciste. Dar și a poetului înnamorat de relicvele antichității în măsura în care

grăiesc în limbajul peren al vieții, și în fond al omului ce fundamental a rămas același. În ciuda feluritelor cuceriri dinspre Apus sau Orient ale insulei palimpsest de civilizații, graiuri și etnii, căci „atât în antichitate cât și în epoca modernă treburile merg mâinate de aceleași forte motrice: certurile, obsesiile, mândria, panica, veleitarismul”. Moralistul irlandez nu se dezmente nici când acreditează ipoteza Contelui conform căreia „Shakespeare avea în vedere Corcyra atunci când a scris *Furtuna*”, argumentând că Syccorax, mama lui Caliban, este anagrama cuvântului Corcyra, alt nume al insulei Corfu. Unde nu este exclus să se fi ascuns urmașii lui Iuda Scariotul, de vreme ce numele cizmarului scris pe ușa atelierului este Iscariotes. Amănunte vestimentare, alimentare și chiar de igienă personală desacralizează aerul sufocant — mitologic și istoric al ținuturilor, prilej în plus pentru Durrell de a immortaliza aspecte și înfățișări ale vieții materiale (economia măslinelor și a uleiului aferent), neuitând să le dea dimensiunea metafizică: „Întreg spațiu mediteranean — sculpturile, palmierii, măgelele de aur, eroii bărboși, vinul, ideile, corăbiile, razele lunii, gorgonele înaripate, oamenii de bronz, filosofii — toate acestea par să se ivească în gustul acru, picant al acestor măslini negre sfâșiate între dinți. Un gust

mai vechi decât cel al cârnii, mai vechi decât cel al vinului. La fel de vechi precum cel al apei reci”. Durrell nu-și refuză o călătorie călare la Myrtiotissa, plaja „probabil cea mai frumoasă din lume”.

Indelebilă, ca și amintirea autorului, este descrierea băii în Marea Ionică sub „soarele ce paralizează însăși sursa ideilor”. O contopire cu această natură *mortală* este însăși expresia sublimă a vieții, a clipei de gratie nimală, de abandon adamit. Dar totul are un sfârșit. Magia se destramă sub tăvălugul războiului. Este anul 1941: „Unii dintre noi au părăsit scena; unii și-au văzut dragostea preschimbată în ură neagră de mizeria pe care le-a fost dat s-o vadă cu proprii lor ochi. Nimic a murit într-un bar de noapte din Atena. Spiro a murit în casa lui îmbrăcată în vită. Theodore, înrolat în trupele britanice din Italia, punctează tăcerea cu scrisorile lui caracteristice, pe care le începe cu „Îți mai amintesti?” Zarian e la Geneva. S-a cufundat într-o tăcere totală. Caroline, Mitsu și Rosemary sunt la Cairo. Contele s-a retras undeva în munții Epirului — „un filozof cu buzunarele pline de dinamită”. Pline de dinamită sunt și paginile lui Durrell, excepțional dezamorsate într-o fermecătoare limbă română de profesorul și anglistul George Volceanov. Plină de capcane tinând de eclectismul superior al materiei, de performante de stil, eruditie proteică, elan filozofic, coborând însă și în concretul cromatic, visceral și vizual **Peștera lui Prospero** și-a găsit în George Volceanov interpretul ideal, menit să ofere un echivalent ireproșabil în limba română al creativității lui Durrell.

GEO VASILE

Dictionarele gen Larousse nu pomenesc la unitatea bibliografică *Lawrence Durrell* de cartea acestuia *Prospero's Cell* apărută în 1945 și tradusă recent în românește sub titlul **Peștera lui Prospero**. Ghid al peisajului și moravurilor de pe insula Corcyra (Editura „Univers”, 1998, 195 p.). Fapt e că volumele componente din Cvartet și Cvintet au eclipsat lucrarea de tinerete numită mai sus, și nu pe bună dreptate. Fiind vorba de grifa viitorului romancier de faimă mondială, focalizată, insula din arhipelagul ionic va fi dobândit aceeași rezonanță de ficțiune salvată de care se bucură Alexandria sau Avignon. Tratănd Corfu ca pe unul din cele mai frumoase locuri din lume, Durrell nu poate evada decât prin posesiune și consemnare a detaliilor; opt capitole de investigație, de familiarizare și trăire a celor mai diverse ipostaze ambientale și umane ale insulei sfârșesc prin a oferi un Corfu fantastic prin supralicitare și concentrare de mitologie, istorie și geografie, în care se tese actualitatea unor destine, a unor vieti, a unor oameni ce fug de evenimente, de metropolă, de pitorescul de serie. Fug de contingenta efemeră și în fond de ei, căutându-se. Durrell pozează în cronicar, colportor de legende turistice și mondene, dar implicându-se în cotidianul aceluia grup cosmopolit de fugari, nu poate să nu schițeze scenarii de cruzime și senzualitate reperabile fie în trecutul și prezentul locurilor fie în peisajul tumultuos mediteranean al insulei. Există în „Peștera lui Prospero” și acel *timp al narațiunii durrelliene*, desprins de cursul istoriei, dar pe care istoria (declanșarea ultimului război mondial) îl zădărnicește, îl dizlocă odată cu personajele ce se

În rest visezi pur și simplu

măine te dau în maxi-taxi îți cumpăr orifleimuri
și sandale din piele
întoarsă
o tempora o mores — strigă revoltați filosofil
cartierului — unul s-a
sinucis pentru că era să moară
la fereastra ta cerșetorul cu picior de sticlă
a-nceput să cânte.

motto: am adormit în vis

bă! zicea papay
măine am examen
au adus o chelneriță nouă la melgalu
hai s-o bem la o bere
sânii ei latră la lună în fiecare noapte o să
înnibunim cu toții

și ea se apropia sfioasă
era fardată profund până departe chiar
îl citește pe kant și bea ceai de portocale —
gândeam noi — altfel nu
se explică domnișoară domnișoară noi vrem
să ne-mbătăm
aici e târziu e cald e liniște sunteți atât de
frumoasă

după-amiaza se tolănește peste oras
se întrevăd atâtea discuții neterminate
bărbosul din colț și-a rontăit în pahar și ultima
idee

În rest visezi pur și simplu

uzucapezi bezmetică iubiri fără-nceput
faci liniște în spațiile interplanetare
între meninge și epifiză
peste ultima mea idee filosofică despre
moarte

uneori
când ploile toamnei tac analfabete
te plimbi: pescărie centru gară

sub soarele amiezii ești frumoasă fără ultima
ta idee filosofică
despre mine

eram supărat
pe ceasul meu de mână
de la mâna mea dreaptă
enervantă (recunoașteți) această mașinărie
de măsurat ireversibil

apropo
spunea cineva
că-ntr-o secundă încap atâtea clipe
încât l-am crezut
dar nu-i adevărat — i-am replicat într-o zi —
noi nu clipim cu secunde
noi clipim din ochi
din becuțele bradului de crăciun
din când în când
și din motive fiziologice
dar ce-ți pasă ție
că o imposibilă mașinărie
de măsurat ireversibil
ne cântă ne cântă ne cântă

rămâi aici amice
în lupta aceasta cu prescripția extinctivă
unii și-au găsit vocația altele
și-au pierdut virginitatea prin casele de
amanet ale ibovnicilor ce
frumoase sunt oile acestea și ce albe pasc
ele florile răului pe
pajistea realității rămâi amigo my friend —
pe la cinci o femeie trece
tropăind pe acoperișuri
pașii ei se pierd dezordonati în amurg — mai
tii minte
visam cum cineva ne servește destinul la pat
frământam în palme o metaforă desușească
o tîrfă de metaforă tâtoasă lascivă și proastă
suferi gheorghidiule
și dragostea nu e decât o moarte care nu
dovedește nimic
moartea — o axiomă orbecăind printre

EMILIAN AVRĂMESCU

sisteme limfopoetice și în
rest tramvaie
agale troncând prin viața mea de dans
deșantat filosofie de
decolteu în căutarea căutării
hai ser ami trage ușa lumii după tine ceata
e o pisică de diamant noaptea aceea ar putea
exista cu adevărat

am despărțit noaptea în bucăți mari de piatră
și până târziu ne-am privit printre rânduri
femeile noastre plecaseră demult
pierdute în visul cel mai adânc dintre toate
cuvintele se făcuseră vin
pe străzi treceau locomotive cu abur

și undeva
în cerul gurii
Dumnezeu împărțea silabe era secolul XX
era dimineată
era fum ca-ntr-un poem

lume amantă plictisită
mă sărută cu ochii deschiși
între mine
spații largi
de manevră
probabil rămășițele unei discuții
despre o seamă de aspecte ale morții cotidiene
cuvinte rostite demult
prin tragere la sorti mă îmbăt
și-adorm târziu cu mine-n gând
mă trezesc în visul unei femei despre o țară
galbenă
iată — îmi zic — într-un univers concentraționar
nici boii nu trag

și înjur
în jur e liniște
numai două bezmetice clipe
se dau cu capul de ceasul morții

dimineata s-a întâmplat ca și ieri
în fereastra cu pietoni
care strânutară grăbiți pe trecerile de pietoni
și cărțile de pe tarabe
care se vândură necitite la tarabe
în tramvai o blondă mi-a făcut cu ochiul
și m-a visat până la prima
păcat că trebuia să cobor
dar ea
ea era frumoasă — i se citea în priviri un siropos
roman de

dragoste — atât era de frumoasă
păcat că trebuia să cobor
cel puțin o treaptă ierarhică
pe străzile pavate începuse să plouă
și mă grăbeam

iată-mă sunt eu
îmi strecor nedumerirea în ochi
am o vedere periferică bună
mă mir de la dreapta
până departe
la stânga
de sus în jos
atât de jos uneori
că nu-mi mai recunosc pantofii
mă orbește misterul acestor pantofi
câlcând cu mine prin bălțile toamnei
îmi pun lentile proaspăt slefuite
ce bine îmi strecor nedumerirea în ochi.

It's the u.s.a.

Era o zi obișnuită,
ca multe altele
în America.

în holul
hotelului „Marriot”
mirosea a cafea.

în bazin înota
Laureatul Premiului Nobel,
nigerianul Wolle Suyinca
cu care în ajun
am servit un „Codru” veritabil.

O negresă,
cu trup de vrajă,
m-a salutat amabil: Hi!

Pe bulevarde
și peste afișele
cu zâmbet hollywoodian
cadeau picături de ploaie,
ca în poemele imagiste
ale lui Ezra Pound.

Lângă Casa Albă
mă gândeam că sunt
chiar în inima Americii.

Poate, în acest timp,
Bill Clinton era cu Monica,
viața-i părea un best-seller
și nu-și imagina,
în culminația orgasmului,
că în curând se va simți,
ca un soarece nimerit
în apa fierbinte din ceainic,
că va deveni protagonistul
scandalului de epocă.

Era o zi obișnuită,
ca multe altele
în care nu aveam subiecte
pentru vreun poem.

Holbam ochii în continuare,
ascultam muzică cantry
și așteptam cina,
unde eram invitat de Wolle Suyinca,
într-un restaurant coreean,
la o cioarbă de viperă.

Washington

semne

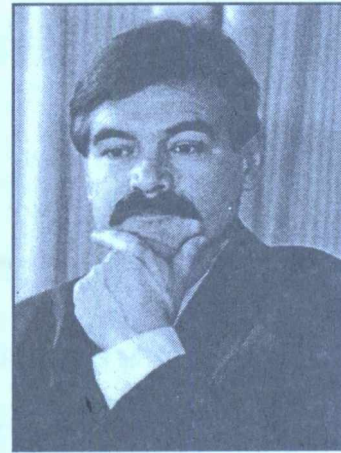
Cel înfrânt e aici,
n-a plecat nicăieri,
privește c-un zâmbet pe buze,
cum furtuna lovește în palmieri
și-i dezbracă de frunze,
cum vântul tropic, ciudat,
pe nisipul umed semne scrie
că nimic nu-i uitat,
că cineva
o să revie.

Cel înfrânt,
din povestea banală și simplă,
sunt chiar eu:
mă izbește marea în tâmplă
și mă cert
cu Dumnezeu.

iluzie

Cu capul greu de nesomn,
uitând de sensibilitate,
de romanele adormite
prin flori și castele,
uitând de melancolia
din corzile viorilor,
Luna
se gudură pe lângă
un poet post-modernist,
atârna ca o lustră banală
printre stelele demodate

IANOȘ ȚURCANU

și, căzând în genunchi
la geamul lui,
spera să fie venerată...

Nici o șansă!

trăsura cu fluturi

Frații Grimm
au invitat-o la scara
din fața castelului
și Cenușăreasa aștepta cuminte
trăsura cu fluturi.
Nu știa cât e ora
câci ceasul
din înclinatul turn Garisenda
mînțea.

Risca Cenușăreasa
în vreme ce
în curtea interioară a poveștii,
asemănătoare cu Piazza dei Miracoli
inundată de un concert de flaut,
feciorul de împărat
uitând rolul, replicile,
sprijinit în floreta de aristocrat,
discuta cu o doamnă cochetă
și nu-l deranja
preavulnerabila mărime
a piciorului,
ascuns sub mătase.

trăsura cu fluturi
a plecat cu întârziere.
Frații Grimm s-au dus să scrie
„Frumoasa adormită”.
Prințul a doua zi avea migrenă
și nu-i ardea
de pantoful de aur.

Nimic nu e cum se povestește.

flăcările

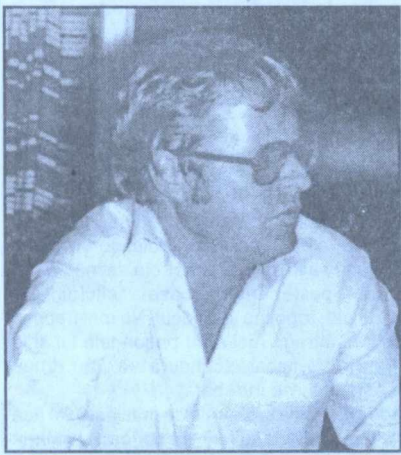
lui Mihai Cimpoi

Nici sub cerul Balcanilor,
nici sub podurile pline de stele
ale Extrem Orientului,
nici sub valurile fără de număr
ce ling țămurile Indiei,
nici după amurgul ce cade
peste casele elegante din Arizona,
nici în răcoarea Grădinii de Vară,
din Sankt-Petersburg,
nici pe strada Alecu Russo din Chișinău,
nu te mai poți ascunde —
toti, peste tot
experimentează
cu atomul.

Obosiți,
în apusul acestui
prea greu sfârșit de mileniu,
ar fi bine s-ascultăm
un copil ce cântă la armonică,
să ne mai întindem pe iarba
de sub ramul de tei prăfuit
sărutând femeile iubite,
să ne grăbim și să scriem
cât mai multe cărți
câci flăcările
se apropie din nou
de Biblioteca din Alexandria.

CONSTANTIN NOVAC

China între saga și blitz (I)

Recent, am revenit din China, după o călătorie de două săptămâni, replica gazdelor noastre la vizita în România a unor scriitori de-ai lor și expresie, în fond, a unui schimb fertil de oameni și implicat de idei dintre Uniunile noastre de creație. Mă socotesc beneficiarul unei experiențe unice și le sunt deopotrivă de recunoscător celor care m-au trimis și celor care m-au primit.

În toate călătoriile mele — mărturisesc, numeroase dar nu îndesulătoare pentru setea mea de ducă — am încercat, printre altele, să înțeleg ce ne desparte pe noi, românii, ca mentalitate și comportament, de alte nații, și ce ne apropie de acestea. Personal, am căutat pretutindeni cu aviditate ceva — nu știu anume ce — din ceea ce mi se oferă simțurilor și conștiinței mele care să se dovedească complementar mie. Să mă redescopăr în lucruri abia descoperite. Cât îmi aparține, adică, fără să fi știut vreodată din ceea ce văd, aud și simt întâia oară. Tări îndepărtate, abia silabisite cândva în manualele școlare, pe acolo pe unde m-a plimbat șansa, mi-au dat senzația liniștitoare a unui *deja vu*, *deja conu*. China, însă nu, sau poate foarte puțin. Am încercat să dau acest eșec al meu pe seama disproporției colosale dintre cei doi termeni relaționali. Ce poate fi asemănător între un popor de peste un miliard de oameni și unul de 23 de milioane? Numai provincia Henan, dintre cele peste douăzeci ale Chinei, numără 80 de milioane de locuitori. Populația Shanghaiului se ridică la 13 milioane! Nu mai vorbesc de spațiile nemărginite, de dimensiunea unui continent, care-ți înalță sufletul sau ti-l apasă. Senzația enormului, a grandiosului geologic, percepția treptat edificată a vastității în spațiu și timp istoric, a unui tip anume de solidaritate umană și comunitară operând într-o masă echivalentă cu o pătrime din populația planetei, toate acestea translate într-o conștiință de mare popor îți copleșesc, așadar, orice tentativă comparativă. Am încercat, totuși și, cum ziceam, n-am reușit. Eșecul meu a fost compensat prin însăși tensiunea cu care am trăit acolo vreme de două săptămâni, căutând asiduu acel ceva ce mi s-a dovedit a fi imposibil de găsit. Cel puțin în ce mă privește. Tovarășii mei de drum, Doina Cetea, Ioan Holban, Gabriel Dimisianu și Eugen Negrici și-au văzut fiecare de China lui, eu de a mea. Chiar dacă, firească schimbăm impresii în diferite registre emotionale, articulate sau nearticulate.

Mi-am supus simțurile unor agresiuni multiple, unice; n-am știut, până acolo, cu ce disponibilități olfactive, vizuale sau gustative am fost înzestat de la naștere; m-am prosternat dinaintea unor fluvii care, în calmul măreției lor, vibrau ca niște dragoni precum mai multe Dunări de-ale noastre laolaltă, aflate în regim de inundatii — o forță virilă ascunsă și amenințătoare; ghemuit în scaunul avionului, legat cu centura regulamentară de neantul aerian, cu gleznele umflate de atâta nemiscare, am zărit prin hublou, de la zece kilometri altitudine, al doilea etaj al cerului de un violaceu intens, neverosimil; am cutreierat, cu aceleași picioare umflate și obosite, urcând nesfârșite serii de trepte, ca într-un exercițiu de penitență, temple și palate purtând în pânțele lor policrome la fel de nesfârșite ipostaze ale lui Budha, păziti de războinici obezi, mahmuri și monștruoși; m-am rătăcit de câteva ori în masa compactă, densă și fluidă a bicicliștilor, ca într-o vâltoare tăcută și adâncă, al cărei calm aparent, precum al fluviilor, ascundează acele energii în măsură să ridice oricând o replică modernă a Marelui Zid; pe soluri argiloase, galbene sau carmin, relief modelat fantastic de forte geologice neostenite, am zărit, din goana mașinii, smocuri firave de vegetație cultivată spre care, cu cobilitele în spinare, pe cărări șerpuite și abrupte, se balansau solitare ideograme umane; geometria severă a culturilor de orez cu apa lipăind în pragul casei ca un animal domestic; mi-a fost dat să contemplu megapolisuri precum Beijing, Cengdu (câți dintre noi știm de Cengdu?) sau Shanghai, păduri de zgârie nori iscați din mintile unor arhitecți care văd peste gardul amurgului nostru de veac și de mileniu, cu highway-uri temerare, tuneluri rutiere feeric luminate, autostrăzi largi, călcat de mașini ultramoderne, rețele aeriene înzestrate cu cele mai performante aeronave; dar am văzut și vâgăuni, practicate în solul argilos, cu destinație de locuințe; ne-am lăsat pipăiti, ca niște extraterestri, de oameni care probabil n-au mai văzut fizionomii asemănătoare cu ale noastre; ne-am lăsat ospătați regește, a fost ceva care aducea a agresiune, a omor cu premeditare, atentat scuzabil doar prin bunele intenții ale gazdelor; în fața ceștii cu ceai de iasomie, a unei sticle de bere sau a unor minuscule pahare de maotai, ne-am întreținut cordial cu oameni de spirit, scriitori și publiciști, împărțându-și impresii și opinii, invocând cu sârg, poate chiar cu prea mult sârg, parola sincerității...

... Abia trecuți de vama Otopenilor, istoviti după o noapte de zbor, cu toate mecanismele fiziologice date peste cap de traversarea rapidă a atâtor fuse orare, am zărit, din goana mașinii, pe trotuarul magistralei ce ducea spre Piața Presei Libere, o haită de maidanezi ieșiți la promenadă. Erau voioși și foarte autohtoni și, până ce s-au pierdut în cenușii Bucureștilor, am avut răgazul să mă gândesc că, în China, vreme de două săptămâni, n-am zărit picior de câine. O fi trecut vreo bucată de fiartă sau friptă din așa ceva și prin bolul meu chinezesc? Sper că nu. (Deși, mărturisesc, mi-a venit odată să latru pe holurile

încăpătoare ale aeroportului din Beijing, unde femei delicate să nu le atingi cu o floare, săltau pe cărucioare baloturi uriașe cât niște căpîte; se agitău, se opinteau, se ciorovăiau în dulcele nostru grai carpatin, ba mai și articula, la nevoie, câteva cuvinte chinezești, netezind cumva, cu boarfele lor de bazar, nou proiectatul drum al mătășii).

Si dacă totuși am mușcat dintr-un câine de producție chinezească asta nu înseamnă, din păcate, că am adus înțelegerii mele China mai aproape.

În Cengdu, pe seară. Forfotă, străzi luminate feeric, firme scintilând din ideograme picturale, acoperișuri cu marginile curbate ca niște etrave de corăbii proiectate pe un cer a cărui cupolă, spartă ici și colo de edificii înalte, relativ îndepărtate, își resoarbe, serenă, lumina solară. Un restaurant zgometos, un edificiu patulater ale cărui ferestre ample, deschise, dau spre un soi de atrium, o grădină cu lampioane, plante ornamentale respirând din flori necunoscute. Amfizionii noștri umplu masa cu bucate la fel de necunoscute al căror miros face să-mi palpitate nările în chip prudent și inutil, pentru că voi încerca oricum să trec prin furculiță tot ce mi se oferă, paharele de maotai sunt atât de mici încât, ca să te îmbeti, trebuie să muncești ca un salahor, să duci mâna la gură până te plictisești; răzbat de undeva, din împrejurimi, probabil tot din grădină, sunete vesperale de instrumente ciupite. Lumina se cerne aburoasă, incertă, parte din agonia zilei, parte din lampioane, miresmele de afară ti se îmbulzesc în nări, concurând cu cele ale ingredientelor de pe masă, *can-bei*, *can-brei*, tănguiuri muzicale, un fior la fel de necunoscut traversându-mă... Al meu? Al alcoolului? Hm! Oricum, în eventualele mele avatare nu cred să fi fost vreodată chinez.

În fața însoțitorilor mei, neofiti, mă bucur de privilegiul de a mai fi călcat tărmurile estice ale Chinei acum peste două decenii, în postură de reporter, pe unul din vasele noastre comerciale. N-am pătruns în adâncimile altfel de nepătruns ale acestei uriașe țări. M-am multumit, ca orice marinar, să adulmec împrejurimile porturilor (Chingvangtao și Hsinkang, ultimul, în construcție, prelungire la ocean a Tientsinului) și să mă bucur de ospitalitatea extraordinară a gazdelor. Poate că, riscând să compar cele două Chine aflate la o distanță de un sfert de secol, singurul element comun ar fi această ospitalitate. Restul e altceva, poate că e rezultatul trecerii acestor ani, al unui efort de care nu toți ne dovedim capabili. Așa cum eram noi, amărâți, înjunghiați de dorul de casă, am fost primiți ca niște soli importanți, întâmpinați cu alai, trecuți prin tot soiul de protocoale prin al căror voal străveziu ghiceai sărăcia și nesiguranta zilei de mâine. Într-un orașel satelit al Tientsinului, numit Tengou, de numai un milion de locuitori, am fost întâmpinați de aproximativ

două mii de școlari, în frunte cu profesorii lor, agitând stegulete tricolore și scandând *Lumania*, *Lumania*; veniți dintr-o țară unde asemenea manifestări erau monopolul cătorva, am trăit atunci, în fața acestei agitații, un sentiment confuz, de impostură, cu teama complementară că acasă vom fi trași la răspundere pentru trafic ilicit de autoritate politică. Am mâncat alături de muncitorii unei uzine de strunguri, uzină pe ai cărei pereți uriașe panouri foto ilustrau, prin mase mari de oameni, mânia proletară îndreptată către dușmanul poporului, Den Tsiao Ping, astăzi socotit adevăratul initiator al politicii de prosperitate economică a Chinei. O activitate robace, neîntreruptă, de furnicar; femei cenușii cărând pietroaie pe săni, lanturi de bărbați la fel de cenușii trecându-și din mână în mână ligheane pline cu pământ, fragile excavatoare umane scormonind cu lopata la poalele unei stânci, copii încolonați soldătești cu unelte miniaturale pe umeri, mărșăluind poate spre un santier nu la fel de miniatural. Toate acestea într-un decor dezolat, apăsător, care te-ar fi făcut să plângi pe tâmpla pe coada târnăcopului sau pe tătele strivite de bolovani ale femeilor. Întreagă această gigantică forfotă umană încerca să te oblighe să crezi că, cu o simplă cazma, poți face ceea ce face un excavator, numai înlocuind randamentul cu tenacitatea adânc răbdătoare.

(Noaptea, în cușeta mea strâmtă de la bordul „Sinaiei”; un dig precar, încă nu îndeajuns de consolidat, o îngrămădire de pietre ne desparte de oceanul tumultuos ale căruia valuri ne stropesc coverta; percep succesiv sau simultan plesniturile jerbelor de apă pe tabla puntii, scârțâitul articulațiilor metalice din care suntem alcătuiți, hârșcâit de unelte în vecinătatea celui alt bord, torsul lin al auxiliarului și, cu intermitențe, ca într-un film cu o regie sonoră pusă la punct dumnezeiește, gâfâitul unei locomotive arhaice trăind după ea vagoane de aceeași vârstă; un huruit de fiare care nu se înțelege între ele, dacă se vor fi înțeles vreodată și, exact în dreptul nostru, poate cu intenție, poate fără, șuierul locomotivei cu modulații ciudate prin care China ne făcea atenți că la ea acasă nu se doarme niciodată...).

La Clubul Marinarilor, unde ne iroseam timpul sederii nesfârșite jucând table și bând bere de Tsintao, localnici curioși sau interesați ne abordau abrupt într-o engleză nu mai puțin scâlcăiată decât engleza noastră. Același curs al conversației, oră de oră, zi de zi, aceeași prudentă reciprocă în replici și același final care încetase de mult să ne surprindă sau măcar să ne amuze, dar care ne pune mereu la grea încercare virtuțile cabotine. „Poporul român nu este prieten cu poporul chinez”, afirma, către ultimul pahar, cu un aer aparent rebarbativ, partenerul nostru de bere. „Cum, răcneam noi cu voci îndelung exersate. Nu se poate! Poporul român este prieten cu poporul chinez”. „Nu!”

conchidea amicului după ce ne lăsa, săracul, să ne jucăm rolul până la capăt, acela de inși indignați pentru asemenea opinii aberante. „Nu! Poporul român este frate cu poporul chinez”. Deveniserăm desăvârșiți în mimarea surprinderii.

Glodurile Hsinkangului printre care, silueta solitară, la orele dimineții, directorul portului se îndrepta, cu bicicleta, spre punctul lui de comandă, locomotiva tănguitoare, pasta Maxam, țigări Peoni sau Double Horse, același ceai de iasomie, aceeași bere băută cu alt conviv: „A, *Lumania*! Ha! „Poporul român nu este...”...

Într-una din zile — era spre sfârșitul sederii noastre în vecinătatea Tientsinului, ale cărei triste clădiri, uniforme ca și sufletele celor ce le însufleteau, le zăream prin binoclu de la înălțimea comenzii, avem surpriza unei vizite nedorite. Doi polițiști ursuzi îl caută pe comandant. Greu, imposibil de înțeles de ce. Într-o împrejurare similară, orice autoritate a unui port meridional ne-ar fi luat la înjurături încă de la scară. Laăștia, poziții rigide, priviri pătrunzătoare sfredelindu-ne de sub cozorocuri, carne neantamăte în mâini, absolut identice, „ce dracu văzurăăștia la noi de se uită așa chiorăs” se întreabă comandantul, un oltean cu hachite. Până la urmă se dezleagă misterul. Soldatul care veghea de pe cheu, din cusca lui mobilă, la căpătâiul relațiilor frățești dintre cele două popoare, zărise doi șobolani români rostogolindu-se iute pe parâme spre glodurile inospitaliere ale Hsinkangului și semnalase superiorilor săi actul celor doi transfugi. „What ship?” întreabă unul dintre polițiști, desigur, șeful, „Sinaia”. Amândoi oaspetii însăși pentru un singur cuvânt un șir de ideograme pe carnetețele lor abia începute, identice, cu stilouri identice, încruntați și duri. „What country?” „Roumania”. „*Lumania*?” Privirile se limpezesc, frunțile se ridică. „Ha!” Carnetețele se închid automat. „*Lumania*?” Poporul român nu este prieten cu poporul chinez. Poporul român...”

Rămânând, așadar, că, în ciuda severității legilor sanitare, șobolanul român se putea încuscri cu șobolanul chinez.

... După 25 de ani de la această primă aventură, deși n-am revenit pe aceleași meleaguri, sunt convins, vizitând cealaltă parte a Chinei, că n-ar fi exclus ca, într-unul din muzeele moderne ale Tientsinului, să regăsești, dacă nu întreaga locomotivă arhaică, cel puțin fluiierul acela cu stranii modulații prin care China ne făcea atenți că la ea acasă nu se poate dormi niciodată.

Fără a ne descoperi frați în accepția tribală a cuvântului, însoțitorii noștri chinezi ni s-au dovedit cu adevărat prieteni. Xianping Liu, șeful protocolului pentru Europa al Uniunii lor, prozator, și cunoscutul încă de acasă Gao Xing, translatorul, stăpânitor al unei limbi române expresive și nuanțate, om pe care l-am chinuit cu cele mai năzdrăvane întrebări posibile, au fost martorii neconștienți ai expediției noastre. Liu, mai interiorizat, mai puțin receptiv la exuberanta noastră meridională, este cel care a organizat totul: decolări, aterizări, transferuri, întâlniri cu scriitori, servicii, recepții etc.; figura rubicondă, jovială a lui Xing, pe care, din simpatie, colegii mei l-au rebotezat Merisor, nu inspira totuși mai puțin gravitate. Poate că ceva mai ascunsă printre chicoteli și glume cu subînțelesuri. Din recunoștința pe care le-o port pentru amfizionismul lor îmi permit să scad o câțame infinitezimală, cu mii de scuze pentru aparenta mea ingratitudine: multe dintre cele pe care, noi, oaspetii, le-am văzut, trăit sau mâncat pentru întâia oară erau și pentru gazdele noastre la fel de inedite. S-au bucurat și ei, alături de noi, de privilegiile musafirilor. Ceea ce mai vorbește încă o dată despre vastitatea Chinei. În fond, de ce ni se pare firesc ca un român să nu fi călătorit niciodată în Grecia, de pildă, când distanța care ne desparte de Egee e mai mică decât distanța dintre două orase ale unei singure provincii chineze? Astfel s-a petrecut un paradox mai rar trovabil: oaspeti și invitați ne-am pomenit laolaltă, în numeroase împrejurări, în fața necunoscutului.

Muntii Lechan. La poalele lor, un imens Budha, sculptat în stâncă, veghează imobil vâltoarele fluviului. Îl încadrează scări urcătoare și coborâtoare de pe care, gâfâind, îi contemplăm relieful gigantic, deja convinși că aici totul se măsoară în dimensiuni paralactice. Mai sus, la nivelul creștelor împădurite ale altor muni, pe o platformă amplă, respirând dintr-o vegetație semitropicală, o reședință fascinantă. Am o cameră cu terase largi, deschisă spre muntii din jur, cade seara, cântă cucul de te-nebunește, te face să crezi că vei atinge vârsta lui Israel, vine o boare, o mireasmă de buruieni necunoscute care mă cheamă jos, pe aleile brodate cu bambuși și cu lampioane colorate. Într-un colț mai puțin supus vederii, o explozie de flori îmbătătoare. Dibuiesc una în semiîntuneric și o rup cu constință că o fur, ducând-o în cameră. E gingașă, fragilă, sfidându-mi, alături de păhărelele de maotai, prejudecățile paralactice. Noaptea, pe la trei, sună telefonul. O voce la fel de suavă ca adierea florii mele captive de la căpătâiul patului: „Massage, please!”

continuare în pag. 14

Nevasta lui e surdă și rea. Stă la vatră și coace porumb în cenușa fierbinte, ocărăște câinii din prispă. Scoate câte un bob pârilit ori ars și-l rontăie cu cei doi dinți din față: ceilalți i-a aruncat peste casă, la corbi. Ce rea e, Doamne! Și găinile fug de ea, și vitelul. Moș Dobre nu fuge, dar tace. În curtea lor nu mai intră nimeni: frații, surorile, nepoții, merg la străini — la ei nu. Dacă vede altă față decât cea a moșului, în poartă, se repede:

— Ce vrei încornatule? Pleacă de-acolo!

Izgonindu-l, se întoarce la vatră, mai aduce paie pentru foc — să fie cenușă fierbinte. Alceva nu face. Îi ajung boabele coapte.

Când vine Moș Dobre încropește repede o mămăligă, pisează trei căpățâni de usturoi, le mestecă într-un cacion de lemn plin cu apă și pe măsuta scundă, cu trei picioare așezându-le, îl îmbie:

— Mănâncă flământule, că nu te mai saturi o dată.

Bătrânul tace și mănâncă. Apoi trece la vite, le dă coceni; la găini porumb, și încă pe lumină se culcă în odaia de lângă ogeac, cu patul din scânduri așezate pe țărșuși înfipti în lutul-podea. O cergă de cânepă, aspră-învelitoare, dedesubt rogojina.

Poate doarme. Nu. Uite-l, deschide ochii și nu vede nimic împrejur, nu mai aude nici lătratul câinilor, nici sforăitul nevestii. Nu, nu doarme, ține la brâu scrisoarea fiului — e blestemată scrisoarea asta. Nu-l mai potolește. Îi roade sufletul ca un vierme scoarta copacului.

.... de zece ani e plecat Marin. Inginer: ce e asta? Stie să facă mori, umblă în trenuri și nu mai vorbește ca mine. Eu am patru pogoane și un stângen de vie — el ce are? Nu sunt ale lui pogoanele? Și via? Să nu le mai am? Auzi, vrea să facă o moară! Moară! Asta a învățat: să facă mori și vrea să aibă una. Ce moară? Are Leontopol moară că e cocon avut, cu moșie, păduri... noi să facem una? Și de unde bani? Marin e sărac, eu la fel — de unde bani? Să-mi vând pogoanele? Si via? Pâinea să mi-o vând? E pământul nostru, al meu, arat de mine, frământat și îmbrăcat de mine cu grâu și porumb, udat cu sudoarea mea! Dacă nu mai am pogoanele nici eu nu trăiesc, nu mai trebuie să trăiesc. Eu sunt pogoanele, și nevasta asta surdă, și el, fiu-meu Marin, care știe să facă mori. Vreasăfacem o moară, scrie-de-acolo din Cehia — să-mi dau pogoanele, sufletul să mi-l dau. Fabricile sunt pentru avuți, Marine, eu nu-mi dau pogoanele — inima ti-o dau, pogoanele nu...

Luna intră prin ferestrele zăbreлите învâbind cu borangic lada cu zestre a surdei care sforăie, câinii sparg noaptea în fundul ogorului.

A intrat Marin. Duce un geamantan de piele, un rucsac. Poartă pălărie și haine cadrlilate. Câinii s-au repezit să-l sfâșie. Cel mai bătrân, Viteazu, auzindu-i glasul, mirosindu-l, l-a recunoscut și i-a sărit, orb cum era, peste piept, să-l doboare aproape. Scâncea — poate plângea.

Așa a intrat Marin în curte, apoi în casă. A scos o lanternă și aprinsă, o pune la fereastră cu bătaia luminii spre lăuntru ogeacului. Din rucsac a scos bucăți de salam și le-a dat câinilor hâmesiti, apoi și-a clătit fata cu apă rece din vadra de aramă.

De dincolo a venit Moș Dobre care nu dormea — și nu stia dacă vitelul ori câinii dăduseră buzna în ogeac. În toată noaptea au stat la măsuta cu trei picioare. Fiul avea și o sticlă cu băutura dulce, străină și amândoi au cinstit. Ce înflăcărat e Marin, parcă ar fi el atunci când lupta să aibă pogoanele.

.... Vorbeste frumos, e întreg la minte... Ce bun el! Nici Leontopol nu-i seamănă și are moară! De ce să n-avem și noi? E o fiu-meu și cunoaște lumea. Să avem și noi o moară. Tata trăiește și ce-o să spună? O să merg să-l întreb. De nouăzeci de ani de când umblă printre oameni multe a învățat și-o să-mi spună ce trebuie făcut. Am patru pogoane și-un stângen de vie, dar sunt ale mele? Au fost ale mele — acum sunt ale lui Marin, ale lui.

STELARIANA

MOȘ DOBRE

Eu o să mor, surda la fel, cine să le muncească? Marin știe să facă mori și pogoanele or să treacă în moară, așa știe el — e meseria lui. Ce să fac eu cu pogoanele? În cimitir nu le iau, numai eu mă duc — pogoanele sunt ale lui, ale fiului: să facă moară din ele! Si ce m-am rupt să le am. Nu, nu, ale mele sunt, că m-am luptat pentru ele: toată viața am vrut să am patru pogoane și un stângen de vie. Cum le-am căpătat, doamne! Două cu sângele războiului și două cu câinia brațelor. Treizeci de ani am strâns bănut cu bănut; să le pot cumpăra — și să le dau pentru o moară? E deștept Marin, fiu-meu, e deștept, dar nu-mi dau pământul. Când îl am, după atâta trudă, să-l vând? Și vorbește frumos, te încălzește ca un foc în vatră iarna. Îi scripește sufletul când spune despre moară. Nu e el fiu-meu? Eu o să mor și ce faci, Dobre, cu pogoanele? El vrea o moară — eu vreau pogoanele. Surda vrea boabe coapte de porumb și lene. El e tânăr. Are minte Marin. Dacă știe așa el, dacă vrea moară, o să-mi vând tot — să fac moară: nul-am așteptat ca pe o oală de aur? Nu e el lăstarul meu? Să facă ce vrea!

Fierbea satul: Dobre face moară! E nebun!

Popa nu face, nici învățătorul, dar Dobre?

Vinde pogoanele și via: o să vândă și casa!

Porcar o să ajungă, da' e prea bătrân!

Moș Dobre a vândut pogoanele și via. Casa nu. Le-a dat unui vecin lacom, care-și dorea tarlăua întinsă, pe bani grei. A cumpărat la marginea ghiolului o grădină, a săpat cu surda și Marin o groapă adâncă, pământul l-au scos într-o parte. A tocmit bătători țigani care au ridicat în sase zile un zid gros de pământ, după planurile fiului, apoi groapa și azi și mâine, a netezit-o cu gunoi adus de boulenii roșcati. În cele patru ziduri de pământ, Marin, fiu-său, acroituși, ferestre, poduri; acoperișul l-a învelit cu tinichea. Fiul a chemat doi zidari și împreună au turnat postamentul, au tencuit cu lut pe dinafară și pe dinăuntru, apoi le-au vărui. Și toată primăvara și vara au lucrat. În toamnă, țărâni priveau de pe dealul satului, o namilă de casă goală și murmurau:

— Moș Dobre e nebun!

— Leontopol fierbe. Credea Leontopol că e glumă, dar moș Dobre e nebun! E neam de fulgerați.

....n-am avut așa casă niciodată: să adun tot satul în ea. Pogoanele mele au ajuns casă. Moară nu e că nu merge! Cum să meargă dacă n-are pietre de măcinat, n-are nici roti să le învântească? Unde sunt roțile, Marine? Roțile și pietrele de măcinat? Că eu nu mai am pogoane să dau. Banii i-ai luat tu și roți n-ai. Ce facem cu toată casa asta? Ce casă!

Aflată între bruioanele memorialului **Zeiî prind șoareci (Doi lei planeta)**, povestirea postumă **Moș Dobre** a fost dactilografiată și numerotată (de la pag. 195 la pag. 202) de cineva, care și-a notat inițialele L.Ch. pe fiecare filă. Afirmăm că, atât **Moș Dobre** cât și o altă povestire (care se găsește exact în situația ei), **Moș Gângavu** nu se pot integra organic în memorialul citat, fiindcă sunt lucrări finite, de sine stătătoare, fără vreo legătură cu romanul și nu au caracter autobiografic, asemenea celuiua.

Este, așadar, de presupus că numerotarea s-a făcut spre a fi incluse în sumarul volumului **Fata fără lună**, unde, însă, n-au mai încăput. Că, în arhiva stelariană, ambele povestiri au fost uitate în mapa cu resturile de la **Zeiî prind șoareci**, tine de neglijența binecunoscută a autorului, care, din numitul memorial, a extras un capitol și l-a publicat în culegerea **Fata fără lună**, sub numele **Șase fiare**.

În privința epocii când au fost scrise cele două lucrări, avansăm ipoteza anilor '60, ghidându-ne după calitatea și culoarea hârtiei.

Ce conține **Moș Dobre**? Drama unei familii țărănești, intrată în conflict cu boierul Leontopol, în anii de după război. Povestea tragediei țărănești, chiar dacă uzează de anume clinee dogmatice, are culoare și ritm, personaje puternice, conturate sumar prin câteva trăsături de condei; dintre ele se impune — motivat psihologic și social — figura dilematică a bătrânului Dobre, în ciuda caracterului reportericesc al narațiunii.

SCARA LUI ESCHER

ECLIPSĂ PE PLAJA CU SUFLET

„Credeti că e posibil?” Când ai taina tridentului imposibil, totul este posibil. Ea este în atingere cu taina bucuriei creștinului. Îmbrățișarea suferinței hristice nu înseamnă să-i nesocotești darul bucuriei Învierii, ci tocmai, să-l pregătești. Să primenesti spatiul pentru a întâmpina Curatul.

Cred că este cel mai frumos cadou pe care ți l-am putut face vreodată”. „*Șicel mai răscolitor*”, vine răspunsul, pe aceeași filă din carnetul cu ei aurite, purtând data de 31.05.95....

Pentru Sloterius și Adela, aceste spații dezordonate și poetice, împreună cu simpatia algebrică a Tessei-Proscrisa...

Totul se pierde în negura vremilor. Din întâmplare, dau peste trei însemnări. Două ale lui Sloterius și una străină:

„(1)... am aflat că răătăcioarea cu geamantanele burdușite cu cărți și zdrente, cu chipul — un zâmbet spre pretutindenși și nicăieri — este modelul libertății... Când a fost Poetul liber? Când a pus mâna pe imposibil...”.

„(2) Nici Zykh și nici Felice nu reușesc să țină ritmul jocului cu mărgelile de sticlă. Voi scăpa de cultivarea golului, prin tehnica densității spațiului tăcerilor...”.

„(3)... te mișcă acea naivitate sinceră, neconștientă, cu care lucrau ei. Noi, 'cești mai noi, cunoaștem starea noastră, suntem trei de suflarea secolului și de aceea avem atâta motiv în a renunța. Nu poți mișca o cărută dacă nu ai credința că ea se poate mișca. Iar eu nu mai am această

Moș Dobre dormea, de când zidurile fuseseră gata, numai între ele. Când Marin ridicase și „podul morii” unde aveau să fie așezate pietrele de măcinat și cosurile, își facuse peste bărnele groase la coltul dinspre răsărit un fel de pat: rogojina și cojocul. Nu mai trecuse pe-acasă de luni întregi. Aici erau pogoanele lui și le păzea. Dormea în ele, fiecare scândură era grâu: drugă de porumb. Aștepta și se întreba:

... unde sunt roțile și pietrele de măcinat? Că așa trebuie să fie o moară! Eu nu mai am pogoane și Marin n-are bani. Surda mă blestemă și-mi dă mămăliga tot mai mică. Usturoi nu mai avem, nici făină în sac. O să murim? Dar pogoanele au trecut aici. Marin e din vrejul meu și n-o să pierim. De trei săptămâni dorm în casa asta mare goală și nu se mișcă nimic, nici o roată. Oamenii răd. Răd proștii! Nu știu că aici e pământul meu, al lui Marin. Neamurile trec ziua, privesc crucis, fug apoi. Ce e asta? O moară? O fi nebun fiu-meu! Nu e. Seamănă cu mine. Eu am luptat pentru pogoane, el pentru moară. Luptăm fiecare pentru ceva mai bun. Da, asta e...

Dincolo de șarpele apei e zăvoi. Cătina, sălcile și plopii cresc peste clisa plesnită de arșită. Iarba e roșie, aproape uscată.

.... și boii mei! Am dat și boii! Uite-i în ciment. Stau împietriți, nu cer mâncare, apă, nu cer nimic. Cer altceva: roți să se învântească, de fier, grele — dar unde sunt roțile!?

În a patra săptămână Marin a primit o hârtie de la gară și-a plecat în oras.

... de ce a plecat? Nici nu-mi spune ce face! Așa a plecat în Cehia — nu cumva pleacă iar în Cehia și mă lasă în pogoanele astea moarte, aici?...

Două camioane au păcănit în vale, încărcate. S-au oprit în dreptul namilei goale și albe, unde Moș Dobre atipise pe o buturugă la soare. Marin, mecanici, soferi au început descărcatul lăzilor grele. Un om înalt, blond, îmbrăcat nemtește dădea porunci. Nimeni nu l-a văzut pe Moș Dobre. Nici fiul. Au cărat, au vorbit puțin, omul înalt și blond vorbea o limbă necunoscută. Moș Dobre a rămas acolo pe buturugă până seara când au plecat toți, apoi a mers pe podul morii unde-și avea culcuș. Viteazu, câinele bătrân, adus din primele zile aici, a rămas de pază afară. Nici un vânt nu fluiera dinspre mare și apa ghiolului clipea din cristalele mici.

O lună, cât a ținut montarea, Moș Dobre a stat pe buturuga din fața namilei albe, n-a vorbit cu nimeni. Sătenii veneau, iscodeau, el nu răspundea. Ce-avea să răspundă? Să privească fiecare și să plece.

VICTOR CORCHEȘ

Înlăuntru se lucra, se izbeau ciocane, înjurături, până când într-o după amiază Moș Dobre auzi un uruit, auzi cum roțile plecaseră din amorteală, așa cum auzise la moara lui Leontopol. S-a ridicat:

... Iatră câinele! Nu, suflă vântul dinspre Medgidia!

Taci și-ascultă: e uruit, e uruit. E piatra morii... auzi? Și roți învârtite. Unde e surda?...

Si-a intrat. Zecile de roți care se învârtteau, care vorbeau, i-au luat piuitul. A căzut. Nu l-a văzut nimeni; bine că nu l-a văzut nimeni, pe el, Moș Dobre care s-a luptat cu pogoanele și satul. Privește sec în jur și fuge afară. E atâta liniște afară: cum era atunci când ara pogoanele.

... auzi, se învârtesc roțile, pogoanele. Pământul e fier acum — se învârt, parcă se rupe brazda și pleacă la cer. Dacă se topește? Atunci pogoanele nu mai sunt. Toată viața mea e în roți? Urui e și macină sudoarea mea. Fiule, fiule, boii mei, moara mea, fiule!...

Moș Dobre a rămas împietrit pe buturugă. Toate plugurile timpului îi ară inima. Si casa și pogoanele îi sunt aici.

Din spate, unde e motorul, un fluier prelung, vestește satului biruinta. Roata mare a soarelui aruncă suliti de aur peste valea cu apă și din sus coboară pâlcuri de oameni, ca la o minune.

Toamna își falfăia zdrente de ceată împrejurul morii, când Moș Dobre s-a trezit. A coborât de pe podul unde acum erau pietrele de măcinat și cosurile — poate ele făceau cât via — și-a deschis binisor ușa. L-a năpădit ceata, l-a înecat. Nu mâncase de două zile, surda îl bodogănea că risipise averea și nu-i mai adusesese mămăligă.

A plecat lîhnit spre casă. N-o să știe nimeni că nu e aici. Să ia în gură ceva și vine îndărăt. Viteazu e credincios.

Prin potecile de sub sat, ajuns acasă, a înghițit câteva cocloașe din mămăliga rece ascunsă pe lavită. Auzea întruna uruiul morii. Până la el, de la capătul celălalt al satului, venea uruiul morii. Pogoanele veneau la el în urechi, doar erau sudoarea lui, nu-l lăsau. Si cocoloșul-i a rămas în mână: un somn greu, ca de moarte, l-a prins.

Lampa mai ardea când s-a trezit la bătaia clopotului. Clopotul bisericii bătea, bătea repede, ca un uruit de moară, ca o furtună nu a vânturilor. Bătea, bătea, și pe uliță oamenii și femeile tipau. Atunci a fugit spre pogoanele lui din moară, pe sub sat. A simțit că Dumnezeu e neputincios și că tăpile au aripi. Saizecisișapte de ani fugeau pe sub potecile satului spre pogoane.

— Arde!

— Arde!

O flacără cât muntii, vuiete. Moara toată, pogoanele erau flăcări.

Spre amurg, numai zidurile de pământ negru, mai rămăseseră. Roțile strâmbte, topite, aveau rânjetul gurilor de lupi morți. Cele două pietre de măcinat sfărâiau încă, sparte. Moș Dobre s-a trântit peste rămășițele podului, acolo la coltul dinspre răsărit unde-și avusese culcușul.

... o, ce noapte! numai foșnetul frunzelor de porumb, ca săbii de mătase! Trebuie să culeg drogile tot singur, să le culeg... unde e Marin? Tu ești? Ce bot cald au vitelușele și blană mai albă ca părul meu. Ce faci nevastă?! M-auzi? Vino să culegem roadele. Cade zăpada și m-acoperă. De treizeci de ani vreau să am patru pogoane și un stângen de vie: le am surdo! Uite-le! Merg în Carul mare al cerului și lucafărul e sus de tot — unde sunt banii, Marine? E o moară, ascultă uruiul! Măinile lui Leontopol au foc, au limbi de foc. Ne macină moara surdo! E vremea...

A doua zi, văcarul, înotând prin zăpada care învelise zidurile negre și durerea, ca o grădină în locul incendiului, l-a găsit pe Moș Dobre teapăn, cu cojocul de zăpadă pufoasă, înghetat așa cum erau și pogoanele date pe bani grei vecinului.

margine de pădure, insule de lumină pe mușchiul verde de sub stejarul de lângă izvor, cascade, dig, far, casa cu iederă a doamnei Eliza, casa cu ferestre roșii a bătrânului de la far, cârciumi, cabarete, casinouri, rulete. Locul este „în și între”, iar timpul, cel al întrebărilor. Autorii, tri-gemenii (>>>), (<<<) și (===) se topecu uneori în personajele cărții, lăsându-le rolul de mărturisitori.

Plimb gândul prin spațiul destinului. Naufragiez la marginea infinitului. Lăsasem ușa farului deschisă, să intre lumina și... În orele somnului pentru frumuset, mă apropii de taina lui Giu Li, chinezoaica poetă ce-mi tălmăcește „Poemul lunii”, rătăcindu-ne pe plaja cu suflet în căutarea Inorogului Alb. Locul lui (Y), acea secțiune a paharului cu pereții lui „a fi sau a nu fi” este luat de umbra măslinului sălbatec unde îmbrățișările odihnesc în plinătatea unității. Iau valurile de nisip mărturie a clipeilor existentei mele...

— Nu acum, mă roagă, tremurând, o lacrimă, spălându-mi închipuirea, lăsând loc naufragiului.

Prind zborul de pescăruși în grafia codului vecinătății cu tășul pe ordine, proiectând izometric „Oul dogmatic” pe „Sfera lui Riemann” din nevoia de Infiniit tangibil. Cu pana sângerândă a Îngerilor plecați, schițez Farul Genovez, cu digul, târmul, casele și chipurile prietenilor, ilustrând povestea poveștilor, care e viața Bătrânului de la far.

— Ceasuri vide, în uitarea formei și a motivului existentei istau mărturie, în așternuturile de mătase, trezind nostalgia cărciumilor sordide în care viața trece în cuvinte și lacrimi, ca apoi, spre casă, pe Stradela Vântului să treacă dincolo de ele. Mă întâlnisem cu „...” în ziua în care jurasem că nu-mi voi mai lega viața de firi răătăcioare. Dacă ar fis-aleg albastru / L-a alege oglindit / Fără umbre, plin și aspru / Lacrimă de infinit...

IOAN-MIRCEA POPOVICI

SCENA

RECITAL
ACTORICESC

Leonid Zorin — un prolific și profund dramaturg, care a abordat în mod predilect comedia (satirică, lirică, tragică) privește lucid, încercând să-nțeleagă eforturile și aspirațiile semenilor de a da rost și finalitate vieții, de a afla fericirea, chiar dacă uneori zbaterele lor în căutarea unui ideal ricoșează dezarmant pe căi piezișe ori se produc zadarnic. Lirismul său proverbial apare pregnant în lucrări dramatice ca „Puntea”, „Melodie varșoviană” și „Tranzit”, în cuprinsul cărora cuplurile de îndrăgostiți reeditează modele celebre din dramaturgia universală, în special tipologii shakespeareiene, goethiene, parțial tolstoiene. Provincia în diversele ei aspecte, cu mentalitățile, reacțiile și atitudinile personajelor implicate în chestiune, reprezintă cheia de boltă a investigațiilor psihologice pe care le întreprinde. La temelie scrisului său stă observația caracterologică, întrucât se teme de verbozitate („Piesa nu poate fi o înșiruire de discuții sau o meditație pe prea multe voci. Teatrul are nevoie de caractere, de tensiune, de acea senzație de viață care generează emoție” — mărturisea el prin 1981, când a vizitat România). Piesa „Un bărbat și mai multe femei”, pe care Dramaticul constăntean a montat-o în timp-record, este o pledoarie pentru viața trăită frumos și demn, dar și o filipică adresată acerb tuturor acelor care într-un iureș demential alterează și degradează valorile inalienabile ale vieții.

Personajul principal al piesei — „Un bărbat și mai multe femei”, Garunski se transformă în erou tragic, devenind victima mai mult sau mai puțin inocentă a 8 femei (Asistenta de la Registratură, Augusta Gurieva, medic psihiatru, Akulevici, planificatoare, Vera Andreevna, o vecină, Directoarea, Călătoreasa și Maria Istomina, poetă) care-i fac viața calvar, urmărind să-l arunce în temniță, ori să-l trimită la ospiciu, să-l demoleze moral și fizic, să-i compromită căsnicia, să-l anihileze, să-l anuleze ca om cu o individualitate distinctă. În mod miraculos, cel victimizat descoperă Deix ex machina formula magică pentru a contracara toate aceste perfide și terorizante încercări: convins că sinceritatea, adevărul, onestitatea, probitatea rămân doar niste paliative în raporturile interumane, Garunski trece la polul diametral opus, mințind, punându-și în valoare propriile farmece, devenind curtenitor, abordând o îndrăzneală vecină cu bătărbănia, seducând fără scrupule și înstăpânindu-se astfel,

pas cu pas, asupra celor care îi schilodiseră sufletul. Acest moment al acțiunii declanșează un lanț de efecte comice care detensionează conflictul dintre individul doritor de a fi liber și societatea care-l încarcerează, silindu-l să fie robul unor cutume dictatoriale, închizitoriale.

Rolul lui Garunski e interpretat de Sebastian Papaiani (special guest star) care știe să facă din personajul său nu un misogin patentat și, mai apoi, din interes, un afemeiat notoriu, un Don Juan sau Barbă Albă, ci, mai presus de orice, un traumatizat, a cărui capacitate de reacție la șocurile imprevizibile și la loviturile sortii nu e în măsură să-i asigure integral imunitatea. El nu-și pierde definitiv luciditatea, alimentată în mod considerabil de convorbirile telefonice, aparent vagi, cu propria sa mamă și chiar de duritatea și de agresivitatea tipic kaghebiză a partenerelor sale de dialog. Sebastian Papaiani creează un Garunski renăscând din propria cenușă, asemenea legendarei Phönix, întrucât nu se poate împăca deloc cu ideea aneantizării proprii ființe. Folosirea minciunii pentru a intra în grațiile unei femei nu trebuie văzută ca sentință morală pronunțată irevocabil de autor, cum de altfel, nu avem nici un temei să credem că axa dramatică a lucrării lui Leonid Zorin este raportul dintre femeie și bărbat. Nici actorul-interpret nu lasă întru totul să se-nțeleagă că minciuna în relațiile dintre sexe este problema crucială a comediei „Un bărbat și mai multe femei”. Femeile sunt factori exponențiali ai unei ordini sociale absurde, folosirea lor ca elemente de relaționare fiind absolut întâmplătoare, dar creatoare de efecte comice considerabil mai mari decât dacă în locul celor 8 femei ar fi fost 8 bărbați. Fiecare personaj feminin ipostaziază o trăsătură definitorie a Gulagului comunist (exceptând-o doar pe Ana Iulievna, soția eroului nostru, singura, de altfel, care nu iese din dulapul și nu reîntră în dulapul uniformizant din care-și fac apariția și în care se retrag celelalte tortionare.

În toate cele 8 roluri feminine (idee ce a aparținut regizoarei Louise Dăncănu), actrița constănteană Ileana Ploscaru oferă un veritabil recital actoricesc. Capacitatea de transfigurare a interpretei atinge cote de-a dreptul neimaginabile. Cu o dezinvoltură dezarmantă care își are obârșia doar în îndelungata ei experiență scenică, această doamnă a Thaliei tomitane trece de la un personaj la altul imperceptibil aproape, făcând dovada marelui ei talent. Modulându-și adecvat vocea în registrele dictate de rolul interpretat, Ileana Ploscaru nuantează inspirat evoluția scenică, reușind, chiar și pentru cei care o cunosc, să fie de nerecunoscut, de la un rol la altul, grație investiției deloc parcimonioase de har și de profesionalism. Aflată în luminile rampei de la-nceputul până la finalul piesei Ileana Ploscaru oferă o lecție de actorie mai tinerilor ei colegi.

Teatrul „Elpis” a dovedit că, prin spectacole, colaborări cu regizori și scenografi, preocupări repertoriale („Copilul din stele”, „Metamorfoze”) a creat o adevărată școală, devenind unul din cele mai interesante și apreciate, și pentru că a știut să păstreze tradiția benefică a acestei arte străvechi, și pentru că mai toate montările lui stau sub semnul inovației. De altfel, în palmaresul acestei editii jubiliare, Teatrul „Elpis” a primit, pentru mizanscena „Califul Barză” — Marele Premiu al Festivalului. A mai beneficiat de această distincție și Teatrul „Tândărică” din București pentru spectacolul „Pasărea de foc”. Tot pentru „Califul Barză”, colectivul constăntean a primit, prin arh. Cristina Pepino — Premiul pentru scenografie, iar actorii Aneta Forna-Christu, Ioana Jora, Mădălina Petrencu, Dana Manolache, Rodica Parase și Cristian Beer au intrat în posesia Premiului pentru interpretarea din spectacolul „Califul Barză”. Pe durata Festivalului „Săptămâna Teatrelor de Păpuși” au fost organizate varii activități adiacente. Una dintre cele mai izbutite a constat în Expoziția Păpușilor Karagöz și Hagivat create de Tülin Aktar (Turcia). O suită de gravuri color, relevând desenul ferm și viguros în creionarea personajelor amintite le ipostaziază în diferite situații, compozițiile evidențiind umorul rezultat din atitudini, trăsături fizionomice cât și din vehicularea unor mijloace plastice deconcertante. De aici — o veselie debordantă, reconfortantă. De remarcat că întreaga expoziție oglindește momente, secvențe dinamice din spectacole, toate desenele fiind realizate în culori tonice despicate în imprevizibile nuante și valori tonale.

FELIX MAIOR

CONSTANTIN GRIGORUȚĂ:

„Sunt un designer
cu accente de
grafician cromatic”

Domnule Constantin Grigoruță, publicul vă cunoaște mai mult ca grafician și pictor. Foarte puțini știu însă că dumneavoastră, în cadrul Filialei U.A.P. Constanța, faceți parte din Secția de „design”. Vă rog, să limpezim lucrurile. Ce loc ocupă design-ul în creația dumneavoastră?

• Design-ul ocupă cel mai important loc în activitatea mea de creație. De când am terminat facultatea am lucrat foarte mult în acest domeniu, mai ales în design-ul industrial. Am avut contracte cu întreprinderi pentru a rezolva probleme de graphic design, probleme de signaletică, de grafică promoțională pentru diverse produse, pentru târguri. Am avut șansa să execut piese de mobilier (pentru depozitul de patrimoniu al Muzeului de Artă Populară Constanța, o parte din mobilierul Bibliotecii Uniunii Scriitorilor din același oraș ș.a.), produse de serie din sfera design-ului industrial care se găsesc și în momentul de față pe piață. Este vorba de un mixer realizat de Curtea de Argeș și de un ventilator de masă. Sunt obiecte care reprezintă o anumită perioadă de timp în creația mea. Rezultate bune am și în sectorul graphic design-ului și al ilustrației. Zona aceasta m-a acaparat, mi-a creat o rigurozitate anume în abordarea temelor, un stil de muncă puțin diferit față de cel al confratilor mei de generație. În ceea ce privește preocuparea mea pentru grafica de sevalte, pentru pictură — despre care vorbești dumneavoastră — îndrăznesc să vă mărturisesc că eu mă consider mai puțin un pictor. Poate că sunt un grafician sau un designer cu accente de grafician cromatic. Îmi place să mă joc cu culoarea. De ce cultiv și acest aspect mai puțin reprezentativ al creației mele? Poate și pentru faptul că orașul în care trăiesc mi-o impune. Pe zi ce trece, Constanța devine mai săracă în partea ei peninsulară, zonă unică, pitorească, plină de poezia unor vremi trecute. Se demolează case, dispar clădiri vechi, interesante, pier detalii de arhitectură și este păcat. Acest fenomen m-a determinat să ies cu caietul de schițe și să încep desene, grafică, acuarelă. Intenționez să deschid o expoziție pe această temă, dar mai târziu, mai am încă mult de lucru.

• Cum motivați prezența dumneavoastră, în acest an, pe simezele a două valoroase expoziții — una organizată la Muzeul de Artă Constanța, cealaltă la Muzeul Ion Jalea — cu fotografie artistică?

• Fotografia a făcut parte din preocupările mele artistice încă din anii de liceu. Cred că

fotografia își are un rol foarte important în creația unui designer, și în special în opera unui graphic designer. De ce? Ca artist, în acest segment al artei, trebuie să fii familiarizat cu tehnica. Ea avansează uluitor, mai ales în domeniul acesta de vârf care este fotografia. Pe creația noastră, acum, își pune amprenta tot mai mult fotografia digitală. Ca graphic designer nu poți să fii indiferent la ceea ce își propune fotografii. Ai de realizat o machetă grafică, ori în această machetă neapărat trebuie să te slujești și de imaginea fotografică. Eu nu am pretenția că voi face fotografie profesională, ci încerc să mă familiarizez, deocamdată, cu teritoriul acesta al fotografiei de artă și țin pasul cu tot ceea ce se întâmplă la vârf în domeniul graphic design-ului. Spun acest lucru, pentru că, în momentul de față orice fotografie clasică poate fi preluată pe un scanner și prelucrată pe calculator, operație ce te poate duce mult mai departe decât creația realizată strict manual pe care noi am practicat-o până acum. Eu stăpânesc destul de bine zona aerografiei — tehnica folosită cu succes în proiectele mele în redarea suprafețelor concepute pentru design-ul de obiecte, pentru design-ul de mobilier. Astăzi, calculatorul și programele soft pe care le putem utiliza îți dau șanse nelimitate.

• La ce lucrați? Ce pregătiți pentru vara aceasta?

• Mă gândesc foarte serios să pun la punct o expoziție de graphic design cu tot ce am lucrat în domeniul acesta pentru Constanța. Sunt foarte multe sigle, sunt imagini de marcă pe care le vedeți în fiecare zi și la tot pasul prin oraș. Aici constă și neajunsul unui designer. Foarte puțină lume știe că sigla întreprinderii sau firma societății „X” au fost concepute și executate de cineva anume! Aceasta este soarta noastră. Noi suntem prin definiție altruiști. Foarte puțini dintre noi reușesc să-și pună semnătura pe obiectele artistice pe care le realizează. Și astfel ele devin anonime. De aceea este bine, ca din când în când, să ne prezentăm creația în cadrul unor expoziții. Mă mai preocupă o altă expoziție de grafică, legată de domeniul muzical. Doresc să fac și o expoziție de fotografie în care să reunesc toate peisajele vizitate în ultimii doi ani. Dar, să vedem dacă reușesc, fiindcă fiecare manifestare de acest gen implică și o cheltuială și nu știu dacă, din această cauză, reușim să ne ducem la bun sfârșit toate proiectele, toate ideile.

OVIDIU DUNĂREANU

limbajul păpuși

La finele lui Florar și la-nceput de Cireșar Teatrul „Elpis” a găzduit Ediția a XV-a a Festivalului Internațional „Săptămâna Teatrelor de Păpuși” la care au participat, prezentând zeci de spectacole, colective de artiști păpușari din țară (Pitești, Arad, Galați, Ploiești, București, Turda, Brăila, Botoșani, Baia-Mare, Bacău, Craiova, Sibiu, Tg. Mures), dar și din străinătate (Kahul — Republica Moldova și Karagöz — Orhan Kurt din Turcia). Organizată cu mare dificultate, date fiind condițiile vitrege pe plan financiar, manifestarea din acest an a demonstrat că iubirea pentru frumosul artistic este generatoare de mari reușite. Cel mai important câștig al acestui festival, a cărui primă ediție s-a derulat în anul 1969, a constat în faptul că artiști din mai toate zonele geografice și etno-folclorice ale țării, s-au întâlnit și-au fost văzuți de către un public pasionat și avizat. Animația este o artă fără limite în ce privește posibilitățile de expresie și publicul căruia i se adresează. Fascinantă prin definiție, arta păpușărească a dovedit că nu cunoaște granițe în ce privește limbajul, întrucât copiii, care au privit și la spectacole ceva mai dificile din punct de vedere scenografic și regizoral, ca și la spectacole extrem de inteligibile, s-au delectat copios de fiecare dată, râzând, amuzându-se și aplaudând din belșug. În contextul manifestării, teatrul de gen din Constanța a jucat un dublu rol: de gazdă și de reper estetic, la care s-au raportat multe din colectivele prezente la această trecere în revistă a tot ce are mai reprezentativ, mai valoros, arta păpușărească din țara noastră.

Limba și dialect

urmăre din pag. 1

dialectos, mai precis *koiné dialektos*, adică dialectul comun în latină, ideea de dialect se exprima prin *genus loquendi* care înseamnă mod de a vorbi.

Așadar, din punct de vedere substanțial, dialectul este același lucru cu limba, iar din punct de vedere relațional dialectul este subordonat unei limbi.

Constituită ca o „tehnică istorică a vorbirii”, în acord cu tradițiile unei comunități, o *limbă istorică* este, „o colecție complexă de „dialecte”, „nivele” și „stiluri de limbă”, care sunt legate toate unele de altele și care, în parte, coincid și, în parte, prezintă divergențe”. Notiunea de dialect se opune notiunii de limbă, și am văzut cum, dar nu se opune notiunii de „limbă în general” (studiul citat, p. 61).

Dialectul „este o limbă deosebită într-o limbă istorică, în sens spațial, o limbă, un sistem sintopic deosebit într-o limbă istorică” (ibidem).

Limba comună este limba deasupra diferențelor dialectale la care vorbitorii unui dialect sau altul apelează pentru a se înțelege. Este, ceea ce lingvistii americani numesc „common core”, adică partea comună a dialectelor.

Care este acum locul aromânei în această triadă de concepte *limbă istorică*, *limbă comună*, *dialect*? Răspunsul dezvoltat și clar la o asemenea întrebare îl găsim în volumul *Lingvistica integrală. Interviu cu Eugeniu Coseriu realizat de Nicolae Saramandu* (București, 1996), în care marele învățat reia, într-o formă accesibilă și cu mai multe exemple concrete, conceptele care l-au făcut celebru.

Precizând că *dialectul este o limbă într-o altă limbă* (p. 108) și că *limba istorică înglobează și limba comună și dialectele* (p. 113), Eugeniu Coseriu dă ca exemplu corsicana și aromâna. Corsicana este, pur și simplu, limba italiană, chiar dacă politicienii de azi vor s-o impună ca limbă separată (p. 113-114). Referindu-se apoi la aromână savantul spune: „Deci, chiar dacă n-ar exista alte motive, asemănările între macedoromână și limba constituie, care garantează existența unei limbi istorice, sunt

asa de mari și legăturile istorice sunt așa de evidente (adică faptul că se trece, de cele mai multe ori prin aceleași schimbări de bază, și sunt aceleași fapte caracteristice care opun tot acest grup fiecărei limbi romanice, în particular) încât totul ne-ar spune că *acestea sunt forme ale limbii române, ale limbii istorice române, care are ramificații și se vorbește acolo unde stim*. (s.n.N.B.) Dar spunem asta pentru că există limba comună.

Tot așa ar fi fost dacă aromânii ar fi stabilit o limbă comună și românii din Dacia n-ar fi stabilit nimic. Atunci ar fi tot așa: limba istorică poate s-ar fi numit aromână, însă ar fi fost aceeași, iar dacoromâna ar fi fost un dialect al acestei limbi istorice stabilite pe baza aromânei” (p. 114).

La întrebarea lui Nicolae Saramandu — el însuși un specialist reputat în aromână, „Timp de sute de ani dacoromânii și aromânii nu au avut contacte între ei. Putem spune că nu au mai știut unii de alții?”, Eugeniu Coseriu răspunde: „N-a știut vorbitorul de rând, și nu avem documente. Dar cei mai mulți vorbitori care au ajuns să scrie sau să aibă conștiință istorică și națională știau foarte bine. Dintr-o istorie scrisă pe la 1620 în Dalmatia rezultă că autorul ei știa foarte bine că sunt două Vlahii: Dacia e numită Vlahia Mică, iar Vlahia Mare era cea din Balcani. Adică toți cei care scriau știau că sunt aceiași vlahi. Îți închipui că, în toate peregrinările lor nu se întâlneau?” (ibidem).

În discuțiile noastre relativ recente cu aromâni din Albania, purtate la Elbasan și Greava în 1989 (cu familiile Kënuti, Nisco, Ciucea) și la Constanța, în 1997 (cu familia Bardhi, refugiată în România, pentru mai multe luni, în urma evenimentelor din Albania), am avut prilejul să verific și să confirm aceste afirmații ale lui Eugeniu Coseriu. Într-adevăr, există aromâni care n-au mai știut despre consăngenarii lor de mai departe, dar există mulți alții care au venit în contact cu persoane care au călătorit sau au călătorit ei înșiși și care au vie conștiința apartenenței lor la neamul românilor din Vîlthie (Valahia).

În concluzie, pentru Eugeniu Coseriu, ca și pentru majoritatea imensă a specialiștilor în domeniu, aromânii constituie o ramură istorică a poporului român, iar aromâna este un dialect al limbii române.

Economică prin dat Cultural, care a fost onorată de participarea d-lor Ion Caramitru, Ministrul Culturii, George Cojocaru, Președintele Camerei de Comerț a României, precum și a altor reprezentanți ai Guvernului, ai autorităților locale și ambasadelor, membrii *Comitetului Sibiu 2000*, reprezentanți ai mediilor financiare, de investiții și de afaceri din România, și-a propus să identifice parteneri, finanțatori și colaboratori pentru realizarea obiectivelor înscrise în Ordonanța promulgată de Guvernul României prin care municipiul Sibiu și zonele înconjurătoare au devenit obiectiv de interes național. Proiectul a fost inițiat în februarie 1999, când, la „Romexpo”, a avut loc prima întâlnire organizată de Fundația „Hanns Seidel”, finalizată prin semnarea *Convenției* între Ministerul Culturii din România și Ministerul Culturii al Marelui Ducat de Luxemburg, prin care partea luxemburgheză se angajează să restaureze prima casă din Sibiu (casa nr. 16 din Piața Mică) și să realizeze un itinerar cultural după modelul circuitului Wentzel din Luxemburg.

Programul Sibiu, inițiat și coordonat de ministrul Ion Caramitru, intenționează să redea Sibiului dimensiunea unei capitale europene, așa cum a fost, un spațiu definit prin multiculturalitate și înțelegere religioasă, existența sa fiind o dovadă concretă a existenței comunității europene.

Români la Hitler, la Stalin și la Truman

Ion Calafeteanu a editat recent volumul de documente intitulat *Români la Hitler* (București, Editura „Univers Enciclopedic”, 1999, 290 pag.). Răspunzând o vreme de destinul arhivelor diplomatice din București, istoricul a avut timpul și inspirația de a-i urmări pe aceia dintre români care (diplomați, istorici și similari, șefi de stat și de guverne), trecând pe la Berlin în cursul celor 12 ani (1933-1945) ai Reichului nazist menit să dureze... o mie de ani, n-au pierdut prilejul de a-i face una sau mai multe vizite lui Adolf Hitler în persoană. Printre cei foarte cunoscuți cititorului s-au aflat: Gh. Brătianu (1936), Regele Carol II (1938), premierul I. Gîrghuț (1940), ministrii de externe Grigore Gafencu (1939), Mihail Manoilescu (1940), M. Sturdza (1940) și Mihail Antonescu (1941-1943), dar îndeosebi generalul / apoi maresalul Ion Antonescu. Acesta din urmă a fost primit de Hitler, între noiembrie 1940 și august 1944, de 20 de ori și, după cum am subliniat nu demult (cf. *Diplomați români în acțiune pentru asigurarea spațiului geopolitic românesc. Un studiu de caz: Dictatul de la Viena*, 1998), n-a ezitat vreodată să-i prezinte lui Hitler cele mai grave probleme care-l preocupau ori care interesau România aflată în război. Pe la Berlin au trecut, în sfârșit, Regele Mihai I și Regina Mamă Elena, care au fost de asemenea primiți de către Adolf Hitler, la 28 noiembrie 1941, dar, întrucât minuta întrevedere nu s-a păstrat documentul nu se află în culegerea lui Ion Calafeteanu, după cum nici în volumele tipărite anterior de alți istorici români ori străini (Andreas Hillgruber, Vasile Arimia, Ion Ardeleanu ș.a.). După cei de-al doilea război mondial, interpretul personal al lui Hitler, faimosul Paul Schmidt, interogată de anchetatorii americani, și-a reamintit de primirea Conducătorului Statului Român la Cancelaria Reichului din Berlin ori la Cartierul General al armatei germane: „În special Maresalul Antonescu — a subliniat Schmidt — nu obosea niciodată, afirmând că românii erau de origine romană, că România era o țară europeană, o insulă europeană în marea slavă și că Transilvania era stâncă cea mare a insulei”. Nu o singură dată convorbirile Hitler-Antonescu au fost tensionate, cu totul neobișnuite pentru doi „aliali” angajați pentru o cauză comună — războiul antisovietic. Așa, de exemplu, Gh. Barbu, interpretul maresalului Antonescu, a surprins atmosfera dominantă într-un rând la Cartierul General al lui Hitler, în aprilie 1943: „... Am găsit pe Hitler aruncând flăcări. El striga: trădare...”. Este lipsit de îndoială că dezbaterile la nivel înalt și-au avut rostul lor, atât înaintea, cât mai cu seamă în vremea ostilităților generale din 1939-1945. Deși trebuie să admitem că, adesea, ceea ce Hitler nu socotea convenabil să transmită personal interlocutorilor săi străini lăsa pe seama locotenenților săi. Așa a fost cazul, în primăvara anului 1939, atunci când Grigore Gafencu, în cursul unui turneu diplomatic vest-european, s-a oprit firește la Berlin. Atunci, nici Joachim von Ribbentrop, șeful diplomației Reichului, nici Adolf Hitler (vezi Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, pp. 25-37) nu i-au transmis esențialul diplomatului român, ci Hermann Goering, maresalul celui de-al III-lea Reich. Grigore Gafencu a descris cu al prilej scena primirii sale la Ministerul aerului din Berlin la 18 aprilie 1939 de către Goering, care l-a chestionat:

— Ați chemat englezii și francezii în ajutor. Vreți să se bată pentru dvs.?

— Pentru independența noastră și pentru frontierele noastre suntem decisi să ne batem noi înșine, domnule maresal.

— De când sunteți diplomat, domnule ministru?

— Abia de câteva luni. În schimb de 25 de ani sunt soldat.

... [Goering] apoi continuă, vorbindu-mi pe un ton grav despre politica de încercuire [a Germaniei]:

— Această politică dirijată de Londra este periculoasă; ea este periculoasă în special pentru dv. [...] Dacă România este prietena noastră, noi vrem ca ea să fie mare și puternică. Dacă participă la politica de încercuire, o vom abandona poftelor vecinilor ei unguri și bulgari (Grigore Gafencu, *Ultimele zile ale Europei. O călătorie diplomatică întreprinsă în anul 1939*, București, Editura Militară, 1992, p. 72-73).

În etapa finală a celui de-al doilea război mondial, România, cum se știe, a schimbat tabăra. După 23 august 1944, Berlinul a încetat brusc să mai fie loc de pelerinaj pentru politicienii și diplomații români, care s-au orientat într-o primă fază spre alte direcții: unii spre Moscova, alții spre Washington și Londra, Parisul fiind cu totul neglijat. Liderii PCR și premierul P. Groza au ales nu întâmplător *drumul Moscovei*, unde au fost primiți uneori și de I. V. Stalin, conducătorul URSS și *părintele popoarelor* pe atunci. La 16 ianuarie 1945, revenit din URSS, Gh. Gheorghiu-Dej a declarat ziariștilor în Gara de

Nord direcția noii orientări externe a Bucureștilor: „Viitorul țării noastre depinde de hotărârea de a urma linia unei sincere prietenii față de popoarele Uniunii Sovietice”. Mai apoi, în septembrie 1945, o delegație guvernamentală în frunte cu premierul P. Groza, Gh. Tătărescu și Gh. Gheorghiu-Dej s-a deplasat la Moscova. În 1945-1947, după propulsarea lui Dej ca secretar general al PCR la propunerea Anei Pauker (octombrie 1945), conflictul dintre cei doi lideri comunisti s-a amplificat continuu, astfel că, în cele din urmă, ambii au ajuns să apeleze la intermedierea lui Stalin. Era în februarie 1947, iar după aproape 15 ani, în sedinta Biroului Politic al CC al PMR din 29 noiembrie 1961, Dej avea să relateze cu lux de amănunte: „... Într-o noapte [la Moscova] sună telefonul. La capătul celălalt al firului era Skoda (translatorul delegației române). Zice:

— Tovarășul Dej?

— Da, eu.

— Ce faceți?

— Uite, m-am culcat. Zice:

— Parcă nu vă simțiți bine. Zic:

— N-am nici un motiv să mă simt prost. Ca omul sculat din somn. Zice:

— Gheorghe Afanaievici, îmbrăcați-vă. În câteva minute sunt la dv. Într-adevăr, mă îmbrac, vine Skoda și pornim la Kremlin. Acolo era Stalin, erau Susaikov și (era) Skoda. Am dat mâna cu ei. Stalin spune:

— Stai.

M-am așezat pe un scaun și aștept. Zice:

— Te găsești în fața CC al PCUS. Ai ridicat problema scoaterii (din PCR) a Anei Pauker și a lui Vasile Luca.

Am spus:

— Eu mă mir că se pune chestiunea lui Vasile Luca. Eu n-am ridicat chestiunea cu dânsul, am ridicat chestiunea cu Ana Pauker, și am început să arăt cum și ce...

[Stalin] era foarte intrigat și devenise nervos... La un moment dat, spune:

— ... Si dacă te împiedică, izgoneste-l!”

Relatarea lui Gheorghiu-Dej este confirmată de nota originală a conversației din 2 februarie 1947 descoperită nu demult în arhivele secrete foste sovietice. Transcriu din documentul respectiv: „Stalin l-a întrebat pe Dej dacă există și alte divergențe în conducerea PCR și dacă sunt adevărate zvonurile care i-au parvenit că în PCR există un curent care ar dori ca în partid să fie numai români, adică, vorbind concret, că Ana Pauker și Vasile Luca, care nu sunt români de naționalitate, nu ar putea ocupa funcții de conducere în partid. Tovarășul Stalin a subliniat că, în acest caz, partidul, din social, de clasă, ar deveni un partid de rasă. Dacă partidul își păstrează caracterul social, de clasă, atunci se va dezvolta și întări, dacă va căpăta caracter de rasă, va pieri inevitabil”.

Fiind încurajat de însuși „țarul roșu” de la Kremlin, Dej — se cunoaște — a acționat în consecință. El a pregătit cu meticulozitate izolarea grupului Ana Pauker — Vasile Luca — Teohari Georgescu, iar în 1952 a procedat la excluderea lor din partid. *Izgonirea* sugerată de *Părintele popoarelor*, se înfăptuise și, mai mult decât atât, în „interesul construirii socialismului”, celor trei deviaționiști li se rezervase inițial și un tratament de carceră, deși numai Vasile Luca avea să moară în închisoare.

Tot pe atunci, pe când Gheorghiu-Dej căpăta *mână liberă* de la Stalin, deci în 1947, un alt trimis al Bucureștilor era primit de președintele SUA, Harry Truman. Mihail Ralea, căci despre el este vorba, venise la Casa Albă să-i prezinte, potrivit uzanțelor, scrisorile de acreditare ca ministru al României la Washington. În cursul discuției protocolare ce a urmat nu mică a fost surprinderea proaspătului diplomat să constate că președintele SUA se interesa, nici mai mult, nici mai puțin, dacă nu cumva pe meleagurile românești continua...

războiul dintre daci și romani?! Episodul hazliu își afla explicația în faptul că Truman nu citise cu atenție nota pregătită pentru audiență de către Departamentul de Stat și care plasase războaiele daco-romane atunci când ele realmente avuseseră loc, adică cu vreo ... 1800 de ani mai devreme! Ori, dimpotrivă, este cazul să ne întrebăm dacă nu cumva, actualizând bălăile dintre Decebal și Traian, șeful executivului american se gândea de fapt la *luptele de clasă* angajate în România de către comunistii locali la inspirația și sub protecția Kremlinului? Ceea ce însă știm cu precizie că Truman n-a avut în vedere.

Ce încheiere se poate desprinde? Este sigur că, în epoca de referință reprezentanții Bucureștilor au oscilat într-una între Berlin, Moscova, Washington etc. Problema care interesează este dacă, după atâția ani, lucrurile s-au schimbat cumva? Nu întrebăm de ce? Ne interesează numai dacă reprezentanții noștri care astăzi se deplasează acolo unde ne spun sunt în măsura să apere interesele României? Ori se mulțumesc cu un turneu al capitalelor și care, separat ori laolaltă, poartă, de fapt, un singur nume: CANOSSA?

GH.BUZATU

TELEX CULTURAL

• **INITIATIVĂ.** Casa Americii Latine din București a găzduit nu demult, la inițiativa d-lui Ion Caramitru, Ministrul Culturii, o întâlnire a acestuia cu reprezentanții diplomați ai statelor Americii Latine (Argentina, Cuba, Brazilia, Venezuela, Columbia, Chile, Mexic, Costa Rica). Pornind de la constatarea că relațiile culturale ale României cu aceste state nu au amplexat dorită de partea română, Dl. Ion Caramitru a avansat o serie de propuneri menite să ducă la intensificarea schimburilor culturale, între care menționăm: schimburi de experți în domeniul restaurării monumentelor și operelor de artă, în domeniul legislației culturale și al distribuției de carte, în domeniul editorial, organizarea de turnee ale unor prestigioase formații muzicale de cameră și folclorice, lansarea unor circuite expoziționale (artizanat, artă contemporană, fotografie), cunoașterea realizărilor cinematografice prin organizarea de „Săptămâni ale filmului...” în țările partenere. Cu acest prilej s-au pus în discuție și mecanismele de finanțare ale acestor acțiuni care vor contribui în mod substanțial la o apropiere legitimată deja de rădăcinile latine comune — dintre România și țările Americii Latine.

• **CULTURA SALVEAZĂ ECONOMIA.** A doua întâlnire prilejuită de *Proiectul Sibiu-Reabilitare*

LEGEA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL DE LA TRADIȚIE LA IMPERATIVUL ACTUAL (3)

În ceea ce privește *clasarea*, respectiv operațiunea extrem de importantă de stabilire a bunurilor culturale mobile care fac parte din categoriile **Fond** și **Tezaur**, sunt enunate modalitățile în care ea se va realiza și cei împuterniciți cu aceasta. Dar rolul specialiștilor instituțiilor publice de profil, inclusiv al celor din județe, ca și al experților acreditați de Comisia Națională a Muzeelor și Colectiilor pentru care această operațiune fundamentală este vag enunțată, deși ei ar trebui să hotărască asupra propunerilor de clasare; iar criteriile după care o vor face nu sunt nici măcar enunțate. Să sperăm că aceste articole de lege — și nu numai ele — vor fi detaliate corespunzător în **Normele de clasare** ce vor fi întocmite.

Măsurile propuse pentru operațiunile de clasare-declăsare, de preluare temporară a unor bunuri culturale pentru analize de laborator, cercetare, identificare, publicare etc., sunt, fără îndoială, salutare, deoarece au în vedere asigurarea prioritară a integrității obiectului în cauză; dar în toate situațiile trebuie respectate și drepturile de autor, mai ales în ceea ce privește rezultatele cercetării științifice și valorificarea lor, aspect care lipsește din proiectul legii, dar va trebui stipulat în mod expres.

Un capitol important al proiectului este rezervat circulației bunurilor culturale. Remarcăm, mai întâi, precizarea că bunurile culturale mobile clasate (în *Tezaur* și *Fond* - n.n.), aflate în domeniul public al statului sau al unităților administrativ-teritoriale sunt inalienabile și imprescriptibile. Credem că aceste prevederi ar trebui extinse și asupra bunurilor culturale comune, care, în urma expertizelor, ar putea fi introduse în una dintre cele două categorii. Oricum, toate bunurile culturale aflate în domeniul public al statului trebuie apărate prin aceleași prevederi legale.

Organizarea și desfășurarea operațiunilor de vânzare publică a bunurilor culturale mobile clasate (în cele două categorii), ca și a celor de export temporar și definitiv sunt asemănătoare în cea mai mare parte, celor utilizate în țările cu o veche tradiție democratică, inclusiv în ceea ce privește evidența corectă a acestora și comunicarea rezultatelor licitațiilor, după caz, autorităților abilitate. Dar exercitarea dreptului de preemțiune al statului, prevăzut în proiect doar pentru bunurile excepționale, clasate în *Tezaur*, ar trebui extinsă și asupra celor clasate în *Fond*, ca și a bunurilor culturale mobile. Statul nu poate rămâne indiferent și inactiv la amplele acțiuni de circulație a bunurilor culturale, care se prefigurează pentru viitorii ani.

Un capitol extrem de important al proiectului este rezervat regimului juridic al bunurilor culturale mobile descoperite întâmplător, sau prin cercetări organizate. Se înțelege că este vorba, îndeosebi de bunurile arheologice în totalitatea lor (inclusiv cele epigrafice și numismatice), precum și de cele paleontologice sau geologice, descoperite prin lucrări de orice natură în sol, la suprafața solului și sub apă.

Precizarea cea mai importantă este aceea potrivit căreia bunurile din categoriile amintite intră în proprietatea statului sau a unităților administrativ teritoriale, indiferent de regimul juridic al terenului. În completarea acesteia este, însă, absolut necesar un articol sau un alineat nou care să stipuleze că efectuarea cercetărilor pentru eliberarea terenului de sarcină arheologică, indiferent de proprietar (persoană fizică sau juridică), este obligatorie și trebuie să se realizeze înaintea oricăror lucrări care afectează situl arheologic; finantarea cercetărilor în cauză trebuie asigurată de beneficiarul investiției, printr-un contract încheiat cu instituțiile abilitate pentru aceste operațiuni. În absența unei asemenea prevederi s-ar putea produce distrugerii iremediabile obiectivelor arheologice, iar prin interpretarea pârinitoare a unor articole de lege (ex. art. 34, al. 4 din actualul proiect) s-ar putea bloca orice încercări de salvare a patrimoniului arheologic. De altfel, articolul 34 cu cele cinci aliniate ar trebui reformulat, deoarece în cazul adoptării lui sub formă actuală, fără amendamentele necesare, și în absența unei legi a patrimoniului arheologic, dezavantajează flagrant instituțiile de specialitate (în mod concret muzeele), cu toate eforturile lor de cercetare, conservare și punere în valoare a patrimoniului.

Lipsește, de asemenea, din proiectul de lege, o prevedere importantă — cea privind dreptul de proprietate asupra bunurilor arheologice descoperite prin cercetări întreprinse de instituții de profil. Fără îndoială, ele trebuie să revină instituțiilor finanțatoare ale cercetării arheologice (muzeelor, institutelor arheologice ale Academiei Române, universităților etc.), conform convențiilor sau altor înțelegeri încheiate între ele. S-ar evita, astfel, stările conflictuale care pot să apară în ceea ce privește proprietatea

asupra patrimoniului și a drepturilor de valorificare științifică, precum și abuzurile, care n-au lipsit înainte de 1989, când și în domeniul arheologic, multe dintre cele mai valoroase descoperiri nu rămăneau celor ce trucidă pentru ele, ci erau predate, prin dispoziții ale cabinetelor II sau chiar I, muzeelor centrale, fără nici o justificare.

Ne oprim puțin asupra altor două prevederi ale proiectului de lege, care trebuie analizate într-un context comun. Pornindu-se de la legislația altor țări (inclusiv a Franței, Italiei, Spaniei etc.), proiectul precizează că persoanele fizice care au descoperit întâmplător bunuri de patrimoniu sunt obligate să le predea, în termen de 48 de ore de la descoperire, primei unități administrativ-teritoriale în raza careia a fost făcută descoperirea, precum și obligativitatea acesteia din urmă de a înștiința tot într-un timp la fel de scurt (48 de ore) Inspectoratul Județean pentru Patrimoniu Cultural Național, și de a le preda instituțiilor abilitate cu cercetarea, păstrarea și valorificarea lor științifică.

La o lectură superficială prevederea pare prea severă. Dar în intenția legiuitorului menirea ei este de a împiedica, pe cât posibil, dispersarea și distrugerea unor bunuri de patrimoniu, precum și posibilitatea de a se întreprinde tot ceea ce este necesar pentru salvarea și conservarea lor operativă.

În plus, prevederea în cauză trebuie corelată cu o alta, extrem de importantă potrivit căreia autorii descoperirilor fortuite care au predat, în condițiile Legii, bunurile descoperite, au dreptul la o importantă recompensă bănească, reprezentând 30% din valoarea bunurilor; în cazul unor bunuri excepționale ei beneficiază și de o bonificație ce reprezintă până la 15% din valoarea bunurilor. Profund democratică, prevederea are scopul nu numai de a dezvolta spiritul civic pentru protecția patrimoniului istorico-arheologic, ci și de a răsplăti pe cei ce îl vor demonstra prin fapte. Prin acest articol suntem departe de vremurile de până în 1989, când descoperitorii unor bunuri arheologice de valoare nu numai că nu erau recompensați în nici un fel, ci dimpotrivă, erau adesea anchetați și bătuți de miliție și de securitate ca niște infractori. Nu în putine rânduri, bunuri și complexe arheologice importante erau distruse în grabă nu de teama arheologilor, care încercau, totuși, cu puținele mijloace pe care le aveau la dispoziție, să-i răsplătească pe descoperitori cu sume mai mult simbolice, ci a autorităților, care în ignoranță și obtuzitatea lor vedeau la tot pasul, în locul bunei credințe specifice mai ales oamenilor simpli, numai infractori.

Un capitol de asemenea important al proiectului de lege se referă la protecția și păstrarea bunurilor culturale mobile. Unele prevederi privesc obligativitatea măsurilor ce urmează a fi luate pentru diferențierea pieselor originale de copii, mulajele și facsimilele lor, precum și condițiile în care acestea din urmă pot fi realizate (ex. acordul titularului dreptului de proprietate, sau de administrare și asigurarea integrității piesei originale). Totodată, este stipulată și obligația de a permite accesul specialiștilor pentru verificarea stării de conservare a patrimoniului, ca și cea a restaurării bunurilor de patrimoniu numai de către specialiști acreditați de Comisia Națională a Muzeelor și Colectiilor. Prevederea în cauză își propune să înlăture amatorismul în conservare-restaurare, care poate aduce daune incalculabile patrimoniului. Este amintită și necesitatea acreditării specialiștilor conservatori și restauratori, precum și cea de autorizare a laboratoarelor și a atelierelor care efectuează lucrări de conservare - restaurare; modalitățile concrete de îndeplinire a acestor prevederi vor fi, probabil, detaliate în **Norme**.

Într-un alt capitol al proiectului se precizează competențele generale și speciale ale organismelor și instituțiilor de profil privind aplicarea legii, modul de constituire și atribuțiile lor. Deme de relevant sunt împuternicirile ce revin, prin lege, Inspectoratelor Județene pentru Patrimoniu Cultural Național. Angajarea la aceste instituții a unor specialiști pasionați va da o altă dimensiune și responsabilitate actualelor Inspectorate Județene pentru Cultură, ale căror atribuții s-au diluat tot mai mult în ultimii ani. Salutară este și mențiunea privind crearea Laboratorului Național de Cercetare, Conservare și Restaurare a Patrimoniului, cu atribuții și posibilități complexe în domenii specifice. Speranța — mai ales a arheologilor — este că acestea vor fi dotate corespunzător pentru a realiza investigații interdisciplinare complexe (analize spectrale, de sedimentologie, antracologie, pentru izotopi radioactivi etc.). Până în prezent, dintre toate țările Europei, doar România și Albania nu au asemenea laboratoare performante pentru cercetări fizico-chimice, iar necesitatea lor este în afara oricărei discuții.

Ca orice lege, și Legea Patrimoniului Cultural Național mobil va avea un capitol de sancțiuni. Măsurile ce se propun au fost concepute cu respectarea spiritului democratic, ce trebuie să guverneze viața noastră socială, dar și al fermității necesare apărării uneia dintre cele mai importante valori naționale — patrimoniul cultural. Pedepsele

MIHAI IRIMIA
ANCA-RUXANDRA MOGOSANU

continuare în pag. 14

Aspecte ale vieții culturale în Scythia Minor — sec. IV-VII (3)

Trăirea cucernică a locuitorilor din Scythia Mică ni se relevă și printr-o intensă viață monahală. Un autentic centru monastic a fost descoperit la *Ibida* — Slava Rusă. Pe lângă basilica cercetată în 1917, în anii din urmă s-a degajat în altă parte, un complex basilical — basilici și mai multe dependente — folosite de călugări. Este un așezământ cenobitic — de obște — unic până acum în Dobrogea. În astfel de așezăminte își vor fi început noviciatul și apoi viața monahală călugării cărturari din Scythia Mică; unii dintre ei devin nume de mare autoritate în viața eclesiastică din Apusul Europei.

Ioan Maxentius este un reprezentant al curentului opus monofizismului și nestorianismului. Scrie în latinește în spirit nicean. Cunoaștem mai bine pe *Ion Cassian*, despre care călugărul Ghenadie din Marsilia, lasă unele note biografice. El — aflăm că era „scit”, de unde deducția apartenenței sale la fostul teritoriu al Scitiei Mici, în *Vicus Cassianum*. Peregrinează la locurile sfinte împreună cu călugărul Gherman, ajunge apoi în Egipt și de aici la Roma, unde se preotește.

Se stabilește definitiv la Marsilia unde se dedică exclusiv vieții monahale și intelectuale. Scrie lucrări teologice, cu multe critici la adresa nestorianismului. Abordează, de asemenea, idei filosofice de sorginte teologică: supremația harului, predestinarea ș.a.; scrie în latinește subiecte patristice: „Despre așezările mănăstirești de obște (chinoviale) și despre remediile contra celor opt păcate capitale”; „Convorbiri cu părintii”, „Despre întruparea Domnului” ș.a.

Tot „scit” ni-l prezintă izvoarele și pe *Dionisie Exiguus*, cel smerit, educat în spirit roman. De altfel, stăpâna perfect limbile greacă și latină, dogmatica, și mai ales Sfânta Scriptură. Își face debutul într-una din mănăstirile din provincia noastră, apoi, după obiceiul vremii, ajunge la Constantinopol, și la sfârșitul sec. V îl vom găsi la Roma, la Mănăstirea Sfânta Anastasia. La Roma îndeplinește o funcție la Vatican. Spre anul 545 se retrace la Mănăstirea Vivarium din Calabria, în sudul Italiei, consacându-se unor scrieri teologice, agiografice și canonice. Traduce în limbile greacă și latină *Canoanele apostolice* ale primelor sinoade ecumenice și alcătuiește o colecție a decretelor papale: Colectia dionysiană. Întocmește, de asemenea, o colecție de texte patristice elaborate de înalți prelați cum ar fi Sfântul Atanasie din Alexandria, Grigorie din Nazianz, Grigorie din Nyssa, Vasile cel Mare, Ciprian din Cartagina, Ilarie din Pietarium, Ambrozii al Mediolanului, Ferițitul Augustin, ș.a. Bun cunoscător în astronomie, cu aplicații calendaristice și de calcul al Sfințelor Paști, Dionysie Exiguus procedează la fixarea unei noi numărări a anilor pornind de la nașterea Mântuitorului, cu eroarea că stabilește data venirii sale pe lume, în funcție de anul 749, nu 754 (*ab Urbe Condita*) — de la fondarea Romei. Noua eră „a întrupării” sau „de la Christos” sau „dionysiană” este valabilă și astăzi aproape în întreaga lume.

Ioan Maxentiu, Ioan Cassian, Dionysie Exiguus, cărora li se alătură *Leontin*, constituie pleiada eminentilor cărturari din Scythia Mică — alături de câțiva episcopi care activează și în occidentul european, cu uriaș contribuții la patrimoniul cultural și științific universal, în plan teologic, etic, astronomic și, nu în ultimul rând, literar.

Trăirea creștină, cu implicații în ranguri eclesiastice mai mici sau alte profesii se reflectă și în documente epigrafice. Vasile Pârvan și numeroși alți învățați după el publică numeroase documente cu interpretări și concluzii pertinente. Pe această cale desprindem aspecte inedite despre viața creștină la Tomis, Callatis, Histria, Tropaeum Traiani, Dinogetia ș.a. În această ordine de idei amintim stela funerară cu

doi arcași (*sagittarii* de la Tomis, sau pe aceea a unui *comes limitis* sau *comes foederatorum*, tot de aici.

Numele unui jurist, *Symplicius*, este menționat la Callatis; la Tomis este înmormântat un negustor din Alexandria. Funcțiile eclesiastice sunt diverse: un vicar de la Odessos (Varna) este înmormântat la Tomis; la Bizone (Cavarna), apare un *diakonus*; „bisericii universale”, după cum se exprimă în inscripție îi aparține un citet de la Tomis; funcția de iconom sau administrator al bisericii „Sfântul Ioan” din Tomis, ne este adevărată de o inscripție în limba greacă.

Contribuții importante aduc textele epigrafice și în antroponimie, ceea ce ne permite să deducem și originile etnice ale celor menționați. Astfel cităm pe *Gaione* de la Tomis, care este got; *Attala* și tatăl ei, *Tzeiuc*, de obârșie turanică; *Cassian*, tatăl lui Symplicius de la Tomis, este sirian; Entolios Cesareanul este cappadocian, ș.a. Se confirmă diversitatea de origini a celor stabiliți — în provincia de la Gurile Dunării.

Sunt și numeroase inscripții, fie grecești, fie latinești, care conțin expresii pur creștine: *crux mortis et resurrectionis* — crucea morții și a învierii ș.a.

Pecetea creștină o aflăm și într-o mare varietate de materiale din construcții. Arhitectura sec. IV-VII, lasă să se întrevadă încă tradiția romană (cu multe reminiscențe elenistice în cetățile de pe litoral); dar se impune în special stilul bizantin. Monumentele de artă și de arhitectură abundă într-un uriaș spațiu. Pe lângă numeroasele basilici și cavouri, apare o mare varietate de edificii publice și particulare, tipice epocii, dar cu înfățișare elegantă, unele pline de măreție... Aceste trăsături apar în aspectul capitelor, a fuserilor de coloană, la ancadrame, arhitrave, plăci de cancelli etc. Toate sunt rezultatul activității sculpturale și decorative din centrele de veche tradiție romană. Atelierele de aici au beneficiat, pe de-o parte, de marmură de calitate, adusă pe apele mării (mai ales din Procones), pe de alta, de piatră scoasă din carierele răspândite pe întregul cuprins al Scythiei Mici. Multe dintre elementele de decor arhitectural provin de la basilici, acestea fiind construcțiile care domină mediile urbane.

Capetele se înscriu unor școli și stiluri diverse. Amintim școala constantinopolitană din sec. V, care dă stilul „teodosian”, cu frunze de acant stilizate — acant spinos. Tipice sunt două exemplare de la Callatis. Ceva asemănător, dar din calcar local, aflăm la Tropaeum Traiani.

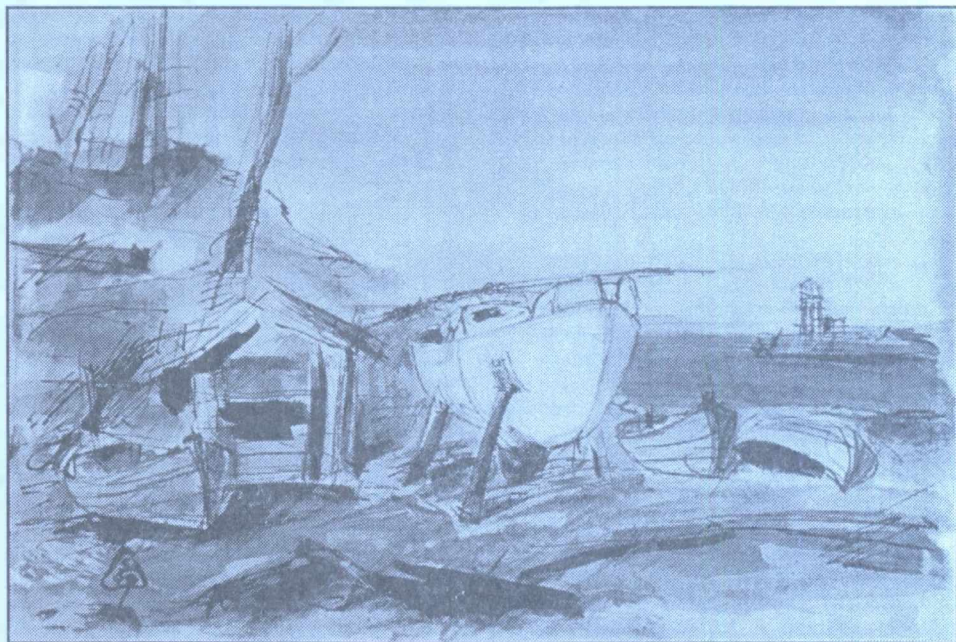
O piesă remarcabilă este capitelul de la Callatis — unicat — pentru zona noastră; împodobit cu frunze de acant, acesta are în partea superioară imagini de vulturi cu prada în gheare, iar la acrotere, capete de berbec. Este un capitel compozit, de sorginte constantinopolitană, aparținând epocii lui Anastasius.

Stilul corintic împodobit cu frunze de acant și crucea bizantină la fel ca și stilul ionic cu impostă — sau simple imposte — se găsesc aici într-un număr uriaș. Crucea bizantină, simplă sau împodobită, chrismonul, la fel ca și unele motive geometrice, dau împreună, o gamă extrem de variată de capetele, reflex al unei tot atât de mari diversități de construcții și stiluri arhitecturale. Apar capetele amintind trunchiul de piramidă, simplu, datate în sec. VI, produse în centrele de pe litoral, în ateliere care vor fi supraviețuit avaturilor din veacurile marilor migrații.

Coloanele de marmură albă sau gri-violacee, sunt cel mai adesea simple; uneori găsim pe ele și semnul crucii bizantine. Arhitravele, mai schematic în ornamente — mai ales geometrice — au uneori inscripții. Amintim aici cazul unei arhitrave de la Tomis, cu un bogat conținut antroponomastic, provenind de la lăcașul de veci al lui Entolios din Caesarea.

Numeroase sunt elementele decorative provenind din ansambluri suprastructurale, cum sunt plăcile de cancelli descoperite la Constanta. Au cruci bizantine și decoruri geometrice simple. Acestora li se adaugă ancadrame de uși și ferestre, plafoniere, plăci de marmură pentru ferestre ajurate — cele mai multe cu motive florale, plăci decorative pentru placat peretii, plinte, rame, socluri, baze de coloană etc.

ADRIAN RĂDULESCU

JUSTIȚIE ȘI INJUSTIȚII

justiția mon amour

După aterizarea la Montréal, în timp ce așteptam îndeplinirea formalităților vamale și de frontieră, două funcționare ale aeroportului Dorval ne-au identificat și ne-au anunțat că Ovidiu, vârul soției mele, ne așteaptă împreună cu soția lui. Cei doi veri nu se văzuseră din 1946. Ovidiu are studii juridice temeinice, începute la București și continuată la Paris și Montréal și a făcut o frumoasă carieră în Canada.

Cât am stat în această țară, m-am propus și am reușit să intru în lumea juriștilor canadieni. Am vizitat facultățile de drept, mai ales bibliotecile și palatele justiției și am adunat ziare, reviste și cărți juridice. La Montréal am doi colegi de facultate. Un admirabil ghid mi-a fost Lucian Grigore, cunoscutul avocat constăntean, stabilit aici. Printre alții l-am cunoscut pe Jérôme Choquette, un strălucit jurist, care seamănă cu fostul meu profesor Tudor R. Popescu de la Facultatea de Drept din București. Jérôme Choquette, fost ministru al justiției în două legislaturi, mi-a dăruit cartea sa „La Justice contemporaine”, cu un autograf măgulitor. Această carte, de dimensiunile „Istoriei” lui G. Călinescu, ar putea fi citită cu folos de înalții dregători ai justiției române. Am reușit să culeg o serie de cazuri interesante pentru modul de tratare și rezolvare a lor ce privesc magistratura canadiană și cred că vor stârni curiozitatea, dar și mirarea colegilor din România.

În istoria magistraturii canadiene există un singur judecător trimis în judecată și condamnat penal. Este cazul lui Flahiff, condamnat pentru o infracțiune comisă înainte de a fi judecător. S-a dovedit că a fost complice la spălarea unor importante sume de bani, de către niște infractori pe care îi apăra ca avocat.

Judecătorii sunt cercetați și trași la răspundere disciplinară pentru așa numita „bêtise judiciaire”. Unele afirmații negândite, nepotrivite, pot să pună capăt unei cariere. Se consideră că aceste greseli violează imparțialitatea, integritatea și independența judecătorilor și sunt de natură să ducă la pierderea încrederii din partea publicului.

Recent s-a dispus ca trei președinți de instanțe superioare — Constance Grube din Noua Scoție, Pierre Michaud din Québec și Roy Mc Murroy din Ontario — să-l cerceteze disciplinar pe judecătorul John McLung de la Curtea de Apel din Alberta. Judecătorul anchetat a achitat un inculpat pentru agresiune sexuală. La Curtea Supremă a Canadei, judecătoarea Claire L'Heureux-Dubé a casat hotărârea de achitare și l-a condamnat pe acuzat. În motivarea hotărârii de condamnare s-a menționat că achitarea de

către prima instanță se datorează unei viziuni arhaice asupra relațiilor dintre bărbat și femeie. Judecătorul J. McLung, într-o scrisoare publicată de ziarul *National Post*, arată că „viziunea feministă” a doamnei judecător care l-a condamnat pe inculpat, după casare, este de natură să ducă la creșterea numărului de sinucideri în rândul bărbaților...”.

Același judecător a mai afirmat că un funcționar, inculpat pentru că a pipăit o jună din subordinea sa, ar fi avut un comportament mai mult „hormonal decât criminal”. Judecătorul a mai spus despre domnișoara, victimă a agresiunii sexuale, „că nu purta bonetă, crinolină ci un șort și o bluză strâmtă, decoltată și că nu venea de la mânăstire...”.

În discuție a mai fost pusă și opinia aceluiași judecător, despre homosexuali. Referindu-se la un proces în care era implicat un homosexual, judecătorul a afirmat că se va ajunge „să se facă din sodomie, un drept constituțional”, „negându-se astfel un mileniu de învățătură morală”.

Cei trei președinți de instanțe superioare pe care i-am menționat, au respins afirmațiile judecătorului Lung, reținând totuși că homosexualii reprezintă un pericol pentru tineri. Ținându-se seama de scuzele cerute de judecător, precum și de cariera sa ireproșabilă, s-a ajuns la concluzia că nu se impune îndepărtarea sa din magistratură.

Procurorul general al Canadei și procurorul general al provinciei Québec au înaintat o plângere împotriva judecătorului Bienvenue de la Curtea Superioară din Québec, pentru că a făcut afirmații incompatibile cu demnitatea de magistrat. Într-un proces de omor comis la Trois Rivières, acesta a afirmat că evreii au suferit mai puțin într-un lagăr de concentrare, decât victima căreia i s-a tăiat gâtul de către inculpat. Același judecător a mai făcut declarații defăimătoare la adresa femeilor. Femeia, după opiniile sale, dacă se hotărăște, poate să ajungă la o perfecțiune atât de înaltă, la care nu se pot ridica cei mai buni dintre bărbați. De asemenea, dacă ea se decide să „coboare”, poate să ajungă mai jos decât cel mai abject dintre bărbați”.

În timpul cercetărilor, judecătorul Bienvenue și-a exprimat regretul și a cerut scuze persoanelor care s-ar fi simțit ofensate. A refuzat să recunoască prejudecățile privind femeile. Comisia de anchetă a propus eliberarea lui din funcție. Consiliul Magistraturii și-a însușit reproșurile care i-au fost aduse judecătorului, însă a apreciat că greșelile comise nu sunt de natură să pună capăt unei cariere strălucite. Astfel, în deplină transparentă cu accesul nelimitat al presei, s-a permis pătrunderea în intimitățile magistratilor canadieni, o adevărată Terra Incognita.

Nu ne iluzionăm că justiția canadiană ar fi perfectă. Chiar Jérôme Choquette în monumentalul său volum la care ne-am referit arată că „justiția ca orice instituție umană este perfectibilă” și combate aplicarea livrescă și rigidă a legii.

TITUS RUSU

CULTURĂ ȘI SEXUALITATE

HETAIRE. Dintre hetaire (acompaniatoare, însoțitoare), care nu pot fi categorisite pur și simplu prostituate, cel mult, ceea ce azi numim *call-girls*, câteva au devenit celebre și au intrat în literatura antică. Pentru bărbatul grec ar fi fost o absurdă închipuire să trebuiască să renunțe la plăcerile estetice ale iubirii, numai fiindcă avea acasă o nevastă care-i naștea copii. Așa că, la fel de natural cum mânca și bea, se bucura și de prezența hetairelor. Aceste fete cu o educație deosebită, erau în stare să poarte o discuție cultivată, să cânte la fluiet și lăută, să danseze și să transmită bărbaților farmecul lor erotic. Că nu trăiau precum călugărițele și, la urma urmei, aveau nevoie și de bani pentru întreținere, se înțelege de la sine.

Exista iubirea vandabilă, adulterul, proxenetismul, decit toate fenomenele care rezultă inerent dintr-o „conjunctură de piață”. Tot farmecul feminității atemporale a acestor parteneri de joc, deconspiră un text brodat pe cordoanelor unei hetaire: lubește-mă întotdeauna, dar nu fii gelos, când mă iubesc și alții. Simțul lor de realitate nu trebuie subapreciat. Așa spuse una prietenului ei: „Voi iubiți frumusețea, eu banii. Hai să ne împlinim dorințele fără rezerve”.

De altfel, pentru bărbatul grec, nu avea aproape nici o importanță dacă se distra cu un băiat sau o hetairă. Iubirea băieților era în Grecia antică atât de la sine înțeleasă ca pentru fiecare autosatisfacerea, care nu crea sentimente de culpabilitate și nici nu era hulită, ci privită ca o posibilitate naturală de relaxare sexuală. Bineînțeles că grecii știau că la toate plăcerile excesele sunt dăunătoare, dar nu era motiv să fie drăcuită chestia în sine.

Hetaire celebre au fost multe. Amintim pe frumoasa Mnesareta, cunoscută ca Phryne (broască), iubita sculptorului Praxiteles. Că o hetairă faimoasă ca ea reprezenta în Atena un factor politic și economic, demonstrează oferta de a reclădi zidurile Tebei, distruse de război, pe cheltuiala ei, cu condiția ca tebanii să aplice o inscripție: „Distrus de Alexandru, reclădit de Phryne, hetaira”. Tebanii au refuzat și nevoia de prestigiu a frumoasei hetaire a rămas nesatisfăcută.

O hetairă și mai importantă a fost Aspasia, venită la Atena ca tânără fată din Milet. Și-a câștigat existența ca hetairă și nu și-a ascuns niciodată proveniența, din contră, milita pentru drepturile femeilor și hetairelor. Printre prietenii ei era și Pericle.

O strălucită hetairă era și frumoasa Lais. Descoperită, foarte tânără, de pictorul Apelles care, fascinat de frumusețea ei, a răscumpărat-o din sclavie și a educat-o. Altfel cariera ei ar fi fost imposibilă. Ea s-a folosit de educație și de libertate și s-a stabilit în Corint, portul cu clientelă bogată. La ușa ei se întâlneau și tânărul Diogene, cinicul filosof de mai târziu și răsfățatul tânăr, din familie bogată, Aristipp (425-355 î. Chr.), ajuns și el filosof celebru.

Pentru toate hetairele pe care le cunoaștem, frecventarea cercurilor proeminente ale vremii a contribuit în mare parte la faima lor, dar, într-adevăr celebre au devenit puține. Între acestea, frumoasa Thais din Atena, care a avut norocul să-l cunoască pe Alexandru cel Mare la momentul potrivit. După moartea acestuia s-a căsătorit cu Ptolemeu, marele comandant de oști și stăpânul Egiptului, devenind astfel fondatoarea unei dinastii.

G.M.T.

(fragmente dintr-o carte în pregătire la editura CONSTANT)

meta-vestirea....

urmare din pag. 5

nerevendicate de postmodernism. Ar trebui însă subliniat că relația naratorului, în *Cimitirul Buna-Vestire*, cu noua ordine epistemică este incertă. Uneori deasupra, de multe ori înăuntrul ficțiunii, naratorul oscilează el însuși între ironie, neîncredere, cedare parțială. Există chiar incoerențe textuale. Deși, mai înainte, înviații fuseseră aduși cu motocicletele, ei rămân uimiți abia la plecare, văzându-le că „merg singure”. Neconcordanțele dintre *știința* viilor și a înviaților sunt și ele cam science fiction. De exemplu, monahii vii cred că pictorul bisericii lor ar fi „o celebritate”, „seful unei școli artistice care împărtășește linia în puncte și din puncte face ceață”. „Taci, bre desucheatule”, îi repede staretul înviați. Asta n-ar fi încă nimic: „Numitul Kogălniceanu a fost arestat în timpul unei cuvântări. Rosetti scotea o foaie ascunsă, fără autorizarea cenzurii (...). Asa-zisul Eminescu spunea pe dinafară, în auzul tuturor, epistola a III-a...”. Se simte, în această atmosferă carnalescă, o detașare care nu-i a naratorului, amintind mai mult de ironia auctorială. O voce auctorială străbate printre rânduri, deși ar fi simplist să i-o atribuim direct lui Argezi. Există totuși un loc, în roman, unde naratorul cedează tentației auctoriale. „Mă tot gândesc, în nopțile mele din cimitir, la o Viață de Apoi, și temele acestei romane, de peste Biblie și Apocalips, îmi dau lenes ocol, ca niște fulgi de zăpadă...”. Probând câteva deschideri, naratorul-auctor conchide: „Poate c-arișei ceva și din asemenea început, pentru Al Treilea Testament. Sunt urmărit. As vrea să apar din întuneric cu o lucrare literară...”. Ei bine, este posibil ca acest Testament să nu fie decât ultima parte, a treia, a romanului. Astfel, *Cimitirul Buna-Vestire* ar deveni un metaroman *in nuce*, deci în tradiția experimentalistă a modernismului târziu. Într-o situație mai exactă, oricum, decât cea de la care am pornit, și mai conformă intențiilor textului.

china între saga și blitz

urmare din pag. 8

Fluviul Galben. L-am bifat și pe el pe lista vechilor mele nostalgii călătore. O imensitate de apă străbătută de un pod nu mai puțin gigantic. Pietrele de pe malul nostru ne permit cu greu să ajungem la apă. Încerc totuși. O cărare abruptă, o tulpină de care să mă țin, un gest prietenesc venit tocmai la timp ca să mă sprijine pentru a-mi plimba degetul pe luciul tulbure-mălos al fluviului. Un soi de botez. Sau de adjudecare a unui simbol...

Nu mai țin minte cum îl cheamă pe președintele Asociației Scriitorilor din Cengdu. Un ins cu o vitalitate ieșită din comun, plin de surprize plăcute sau ne, interpret strălucit de melodii autohtone, petrecăret și generos ca orice cheflui. Ne smulge de la restaurant și ne bagă în ceea ce am înțeles că ar fi discotecă: semiîntuneric, câteva globuri policrome rostogolindu-se deasupra noastră. O muzică stridentă, sau poate eram eu indispus, aveam motive, poate că o să spun și de ce; spargem seminte și bem sucuri lăsându-ne asurziti de muzică, stridente de hard rock, și mai am neplăcerea să fiu servit la interval de către onor președintele cu niște fructe pe care le descojea el și încerca ferm să mi le bage în gură. Și mai am neplăcerea să constat că o fată de-a locului, probabil conform cu scenariul oaspetilor, ne lua pe rând la dans. Vine și spre mine, se apleacă, îmi cere încuviințarea. Schitasem un gest de refuz. Îmi sunt gleznele umflăte de atâta mers pe jos, seminte nu sparg din principiu, *presul* dă să-mi descojească alt fruct. Gata! Mi-ajunge! „Mă, zice Ioan Holban de lângă mine. *Du-ti că și supără ăștia!*” Lui îi convine, a făcut rost de bere, omul ăsta se descurcă și în pustiu Gobi. Accept. E o fată de talie medie, suplă, și emană o mireasmă care-mi amintește de munții Lechan.

Poartă blugi și o bluză sucară care probabil că, la Chingvangtao, un sfert de secol mai adineaori, ar fi declansat un război civil. Nu e frumoasă dar e feminină, mâna mea o cuprinde ca pe un obiect exotic. Cred că am făcut bine că l-am ascultat pe Holban. Ba chiar foarte bine. „Do you speak english?” mă întreabă ea. „Yes, a little” zic eu. „Eu nu”, zice ea și surâdem amândoi în aceeași limbă. Îi simt sânii altfel consistenti fremătând sub bluză și mă gândesc prosteste la mamele ei care, în glodurile Hsinkangului, își foloseau aceeași nuri ca pe niște roabe de cărat pietre.

legea patrimoniului național...

urmare din pag. 13

prevăzute pentru exportul ilegal de patrimoniu, ca și posibilitatea confiscării bunurilor culturale care au făcut obiectul acestor operațiuni, vor înlătura, fără îndoială, carentele legislative actuale, oferind cel puțin speranță — dacă nu certitudinea — că patrimoniul nostru — nu atât de bogat precum s-ar crede — va rămâne în țară.

În legătura cu dispozițiile tranzitorii și finale ne vom referi doar la necesitatea emiterii în termenele stabilite în proiect a nu mai puțin de șapte norme de aplicare a prevederilor legii, fără de care ea devine inoperantă.

La sfârșitul considerațiilor noastre asupra unei legi atât de necesară, câteva necunoscute persistă, încă! Câte piese și conform căror criterii vor intra în categoriile *Fond* și *Tezaur*? Criteriile de clasare vor trebui să aibă în vedere nu numai valoarea intrinsecă a piesei însăși (iar stabilirea acesteia este aleatorie), ori frecvența raportare la lucrările similare din afara țării, ci și contextul istoric căruia ele li se raportează, semnificația lor. O clasare extrem de parcimonioasă în categoriile amintite a unor bunuri numai pe motivul că în alte țări numărul pieselor de acest gen este redus nu reprezintă un argument irefutabil; o sculptură antică

valoroasă descoperită în Italia poate fi considerată acolo un bun cultural comun (desi nu se întâmplă nici acolo așa!), pe când la noi, o piesă asemănătoare, descoperită într-un alt context, poate fi socotită de valoare excepțională și inclusă în Tezaur.

Legea la care ne-am referit va pune ordine, fără îndoială, doar într-un sector al problematicei atât de complexe a patrimoniului cultural național. Alte legi nu mai puțin importante — Legea Monumentelor Istorice și Legea Patrimoniului Arheologic — nu trebuie să mai întârzie tot atât de mult. Altfel, vom ajunge în situația de a avea legi pentru un patrimoniu tot mai firav, sau doar în amintirea lui.

o altă perspectivă...

urmare din pag. 16

protagonistul-narator din **Castelul destinelor încrucșate**, roman încă netradus în românește, care se construiește pe schema divinatorie a Arcanelor Mari și Mici din tarot. Melancolia sa se traduce nu numai textual ci și pictural, cărțile de ghicit dublând marginile textului. La fiecare final de capitol, Arcanele încheie definitiv povestea într-o poziție a cărei descifrare îl așteaptă pe inițiat. Doar un astfel de lector ar putea controla lecturile multiple care i se oferă prin text și imagine. Trebuie notat că *Multiplicitatea* reprezintă cea de-a cincea valoare, alături de *Lejeritate*, *Rapiditate*, *Exactitate*, *Vizibilitate*, cărora le dedică câte o conferință la Universitatea Harvard unde a fost invitat de istoricul de artă Charles Eliot Morton.

Finalitatea cognitiv-hedonistă a naratiunilor lui Calvino reflectă aceeași *structură oximoronică* a autorului, care, prin intriga erudită, pe de o parte, și modalitățile surprinzătoare de a rezolva conflictul instaurat inițial în schemele narative cunoscute, pe de altă parte, își surprinde cu fiecare nou volum lectorul.

LABIRINT

• **Lucafărlul** nr. 26, publică un interesant și, pe alocuri, amuzant, interviu cu scriitorul Paul Eugen Banciu. La de-acum banala întrebare despre diferențele dintre provincia natală și capitală, iată ce răspunde scriitorul: „Nu pot să spun că Banatul e un spațiu nemaipomenit de confortabil. Te primește destul de greu. Eu am trăit în București, am făcut film acolo, am cunoscut actori, scriitori, Bucureștiul te topește în el imediat. Nu te simți singur în Timișoara dacă ești călcat cu mașina, ești lăsat pe șosea. În București, cu compresorul te calcă, dar te recuperează de pe spatele compresorului”.

• Din Novi Sad, primim o foarte elegantă revistă pe nume **Sveti Dunav** (137 pagini), unde descoperim cu plăcere și articole despre Marin Preda, Tudor Arghezi și Mircea Eliade.

• Din sumarul **Convorbirilor literare** ieșene nr. 6, ne-au atras atenția în primul rând numeroasele și interesante interviuri: cu Ioana Brătianu, fiica istoricului și omului politic Gheorghe Brătianu, cu scriitorul Sorin Comoroșan, cu istoricul și scriitorul Gheorghe Gane, cu istoricul literar Dimitrie Vatamaniuc, plus dialogul Mihai Cimpoi — Al. Zub. Ovidiu Morar se arată interesat de „Cazul Eminescu”, iar Cristian Livescu de „Senzualismul expresiv și ceremonia semnificativă”. Vom urmări cu interes continuarea eseului semnat de Luminița Adămuț despre ambiguitățile morale în existențialism. Gheorghe Bădărău analizează cu aplomb o relativ recentă apariție la Editura „Univers”: „Politica postmodernismului” de Linda Hutcheon (1997).

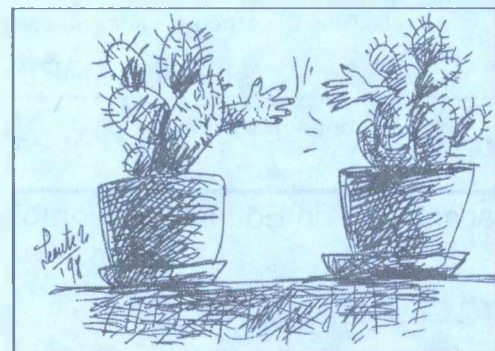
• Revista craioveană **Mozaicul** devine tot mai interesantă. Spicuim din sumarul numărului 5, dedicat lui I.D. Sârbu: o scrisoare inedită, adresată de I.D. Sârbu lui Nicolae Carandino, un eseu despre scriitorul în cauză și critica istoriei fenomenale, de Ion Militaru. Sorina Sorescu încearcă să completeze portretul marelui dispărut scriind despre „Metafizica esecului”, iar Rodica Firescu despre „Școala Ardeleană interioară”. Dosarul I.D. Sârbu este întregit de Sergiu Ioanicescu, Ovidiu Ghidirmic, Titus Bălașa, Irina Cucu, Toma Grigorie, Al. Firescu, Constantin M. Popa, Ilarie Hinoveanu, Marian Barbu.

• Așa cum ne-a obișnuit de la o vreme, revista **Vatra** nr.4, se arată foarte implicată în fenomenul religios. În rest: o proză de Petru Cimpoșu, numeroase articole despre Virgil Nemoianu, versuri de Clement Marot în traducerea lui Miron Kiropol, panseuri de Gheorghe Grigurcu (multe dintre ele de-a dreptul hilare: „Scriu, deci exist”, „Andrei Pleșu: un fel de Petre Roman, transpus în domeniul culturii”, „Un os în gâttelej mării”, etc.).

• **Art-Panorama** (nr. 16) continuă să câștige pariul asumat: apare tot în 64 de pagini, fiind, se pare, cea mai voluminoasă revistă de cultură din România. Dincolo de paginile consacrate literaturii, atrag atenția câteva dintre temele propuse: „Spații imaginare”, „Teatru-film”, „Dincolo și dincoace de manierism (Cenaclu s.f.)”, „Jurnalul criticului de teatru”.

• Cu un profil bine definit încă de la primul număr al seriei noi, revista **Cronica** ne propune în nr.4, un traseu în zig-zag printre arte: teatrul, muzica, artele plastice, filmul, cartea. Multe din articole trezesc interesul: „Starea culturii în amarul târg al leșilor”, „Orizontul poetului” (despre M. Eminescu), „Destinul unui poet” (despre George Astaloș), „Ce știe Daimonul” (despre Nichita Stănescu). Salonul literar este dedicat în acest număr lui Ion Stratan. În nr. 5 al aceleiași reviste, la fel de bogată, aș atrage atenția asupra paginii „Autori: copiii! — lumea ca metaforă și culoare”. La Salonul literar: Aura Christi.

ARIADNA

• Scriitorul Constantin Novac, redactor șef al revistei **TOMIS**, a făcut parte din juriul celei de a XXIV-a ediții a Concursului Național de Poezie și Eseu „Panait Cerna”, desfășurat la Tulcea în prima decadă a lunii iunie. În cadrul manifestării el a acordat Premiul revistei **TOMIS** tânărului Emilian Avramescud din com. Mereni, jud. Constanța.

• **Librăria Uniunii Scriitorilor** din Constanța a fost — vineri 10 iulie — gazda unei noi lansări de carte. Editura „Menora” — avându-l director pe economistul Marian Moise și redactor șef pe poetul Sorin Rosca — au lansat cel de al patrulea titlu din programul pe acestan: **Muzele nelineștitoare**, versuri de Octavian Georgescu.

• După aproximativ treizeci de ani de la prima traducere, făcută de Ion Caraion, colegul nostru, scriitorul Florin Șlapac realizează într-o cu totul altă versiune transpunerea în românește a celebrului roman **Sub vulcan** de Malcolm Lowry, care este așteptat să apară zilele acestea la Editura „Univers”.

• Kerim Altay și Memedemin Iășar, apreciați scriitori de limba tătară din Constanța, au fost primiți, de curând, în rândul membrilor Uniunii Scriitorilor din România, Filiala „Dobrogea”.

• Valentin Busuioc, poet prin excelență al definițiilor, dotat cu principalele date ale unui veritabil haijin, a scos de curând un nou volum de poeme „Vortex” (Editura „Eminescu”).

• Constantin Cioroiu

pregătește un nou număr din revista cu profil biblioteconomic **Biblion**, editată de Biblioteca Județeană Constanța și și-a definitivat romanul **Singur cu Tebaida**.

• Dan Persa are sub tipar la Editura „Ex Ponto” din Constanța volumul de pseudoeseuri **Vals cu lotofagi: moartea și reînvierea finalităților**.

• Ovidiu Dunăreanu și Victor Corcheș au predat Editurii „Ex Ponto” volumul de „restituirii” — **Corabia de fildes**. Cartea,

VIAȚA FILIALEI

însotită de aprecieri critice și note biobibliografice, antologhează ceea ce au mai reprezentativ câțiva dintre poeții uitați ori ignorați de vreme și de societate, care în perioada interbelică au dat strălucire, propulsând-o valoric în plan național, liricii din Dobrogea, ținut ce mult timp nu se exprimase artistic și literar împreună cu țara. Acești „Poeți ai Sudului” sunt: Alexandru Gherghel, Dumitru Olariu, Dimitrie Batova, Liuben Dumitru, Vasile Culică, Boris Deșliu.

• Ovidiu Dunăreanu, Sorin Rosca și Ion Roșioru au fost prezenți la prima ediție a Zilelor Liceului Teoretic „Ioan Cotovu” din Hârșova. Cu acest prilej, în prezența repre-

zentanților Inspectoratului Școlar Județean, ai Consiliului local orășenesc, a numeroși oameni de cultură și profesori din județele Constanța și Tulcea, a fost sfințit, în curtea liceului, bustul lui Ioan Cotovu, ctitorul, cu 120 de ani în urmă, a școlii românești din acest oraș dobrogean și s-a desfășurat, în sala Casei de Cultură, sesiunea de comunicări a personalului didactic „Hârșova oraș bimilenar”.

• Arthur Porumboiu și Ion Dragomir au participat — între 19-25 iulie — reprezentând Filiala „Dobrogea” a U.S., la tâbăra de literatură și videopoem, organizată de Centrul Județean al Creației și Consiliul local orășenesc, la Hârșova.

• Lică Pavel și-a terminat cartea **Printre zei și lupi de mare**, însemnări de călătorie în spațiul mediteranean.

• Ovidiu Dunăreanu a prezentat, în cadrul a două lansări de carte noile apariții ale unor autori din Constanța. Prima întâlnire s-a desfășurat la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța și a avut în centrul atenției romanul **Întâmplare...** al tânărului Liviu Lungu apărut la Editura „Folio Publishing House”. Si-au mai exprimat opiniile cu acest prilej criticul și poetul Corneliiu Antim și prozatorul Aurel Maria Baros, directorul editurii. Cea de a doua reuniune a avut loc la Cercul Militar, iar cartea în discuție a fost romanul **Frații Zimbrului** (Editura „Mondograf”) semnată de cmd. (r) Ioan Roman.

JOHN ALLEGRO

Ciuperca sacră și crucea

Numele plantelor și misterele ciupercii

În prezent mai avem un avantaj net în fața tuturor cercetătorilor anteriori în identificarea denumirilor plantelor.

În ciuda distanței mari de timp între botanicii sumerieni și succesorii lor greci și romani, totuși multe dintre denumirile importante ale plantelor au rămas neschimbate. De-a lungul a mii de ani, aceste titluri au fost legate de diverse plante: de aici confuzia de care aminteste Pliniu. Dar, dacă știm ce au însemnat denumirile originale, ce caracteristici ale plantelor sau medicamentelor au rămas în mințile cronicarilor, avem șanse sporite de a descoperi identitatea sa inițială.

De exemplu, știm cu toții cum arată petunia: o plantă erbacee și perenă, având flori mari și duble în nuanțe de stacojii, roz și purpuriu, e o plăcere să o avem în grădinile noastre în luna mai. Pliniu spune că denumirea ei provine de la zeul medic Apollo, al cărui imn poartă același nume, „*paean*”. Dar el continuă și spune că ea, „crește pe munți umbroși, având o tulpină printre frunze, lungă de 10 cm., care are în vârful ei 4 sau 5 excrescențe asemănătoare migdalelor, înăuntrul lor fiind o mare cantitate de semințe roșii și negre”. Aparent, trebuie să fim atenți când culegem această plantă. Este preferabil să o culegem noaptea, pentru că ciocănitorea, dacă ne vede, ne va sări în ochi pentru a o apăra.

Acesta nu este, evident, cazul petunii noastre stacojii. Este o plantă magică „*prima de descoperit*”, după cum ne spune botanistul român. Din diverse motive putem diferenția acum petunia dintre alte plante cărora le-a fost dată denumirea, și să o diferențiem de subiectul studiului nostru, **Amanita muscaria**, ciuperca sacră.

Fără îndoială, petunia are același nume pentru că floarea sa seamănă la culoare cu ciuperca roșie la vârf. N-ar fi fost posibil să deducem relația dintre floare și ciuperca doar din descrierea făcută de Pliniu.

În primul rând trebuie să descifrăm numele de petunie, „*Paenony*”, să-i descoperim semnificația originară și apoi să stabilim asemănările. În acest caz, găsim denumirea originară în cuvântul sumerian BAR-IA-UNA „capsula fecundității, uter” și facem legătura cu un număr de denumiri ale ciupercilor referindu-se la micul „uter” de unde iese la iveală tulpina.

Să luăm alt exemplu: grecii cunosc planta **Navelwort** sub numele de **Kotyledon**, în limba latină **Cotyledon**. Cuvântul descrie orice cavitate găunoasă, ca aceea a unei îmbinări a soldurilor, sau interiorul unei căni, sau podul palmei. În limbaj botanic, cuvântul grecesc înseamnă sămânța plantei, sau dacă este vorba de o multitudine de plante, acestea au formă de cană sau de scobitură. Pentru a descoperi mai multe despre numele acestei plante, trebuie să examinăm separat elementele constitutive. Referirea specifică în limba greacă — kotyledon — solduri lipite a dat naștere unor mituri în legătură cu ciupercile având soldurile dezlipite sau fiind străpunse în anumite părți componente.

Descifrarea numelor plantelor ne ajută nu doar să identificăm caracteristicile care le-au făcut să aparțină diverselor specii, ci și să descoperim izvoarele originare și semnificația poveștilor care au apărut în legătură cu plantele și medicamentele. Devine clar că multe dintre povestirile clasice și biblice sunt bazate pe componente ale vegetației și, mai ales, pe ciuperca sacră. Există o parabolă a lui Iotham în Vechiul Testament în cartea Judecării.

În această poveste arborii pădurii le cer reprezentanților lor să se poarte ca niște regi. Măslinul, smochinul și vita-de-vie sunt prea ocupate să-și ofere fructele omului, și, disperati, arborii îi cer micii ciuperci (cu care putem identifica această plantă), care insistă că, în acel caz, ei să se refugieze sub pălăria sa — să îi trateze ca un protector, un rege veritabil.

Acesta este o parabolă, ca și multe altele din Noul Testament, unde este adăugată explicația în folosul ascultătorilor.

Poate că toată mitologia plantelor a început în acest fel, fiecare poveste având o morală adăugată de narator la sfârșitul ei. În decursul timpului, elementul instructiv s-a pierdut și parabola a fost povestită și repovestită fără comentariul său exegetic, ajungând într-un sfârșit o simplă poveste. Deoarece antichitatea împrumuta câtorva dintre aceste povești o gravitate care nu a fost intenționată inițial, ele au fost acceptate de autoritățile religioase, care le-au completat apoi cu propriile lor explicații și predici, acordând poveștilor autoritate divină.

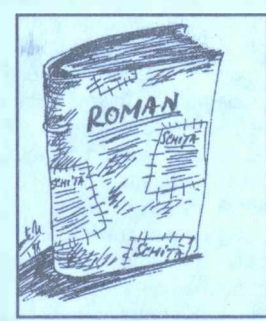
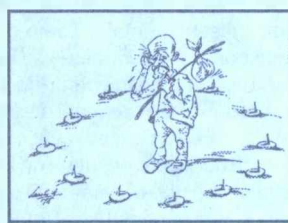
Un mit despre vegetație putea fi adaptat de un scriitor nou, pe deplin conștient de semnificația lui originară, pentru a servi ca mediu pentru învățatură. Un astfel de caz este cel al poveștii lui Jond din Vechiul Testament, profetul căruia i s-a spus să predea despre pocăință.

Acum suntem capabili să identificăm această poveste ca făcând parte dintr-un grup de povești cu ciuperci, deoarece faimoasa plantă care, „a apărut într-o noapte și a dispărut de asemenea într-o noapte” și care a fost subiectul jafului viermilor, era cu siguranță o ciupercă. Dar morala poveștii, atât cât o putem înțelege noi, nu pare a avea o semnificație deosebită în legătură cu ciupercile.

traducere de

JEAN DRĂGAN

LEONTE NĂSTASE

Calendar dobrogean

IULIE

10.07.1965 — S-a născut Iulia Pană, poet
12.07.1905 — S-a născut George Acsinteanu, poet, prozator, dramaturg (m.13.12.1987)
12.07.1931 — A murit I.N. Roman, poet, publicist, traducător (n.20.07.1866)
13.07.1925 — S-a născut Radu Crișan (m.1975) poet
14.07.1914 — S-a născut Nicolae Caratană, poet (m.19.10.1992)
15.07.1935 — S-a născut Nicolae Fătu, poet, reporter (m.1.07.1995)

16.07.1993 — A murit Traian Coșovei (n.24.3.1921), poet
17.07.1987 — A murit Sandra Cotovu, prozatoare (n.9.01.1898)
19.07.1980 — A murit Grigore Sălceanu, poet, dramaturg, traducător (n.23.04.1901)
20.07.1934 — S-a născut Valentin Serbu, prozator (m.1994)
21.07.1932 — S-a născut Corneliiu Leu, scriitor
24.07.1948 — S-a născut Aurelia Lăpușan, scriitor, publicist
29.07.1954 — S-a născut Ștefan Negrișan, prozator
30.07.1985 — A murit Cik Damadian, caricaturist (n.6.08.1919)

GELU CULICEA

Castelul destinelor încrucișate

CASTELUL. În mijlocul unei păduri dese un castel oferea adăpost tuturor celor pe care noaptea îi surprinsese pe drum: doamne și cavaleri, cortegii regesti sau simpli călători.

Am trecut un pod mobil deschis, am descălecat într-o curte întunecoasă, grăjdari tăcuti mi-au luat în grijă calul. Aproape nu mai respiram, abia mă mai tineam pe picioare: de când intrasem în pădure am fost supus la asemenea încercări, întâlniri, aparitii, dueluri, încât nu reuseam să-mi mai pun ordine nici în mișcări și nici în gânduri.

Am urcat o scară impunătoare; am ajuns într-o sală înaltă și spațioasă: multă lume — desigur și acestia oaspeți în trecere, care m-au precedat pe cărările pădurii — lua cina în jurul unei mese iluminate de candelabre.

Privind în jur, am încercat o senzație stranie. Mi se părea că mă aflu la o curte bogată, cum nu te puteai aștepta să găsești într-un castel atât de rustic și situat cam peste mână; și nu numai datorită mobilierului scump și veselei în cizelate, ci mai ales datorită calmului și bunăstării care domnea printre comeseni, toți arătoși și îmbrăcați cu dichisită elegantă. Și în același timp percepeam un dram de casualitate și de dezordine, dacă nu de-a dreptul de licentios, ca și cum nu ar fi fost vorba despre un palat domnesc, ci despre un han de călători, unde persoane care nu se cunosc, de condiție și de proveniență diferită, se află împreună pentru o noapte, în a cărei promiscuitate sunt nevoiți să se complacă. De fapt, cele două impresii contrastante puteau foarte bine să aibă un singur obiect; fie castelul, de multă vreme vizitat numai ca un loc de popas, s-a degradat încet încet și s-a transformat în han, iar castelanii s-au văzut declasați la rangul de hangiu și hangită, reiterând, cu toate acestea, gesturile aristocratice lor ospitalități; fie o tavernă (așa cum adesea pot fi văzute în preajma castelelor, pentru a oferi de băut soldaților și călăreților) a invadat — castelul fiind de multă vreme abandonat — vechile săli domnesti pentru a-si instala acolo lavitele și butoaiiele, iar fastul acelor locuri — deopotrivă cu neconținutul du-te-vino al iluștrilor muserii — i-a conferit o surprinzătoare demnitate, destul pentru a umple de fumuri capetele hangiuului și hangitei, care au sfârșit prin a se crede suveranii unei somptuoase curți regale.

Aceste gânduri, ca să fiu sincer, nu m-au preocupat decât o clipă; era mai puternică usurarea de a mă afla întreg și teafăr într-o tovărășie aleasă, nerăbdarea de a lega o conversație (la un semn al celui care părea a fi castelanul — sau hangiuul — m-am asezat pe singurul loc rămas liber) și de a împărtăși cu tovarășii de călătorie aventurile petrecute. Însă la această masă, spre deosebire de ceea ce se întâmplă în hanuri, și chiar la curțile domnești, nimeni nu scotea o vorbă. Când, dintre oaspeți, unul voia să ceară vecinului sarea sau ghimbirul o

facea printr-un gest și tot prin gesturi se adresa servitorilor pentru a-i tăia o felie din friptura de fazan sau pentru a-i turna un pahar de vin.

Hotărât să destram ceea ce-mi părea a fi o toropeală a limbii după oboseala călătoriei, mă pregăteam să fac o urare zgomotoasă ca: «Noroc!», «Să fie într-un ceas bun!», dar nici un sunet nu iese din gura mea. Zăngănitul lingurilor și clinchetul cupelor mă asigurau că nu surzisem: nu-mirămănea decât să presupun că devenisem mut. Mi-o confirmau comesenii, miscându-și și ei buzele în liniste, cu un nobil aer de resemnare: era clar că traversarea pădurii ne costase pe fiecare dintre noi pierderea graiului.

Am terminat cina într-o mutenie pe care zgomotele mestecatului și ale sorbitului din pahare nu o făceau mai plăcută și am rămas privindu-ne în ochi, cu regretul de a nu ne putea împărtăși numeroasele experiențe pe care fiecare dintre noi dorea să le comunice. În acel moment, pe masa abia curățată, cel care părea a fi castelanul a asezat un pachet de cărți de joc. Erau cărți de tarot mai mari decât acelea cu care se joacă sau cu care tigănciile prezic viitorul, dar se puteau descifra aproximativ aceleași figuri pictate cu emailurile celor mai pretioase miniaturi. Regii, reginele, cavalerii și valetii erau tineri îmbrăcați cu lux ca pentru o sărbătoare princiară; cele douăzeci și două de Cărți Mari păreau tapiseriile unui teatru de curte; iar cupa, dinarii, săbiile, bastoanele străluceau ca stemele heraldice împodobite cu suluri de hârtie și frize.

Am început să împrăștiem cartile pe masă, cu fața în sus pentru a învăța să le recunoaștem, să le dăm justa lor valoare în joc sau adevărata semnificație în citirea destinului. Și totuși mi se părea că vreunul dintre noi ar avea poftă să joace o partidă de cărți și cu atât mai puțin să se apuce a ghici viitorul, dat fiind că păream a fi goliți de orice viitor, suspendați într-o călătorie neterminată și care nici nu putea fi terminată. Altfceva vedeam în acele cărți, ceva care nu ne mai permitea să ne dezlipim privirile de la pietrele aurite ale aceluși mozaic.

Unul dintre comeseni a tras înspre el cărțile împrăstiate, lăsând goală o mare parte a mesei; dar nici nu le stăne în pachet, nici nu le amestecă; luă o carte și o aseză în fata sa. Toti am observat asemănarea dintre chipul său și acea figură și ni s-a părut a înțelege că, cu acea carte, voia să spună «eu» și că se apuca să povestească propria-i istorie.

ASTOLFO PE LUNĂ. Despre înțelepciunea lui Orlando mi-ar fi plăcut să adun alte mărturisiri, mai ales de la acel care și-a făcut din recuperarea acesteia o datorie, o probă pentru îndrăzneala-i dibace. Aș fi vrut să fie acolo, cu noi, Astolfo. Printre acei meseni care încă nu povestiseră nimic era unul usurel ca un copil sau ca un spiriduș, care, din când în când, zvâcnea în salturi și în triluri ca și cum mutismul nostru era pentru el ocazie de inegalabilă distracție. Privindu-l cu atenție, mi-am dat seama că ar fi putut, foarte bine, să fie el, cavalerul englez, și l-am invitat explicit să povestească, întinzându-i din pachetul de cărți figura ce mi se părea că-i seamănă cel mai bine: hilara cabrare călare a *Cavalerului de Bastoane*. Individul surâzător întinse o mână și în loc să ia cartea o zvârlă cu un pocnet al arătătorului și al degetului mare. Pluți ca o frunză în bătaia vântului și se aseză pe masă către baza pătratului.

De-acum nu mai erau ferestre deschise în centrul mozaicului și putine cărți rămăseseră în afara jocului.

Cavalerul englez luă un *As de Sabie* (am recunoscut sabia Durlindana a lui Orlando, rămasă atârnată inutil de crengile unui copac...), îl apropiă de punctul în care era *Împăratul* (reprezentat pe tron, cu barba albă și cu aleasa înțelepciune a lui Carol cel Mare...), ca pentru a se apuca să ridice cu povestirea lui o coloană verticală: *As de Sabie, Împăratul, Nouă de cupă*... (Prelungindu-se absenta lui Orlando din tabără francă, Astolfo a fost chemat de Regele Carol și invitat să se așeze la masă cu el...) Urmau apoi *Nebunul* pe jumătate în zdrente, pe jumătate gol cu pene pe creștet, și *Amor* zeul înaripat care de pe pedestalul răsucit îi tînteste pe îndrăgostiți.

Coloana continua cu *Lumea* unde se vede o cetate întărită, cu un cerc în jurul său — Parisul înconjurat de bastioanele sale, blocate luni întregi în asediul sarazin, — și cu *Turnul* care reprezintă verosimil căderea cadavrelor de pe fortificații în șiroaie de ulei încins și între mașinăriile de atac în funcțiune; iar astfel descria situația militară (cu cuvintele lui Carol cgl Mare, poate chiar așa: Dusmanul ne presează la picioarele înălțimilor din Montmartre și din Montparnasse, deschide breșe la Mênilmontant și la Montreuil, pune foc la Porte Dauphine și la Porte des Lillas...) din care nu lipsea o ultimă carte, *Nouă de Sabie* pentru a se termina cu o notă de speranță (tot așa cum discursul

Împăratului nu putea avea alt final decât acesta: — Numai nepotul nostru ne-ar putea conduce într-o incursiune care să taie cercul de fier și foc... Te du, Astolfo, găsește înțelepciunea lui Orlando, oriunde s-ar fi pierdut și adu-o înapoi: este singura noastră salvare! Du-te! Zboară!).

Ce trebuia să facă Astolfo? Mai avea în mână o carte bună: cea numită *Eremitul*, aici reprezentat ca un bătrân cocoșat cu clepsidra în mână, un mag ce răstoarnă timpul ireversibil și vede urmarea lucrului înainte ca acesta să se fi întâmplat. Acestui știutor, acestui vrăjitor Merlin i se adresează Astolfo pentru a afla unde poate găsi înțelepciunea lui Orlando. Eremitul citea curgerea grăuntelor de nisip în clepsidră iar noi ne apucărăm să citim de sus în jos cea de-a doua coloană a istorisirii, anume cea așezată imediat în stânga: *Judecata, Zece de cupă, Carul, Luna*...

Pentru a urca pe Lună (arcanul *Carul* dădea inutilă dar poetică veste) e o convenție să se recurgă la rasele hibride de cai înaripați din neamul lui Pega sau Hipogrif; zânele îi cresc în ieslele lor aurite pentru a-i înjuga la care sau trăsuri. Astolfo îl avea pe Hipogrif al său și urcă imediat în sa. Își luă avânt înspre ceruri. Luna crescând îi ieseă înainte. Plană. (În tarot *Luna* era redată cu mai multă dulceată decât o fac, în nopțile fierbinti de vară, actorii ambulanti în Priam și Tisbea, dar cu mijloace alegorice la fel de simple...).

Urma apoi *Roata norocului*, exact în momentul când ne așteptam la o descriere mai amănunțită a lumii de pe Lună, care să ne permită să continuăm cu vechile fantezii despre o lume întoarsă pe dos, unde măgarul e rege, omul este patruped, copiii îi conduc pe cei bătrâni, somnambulele țin cârma, locuitorii se învârt ca și vereritele în morisca din cușcă, și câte și mai câte alte paradoxuri poate face și desface imaginația.

Pe câmpiile albe ale Lunii, Astolfo întâlnește poetul, (personajul reprezentat de cartea cu numărul unu, *Scamatorul*) ocupat să așeze în urzeala sa rimele octavelor, firele acțiunii, rațiunile și nerățiunile. Dacă acesta locuiește tocmai pe Lună — sau este locuit de aceasta, ca de către nucleul său cel mai adânc — ne va spune dacă ea este dicționarul universal al cuvintelor și al lucrurilor, dacă ea este lumea plină de înțeles, opusul Pământului lipsit de sens.

— Nu, Luna este un deșert — acesta este răspunsul poetului, judecând după ultima carte așezată pe masă: creștetul plesuv al *Asului de Dinari* —, din această sferă aridă pornește orice discurs și orice poem; și orice călătorie printre păduri, comori, banchete, alcovuri ne readuce aici, în centrul unui orizont gol.

În românește de

DANIELA CRĂCIUN

O ALTĂ PERSPECTIVĂ ASUPRA ISTORIEI

I talo Calvino (1923-1985) debutează în același an cu José Saramago, în 1947, cu romanul **Il sentiero dei nidi di ragno**, care depășeste tradiția neorealismului italian reprezentată de Moravia, Pavese, Vittorini.

Cele trei romane competent traduse de Despina Mladoveanu, **Viconte**le tăiat în două (1956), **Baronul din copaci** (1957), și **Cavalerul inexistent** (1959), alcătuiesc o stranie trilogie romanescă. Se poate accepta termenul *trilogie* numai atâta timp cât se referă la modalitatea unitară de a privi istoria, indiferent de timpul declarat de narator pentru povestea sa, fie că este secolul căpitanului Cook, al lui Voltaire, sau secolul lui Carol cel Mare.

Naratorii trilogiei dovedesc o acută conștiință a gestului lor: ei se declară ca „eu care scriu și despre mine scriind despre «unchiul meu» sau «fratele meu» sau «cavalerul meu»”. Nepotul Vicontelui Medardo de Terralba povesteste incredibila experiență a unchiului său, nevoit să trăiască un timp într-o jumătate bună și într-o jumătate rea, în urma cumplitei despăcirii suferite în războiul turco-austriac, reîntregirea într-o ființă completă din punct de vedere corporal și moral fiind deznodământul lesne de anticipat. Calugărita Teodora *alias* paladina Bradamante istorisește secvențele confruntărilor dintre cavalerii creștini și sarazini, ironizând deopotrivă codul cavaleresc și reflectarea lui la nivelul relațiilor stabilite între doamnă și cavalier.

În cazul micului roman **Viconte**le tăiat în două, autorul valorifică tema dublului sub semn maniheic, preluată din **Om**ul invizibil de H.G. Wells. Bazată pe o serie de elemente în contrast, naratiunea păstrează ca axă între bine și rău trei repere: nepotul vicontelui, personaj secundar la nivelul tramei, dar principal la nivelul discursului în postura sa de narator; Trelawney, doctorul

căpitanului Cook, care sustine „stiintific” naratiunea; și Pamela Marcolfi, tânăra de care se îndrăgostesc ambele jumătăți de viconte, *nex* al tramei și al rezolvării sentimentale. Toate celelalte personaje — episoade sau centrale — se împart în cele două categorii, comunicând printr-un limbaj care implică întregul univers. Preocupat de semiologie, Calvino inventează un limbaj adecvat exprimării acestora: jumătate de liliac și jumătate de meduză, meticulos așezate pe o piatră, înseamnă o întâlnire nocturnă pe malul mării solicitată de Cel Rău, în vreme ce un sir de melci pe usa bătrânei Giromina avertizează doctorul că ar urma să trateze o boală de inimă, sesizată de Cel Bun. Perspectiva narativă se deplasează de la Rău la Bine, în ambele situații naratorul detașându-se de propria-i poveste în care se vede pe sine înjumătățit în funcție de partea la care raportează evenimentele: „copilul (care aduna jumătățile rămase din ciupercile otrăvitoare) acela eram eu”, „Băietelul (care-i aduce hrană Pamelei) acela eram eu”.

Jocul pe care-l propune cititorului presupune o continuă serie de trucuri narative în care imposibilul îmbracă haina veridicității; conventionalul început de tipul: „Se pornise un război cu turcii”, anunță o ficțiune care ar trebui să respecte preceptele aristotelice, imediat infirmate de incredibilul acceptat ca element component al lumii construite de naratiune: „Din Medardo s-a întors jumătatea cea rea”. Evenimentele decurg firesc conform unei logici asumate de cititor de îndată ce a încheiat pactul de lectură cu miraculosul: „Perele nu mai erau întregi, erau o grămadă de jumătăți de pere tăiate de-a lungul și fiecare pară atârna încă de cotorul ei” (p. 50) pentru ca rezolvarea — din nou incredibilă — să

fie atenuată de mesajul explicit al naratiunii. Oscilația între verosimil și neverosimil, într-o poveste raportată la trecutul istoric, dar permanent perturbată de surprize neverosimile, stabilește coordonatele unei lecturi profitabile, „amuzante”, cum ar numi-o Calvino. Structura oximoronică a gândirii calviniene, atât de bine pusă în evidență în acest roman, se bazează pe două elemente, fantezie și raționalitate, care se completează și se întrepătrund, conform studiului lui Alberto Asor Rosa din *Genus Italicum*, într-o „viziune geometrică și matematică a lumii”.

Baronul din copaci, roman pus în legătură cu momentul iesirii din partidul comunist a autorului sau cu mișcarea hippy, reprezintă, mai degrabă, o parabolă — sancționată prin ironie — despre lipsa de eficiență a unei reacții singulare. Opțiunea pentru o perspectivă de sus a realității, îngreunată literalmente de încrângături și frunziș, sfârșeste tot ca limitare, chiar dacă aparent lumea se vede altfel. Relativitatea reperelor în ordine umană pare să fie o constantă a acestei condiții.

Romanul **Cavalerul inexistent** răstoarnă proporția dintre credibil-incredibil făcând din incredibil un fundal posibil pentru orice intrigă. La fel ca în romanele precedente, fantasticul se fundamentează pe baze istorice, deși realiste, ceea ce constituie constanta scrierilor lui Calvino (Asor Rosa). Desfășurată într-un ritm din ce în ce mai accelerat, povestea cu temă medievală și cu aspect renescentist este un divertisment livresc, un *improptu* literar. Calvino se folosește de întreaga tradiție romanescă și eseistică pentru a contura o sub-specie a romanului. Deși se înrudește cu romanul de formare prin protagonistul a cărui

evoluție o urmărește, cu dialogul filosofic prin dezbaterile pe care le propune, cu romanul picaresc prin seria aventurilor pe care le traversează eroii săi, cu romanul sentimental prin natura relațiilor amoroase, lucrarea lui Calvino și-argăsi locul, formal vorbind; ca echivalent al pieselor muzicale semnate de Schubert, Chopin, Liszt. Ca și în **Baronul din copaci**, protagoniști deja celebri datorită ecurilor tradiției medievale precum Carol cel Mare, Roland sau Bradamante sunt angajați într-o parodie construită spre delectarea lectorului inițiat. Rătăcirile și recunoasterile, călătoriile peste mări și țări și întâlnirile neașteptate, gesturile eroice fără sens și ordinile cavaleresti bazate pe o demagogie a onoarei reprezintă lecturi posibile ale unor capodopere ca: **Cântarea lui Roland**, **Orlando furioso**, **Orlando inamorato**, **Don Quijote**.

De fapt, protagoniștii lui Calvino suferă de o incurabilă melancolie. Raportul dureros dintre interior-exterior face ca fiecare personaj să se manifeste în sensul unei evadări într-un spațiu care se dovedește măcar la fel de limitat ca cel din care au ieșit: Cosimo fuge prin copaci, străbaterea sa fiind voluntar redusă la intervalul dintre două spații. Locurile, nu multe, pe care le traversează prin decorul permanent egal reprezintă un singur loc, cel pe care l-a ales și a cărui frontieră trebuie să o recunoască drept insurmontabilă. Bradamante — sora Teodora, Torrismondi, Rambaldo rătăcesc în căutarea a ceva, de parcă ar fi, legați de o pedeapsă fără sfârșit, ce nu poate fi urmată sau curmată nici prin răbdarea rămănerii pe loc, nici prin fugă, dacă adevărat e că în această fugă fără direcție toate locurile devin echivalente”.

Același lucru se poate spune despre

ILEANA MARIN

continuare în pag. 14

◆ Revistă editată de Consiliul Local al Municipiului Constanța cu sprijinul Ministerului Culturii și al Casei de Editură „Ex Ponto”

◆ Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

● Redactor șef: CONSTANTIN NOVAC

● Redactor șef adj.: NICOLAE MOTOC

Adresa: Constanța, Piața Ovidiu nr. 12, tel. fax 61.11.72, 61.10.79 ISSN 12208167 Tiparul: INFCON S.A. Constanța ● Cititorii din străinătate se pot abona prin „RODIPET” S.A. P.O. Box 33-57, fax 0040-1-222.64.07; 222.64.39, telex 11995, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București, România ● Redactor de serviciu: SORIN ROSCA